

Bütün Dünya

192297 SAYI: 2026 03

FİYATI: 75 TL

18 MART

**Çanakkale
Anavatanımızın
Kapısıdır
Düşman Giremez**

Yahya Aksoy'un yazısı I I. sayfada

Konur Ertop:
Anafartalar'da
Akıl Yürütmesi Hızlı,
Kararları Kesin
Genç Bir
Komutan S: 5

Cihangir Dumanlı:
Fransız
Gemilerini
Batıran
Fransız
Mayınları S: 25

Yaşar Öztürk:
Çanakkale Geçilmez S: 17

Nice
100★
Yillara

Abone Olun

Bütün Dünya Kapınıza Gelsin

Bütün Dünya'dan tüm okurlarına kaçırılmayacak bir fırsat. Bütün Dünya dergisine düzenli olarak ulaşmak isteyen okurlarımız abonelik sistemimizle dergilerine daha kolay ulaşıyor. Bir telefonunuzla aboneliğinizi başlatın, bir yıl boyunca Bütün Dünya'nız her ay kapınıza gelsin.

Bütün Dünya
Abone Servisi

Tel-WhatsApp:
0541 725 74 11

Bütün Dünya

Bütün Dünya

2000

Başkent Üniversitesi

Adına Sahibi:

Prof. Dr. Mehmet Haberal

Anısal Yönetmen:

Mete Akyol

Yayın Genel Yönetmeni:

Ufuk Akyol

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Gülçin Orkut Akyol

Teknik Yapım Yönetmeni:

Faruk Güney

Yayın Danışmanı:

Yaşar Öztürk

Eğitim Danışmanı:

Dr. Fatma Ataman

Düzeltilme Sorumlusu:

Sabriye Aşır

*Bütün Dünya 2000 dergisi,
Başkent Üniversitesi'nin
kültür hizmetidir.*

Seçiciler Kurulu:

Prof. Dr. Nevzat Bilgin (Anısal Başkan)
Prof. Dr. Ahmet Mumcu
Prof. Dr. Solmaz Doğanca
Prof. Dr. Sevil Öksüz
Prof. Dr. Ender Varinlioğlu
Prof. Dr. Okay Eroskay
Prof. Dr. Fuat Çelebioğlu
Prof. Dr. Sedefhan Oğuz
Prof. Dr. Levent Peşkiricioğlu
Kaya Karan, İlhan Banguoğlu,
Ahmet Aydede, Ertan Karasu, Manuel Bilos

Sürekli Yazarlar:

Yahya Aksoy, Sabriye Aşır, Nuray Bartoschek,
Vahap Candan, Ali Tekin Çam, Dr. Cihangir Dumanlı,
Barbaros Eneç, Gürbüz Evren, Dr. Murat Molu,
Filiz Leloğlu Oskay, Cengiz Önal, Cengiz Özakıncı,
Dr. Tekin Özertem, Yaşar Öztürk, Necdet Pamir,
Dr. Sezin San Sungunay, Reha Tartıcı, İzlen Şen Toker,
Cemal Türkmen, Mehmet Ünver, Mustafa Yıldız,
Berk Yüksel

Yönetim Merkezi:

10. Sokak No: 45, Bahçelievler, Ankara
Tel: (0312) 212 80 16
Faks: (0312) 212 31 33

İletişim Adresi:

Burhaniye Mah. Burhaniye Abdullah Ağa Cad. No:103
Üsküdar, 34662 İstanbul
Tel: (0216) 422 22 67

Abone Servisi:

Tel: (0541) 725 74 11

Baskı: Sonsöz Gazetecilik Matbaa San. ve Tic. Ltd. Şti.
İvedik OSB. Mah. 1341 Cad. No:56 Yenimahalle / Ankara

Matbaa Sertifika No: 50737

Basım Tarihi: 27 / 02 / 2026

www.butundunya.com.tr • butundunya@butundunya.com.tr

3 Dünyayı Kurtaracak Tek Şey... Dr. Ufuk Akyol

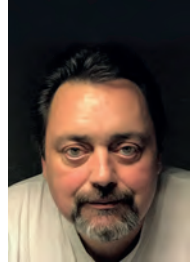

5 Anafartalar'da Akıl Yürütmesi Hızlı, Kararları Kesin Genç Bir Komutan Konur Ertop

- 11 Çanakkale Anavatanımızın Kapısıdır Düşman Giremez
Yahya Aksoy
- 17 Çanakkele Geçilmez
Yaşar Öztürk
- 25 Çanakkale'de Fransız Gemilerini Batıran Fransız Mayınları *Dr. Cihangir Dumanlı*
- 29 Son Halife Abdülmecid Efendi'nin Mustafa Kemal'i Devirme Planları
Cengiz Özakıncı
- 37 Doğu Cephesi'nde Ermenilerle Çarpışmalar Başlıyor! *Cengiz Önal*
- 41 Hakimiyeti Milliye Yazıları
- 43 Güzel Sanatların Yüz Yılı Önce Yaşadığı Güzel Günler
Songül Saydam
- 48 Umudumuz Oğlumuz
Mete Akyol
- 51 Temel Gelir *Barbaros Eneç*
- 55 Hekimlik Bir Yaşam Şeklidir
Prof. Dr. Cengiz Kuday
- 58 Sanata Dair *Dr. Tekin Özertem*
- 65 ABD'nin Grönland'da İsteddiği, Danimarka'nın Verdiği
Gülbüz Evren

İÇİNDEKİLER

- 69 Homebrew Bilgisayar Kulübü *M. Can İnce*
- 73 Yeniliklerin Olması İçin Açılması Gereken Boşluğun Denklemi *İrem Uğural*
- 75 Eric Hoffer *Ada Öztürk*
- 80 Bir Kedim Bile Yok
Ali Tekin Çam
- 88 Benliğin Sessiz Haritası
Beril Boz
- 91 Pencere *Odaya Yılmaz Güller*
- 93 Anlam Öldü mü? *Sabriye Aşır*
- 96 Yeni Beslenme Çağı *Reha Tartıcı*
- 100 Diyarbakır *Semra Yurt Akgül*
- 107 Matematik Dersi
Cemal Türkmen
- 115 Bir Defterin Öğrettikleri
Tayfun Yılmaz
- 117 Doğu Akdeniz ve Enerji Jeopolitiği *Necdet Pamir*
- 125 Assos Gezisi ve Felsefe
Dr. Murat Molu
- 129 Sıcacık Kütüphaneler
Mehmet Ünver
- 132 Büyükkada Edebiyat Müze Kütüphanesi *İzlen Şen Toker*
- 137 Masumiyet Müzesi *Demir Aytaç*
- 144 "İnsan Sever" ve "İnsan Seçer" *Berk Yüksel*
- 148 Neler Olmuyor ki Dünyada
Dr. Sezin San Sungunay
- 4 Beni Hatırlayınız
- 36 İlk Dersimiz Türkçe
- 90 Bilginizi Denetleyin
- 114 Sudoku
- 151 Çözümler
- 152 Yarının Büyükleri
- 154 Bulmaca
- 156 Satranç
- 158 Bize Gönderilen Kitaplardan
- 160 Bir Fotoğraf Bin Sözcük

Dünyayı Kurtaracak Tek Şey...

Hangi tür film veya dizilerden hoşlanıyor, izlemeyi tercih ediyorsunuz? Cevabınız belli, aksiyon, korku, heyecan, gizem, polisiye vb... İyi de nedenini hiç merak ettiniz mi? Neden o tür film veya dizileri tercih ediyorsunuz? Ben bu ikinci soruya takıldım son günlerde. Sanırım yaşamımızda eksik olan şeyi görmek istiyoruz ekranda. Ne dersiniz?

Örneğin aksiyon filmlerini beğenen biri iseniz, çoğumuzun günlük hayatında yaşadığı rutin, durgun yaşamlardaki bir eksikliği gidermiyor mu? Veya bir korku filmini izlerken kanepemizin sıcak rahatlığı ve güvenli ortamında o korkuyu hissetmek cazip gelmiyor mu? Aynı şey heyecan veya gizemli filmler için de geçerli değil mi?

Bunda sorunlu bir yan yok. Gayet normal. Sevdiğiniz bu tür filmleri seçip seçip seyredin ama...

Ya aşk filmlerini seyretmeyi tercih ediyorsanız? Bu mantığa göre bence alarm zilleri çalmaya başlamalı. Zira hayatınızda aşk yoksa veya ıskaladıysanız önünüze çıkan fırsatı, filmler bir işe yaramaz... Baharın başladığı bugünlerde hemen dışarı çıkın. Zırlarınızdan kurtulun, acı mı verecek yoksa sonsuza kadar mı sürecek diye düşünmeyin. Aşık olun! Tek bir gün bile kaybetmeyin. Dünya üzerindeki varlığımıza anlam katabilecek tek şey, dünyayı kurtaracak tek şey... AŞK. •

ufukakyol@butundunya.com.tr

Beni Hatırlayınız

ATATÜRK'ÜN BUGÜNÜ DE AYDINLATAN ÖZDEYİŞLERİ

Derleyen: GAZİ GÜDER

- Millî irade kendi istikametinde bir nehir gibi coşup taşacaktır. Mücadeleyi her noktasından düşünerek uyanış ve coşkunluk hasıl olmuştur. Sadece dayanıklı olmak ve vazifede kusur etmemek temel şarttır. (1919)
- Siyasî, askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, iktisadî zaferlerle desteklenmezse payidar olamaz, az zamanda söner. (1922)
- Türkiye'nin gerçek efendisi, hakiki üretici olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstehak (en çok lâıyk) olan köylüdür. Binaenaleyh, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin iktisadi siyasi aslî gayeyi gözetir. (1922)
- Yeni Türkiyemizi lâıyk olduğu yüceliğe ulaştırabilmek için mutlaka iktisadiyatımıza birinci derecede ve en çok ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz. Zamanımız tamamen bir iktisat devrinden başka birşey değildir. (1923)
- Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az bir zaman için de milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde, bilhassa iktisadî sahada devleti fiilen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır. (1923)
- Bir milletin doğrudan doğruya hayatiyle, yükselmesiyle, düşkünlüğüyle ilgili olan en önemli faktör, milletin iktisadiyatıdır. (1930)

K Atatürk

Anafartalar'da Akıl Yürütmesi Hızlı, Kararları Kesin Genç Bir Komutan

“Çanakkale, yeni Türkiye'nin önsözüdür.”

F. H. Dağlarca

Yazan: KONUR ERTOP

Birinci Dünya Savaşı başlangıcında Yarbay Mustafa Kemal'e Tekirdağ'da 19. Tümeni kurma emri verilmiş, genç komutan, neredeyse işe sıfırdan başlayarak bu güç görevi yerine getirmişti. İtilaf Devletleri'nin Arıburnu'na asker çıkarma hareketine tümeninin başında savaşarak karşı koydu. (25 Nisan 1915)

Rütbesi albaylığa yükseltilerek Anafartalar Grubu komutanlığına getirildi. Bu görevi sırasında Conkbayırı'na yerleşmek isteyen düşmanın geriye çekilmesini sağlayan saldırıyı gerçekleştirdi. (10 Ağustos 1915).

21 Ağustos'ta yıpranan düşman kuvvetleri karşısında kesin sonucu

yükseldikten sonra doğuda Bitlis'i, Muş'u Ruslardan geri aldı. 7. Ordu Komutanlığı sırasında ülkenin ve ordunun sürüklendiği elverişsiz durumu, alınması gereken önlemleri dile getiren, eleştirilerle yüklü tarihi raporunu kaleme aldı. Önerileri kabul edilmeyince de ordu komutanlığından affedilmesini isteyerek İstanbul'a döndü.

Sert eleştirileri, ödün vermez tutumu yönetici kadroyu tedirgin ediyor; buna karşılık cephelerdeki

Sert eleştirileri, ödün vermez tutumu yönetici kadroyu tedirgin ediyor; buna karşılık cephelerdeki başarıları, gittikçe genişleyen bir çevrenin ona güvenini, beğenisini kazandırıyor.

başarıları, gittikçe genişleyen bir çevrenin ona güvenini, beğenisini kazandırıyor.

"Akıl yürütmesi hızlı, kararları kesin genç komutan"ı yazılı basında kamuoyuna tanıtan ilk önemli yayın, İttihat ve Terakki yönetiminin yayımladığı "Milli Mecmua"da yer alan uzun bir söyleşi oldu.

Çanakkale Zaferi'nin 3. yıldönümünde derginin geniş oylumlu özel sayısında Çanakkale'de savaşanlarla

alma yolundaki saldırı isteği, "İsraf edecek kuvvetimiz, hattâ tek bir neferimiz yoktur!" yanıtıyla geri çevrildi. Ancak 10 gün sonra Mustafa Kemal'in öngörüsü gerçekleşerek yabancı kuvvetler Çanakkale'yi boşaltıp çekilmek zorunda kaldı.

Rütbesi tuğgeneralliğe

yapılmış söyleşiler yer alıyordu. Yazıları o sıralarda ünlü edebiyatçılarla “Diyorlar ki” kitabında bir araya getirdiği söyleşileri çok beğenilen Ruşen Eşref (Ünaydın) kaleme almıştı.

Milli Mecmua'nın özel sayısında Sultan Reşat'ın adıyla yayımlanmış Çanakkale gazelinin ardından dönemin ünlü yazarlarının birbirinden ilginç incelemelerini, yazılarını Çanakkale gazeleriyle yapılmış söyleşiler izlemektedir.

A yaşlı Ecir bin Mustafa, Hüseyin oğlu Mustafa Onbaşı, Ali oğlu Mehmet Çavuş, Önyüzbaşı Ruhi Bey, Yüzbaşı Âli Bey savaşta yaşadıklarını Ruşen Eşref'e anlatmıştı. Kalın bir cilt oluşturan özel sayının son yazısı, ilerde ayrı bir kitap olarak yayımlanacak “Anafartalar Komutanı Mustafa Kemal ile Mülakat” bölümüydü.

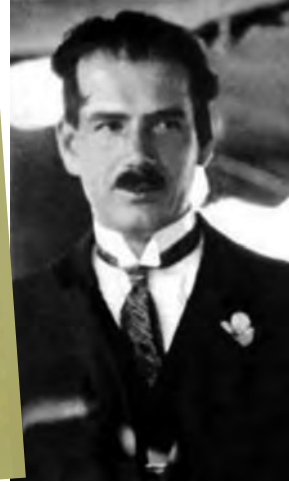
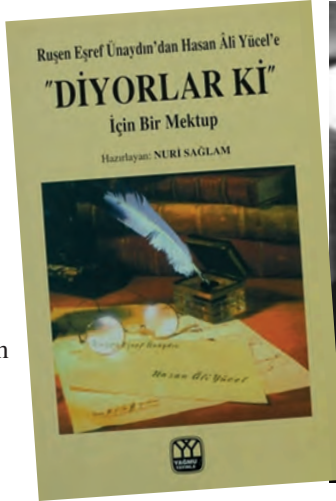
Söyleşi, Mustafa Kemal Paşa'nın Beşiktaş'ta, Akaretler yokuşundaki evinde yapmıştı. 1950'lerde konuta Ruşen Eşref'in yazdığı satırları taşıyan bir levha asılacaktı:

“Atatürk, 1'inci Cihan Savaşı'nda düşmana karşı İstanbul'u koruyup kurtaran, Çanakkale

Müdafii, Anafartalar Kumandanı Mirliya Mustafa Kemal Paşa iken bu evde kiracı olarak kalmıştır.”

Ruşen Eşref söyleşilerinde, konuştuğu kimselerin davranışlarını, kişilik çizgilerini canlı bir biçimde yansıtır. Mustafa Kemal Paşa'yla söyleşisinde önemli ayrıntılar yer alır:

Konuşmanın yapıldığı odanın bir köşesinde İngilizlerden ele geçirilmiş koca bir makineli tüfek

Ruşen Eşref (Ünaydın) ve kitabı “Diyorlar ki”

bulunuyormuş. Yazı masasının üzerinde Balzac'ın, Maupassant'ın, Henri Lavedan'ın Fransızca romanlarıyla bir Çerkes kamasının yan yana yer alması, yazarın dikkatini çekmiş.

Genç komutanının bütün yaşamında sürecek olan dikkatli, özenli tutumu, bilgiye, belgeye dayanma eğilimi, ayrıntılara önem vermesi,

Anafartalar anılarını anlatırken de kendini göstermiştir.

Odayı dolduran anı defterlerinin, resmi yazışmaların, raporların gözden geçirilmesi her gün 12 saatten az olmamak üzere üç gün sürmüştü.

Savaş boyunca olup bitenler Mustafa Kemal Paşa'nın 2. Ordu Komutanlığı sırasında Harp Tarihi Dairesi'nin isteği üzerine kaleme aldığı geniş raporda anlatılanlardır.

Arıburnu Kuvvetleri Komutanı olarak 8 Mayıs 1915 günü verdiği emir, onun çabuk karar verme, özveriyi elden bırakmama gibi niteliklerinin etkileyici bir örneğidir

Raporun açıkladığı harekât bilgileri, söyleşide, canlı insan görüntüleriyle birleşmektedir:

Arıburnu'na çıkan İngiliz kuvvetleri, karşılarındaki taburumuzu geri püskürterek sonradan Kemal-yeri adını alacak bölgeye kadar ilerlemiştir. Kendi kuvvetlerini Kocaçimen Tepesi'nde dinlenmeye

birakan Mustafa Kemal, maiyetiyle birlikte Conkbayırı'na ilerlemektedir. O sırada geri çekilmekte olan bir birlikle karşılaşır. Yaşananları şöyle anlatmıştır:

“Niçin kaçuyorsunuz, dedim.

-Efendim, düşman, dediler.

-Nerede?

-İşte diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.”

Bu kadar yaklaşmış tehlike karşısında komutan, soğukkanlılığını bir an bile bırakmayacaktır:

“Kaçan

efrada:

-Düşmandan kaçılmaz, dedim.

-Cephanemiz kalmadı, dediler.

-Cephanemiz yoksa, süngünüz var, dedim.

Ve bağırarak bunlara ‘Süngü tak!’ dedim.

Yere yatırdım.”

Gerideki piyade alayı ile dağ bataryasının

yetişebilen erlerini, kendi bulunduğu yere çağırır. Düşman birliği de kendini yere atacak, komutanın anısı, “Kazandığımız an bu andır...” diye noktalanacaktır.

Arıburnu Kuvvetleri Komutanı olarak 8 Mayıs 1915 günü verdiği emir, onun çabuk karar verme, bu kararı güçlü bir biçimde uygulama,

sorumluluktan kaçınmama, özveriyi elden bırakmama gibi niteliklerinin etkileyici bir örneğidir:

“Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde, yerimize başka kuvvetler gelebilir.”

Conkbayırı’ndaki çarpışmada Komutanın göğsüne şarapnel misketi çarpacak, yaşamını cebindeki parçalanan saati kurtaracaktır.

Bu saati Liman von Sanders Paşa saklamak üzere alarak yerine kendi aile armasını taşıyan saatini verir.

Savaşın olası gelişmelerini, Komutan bir an bile gözden uzak tutmaz. Başkent İstanbul’u yakın bir tehlike içinde gördüğü için daha geniş yetki ister. Sitemli “Çok gelmez mi?” sorusunu “Az gelir!” diye yanıtlar. Sonunda istediği yetki kendisine verilir.

Komutan, ateş karşısında düşman askerinin cesaretine, özverilerine övgü yöneltmekten kaçınmaz:

“Fransız süvarilerinin ateş karşısında çekinmeden ölüme koşmaları hoşuma gitmişti. Bu hareketi cidden şövalöresk bulmuştum. Piyadenin önünde bir perde yapıyorlar ve ötesi yok işte, ölüme kucak açıyorlar, arkalarındaki piyadeyi korumak için kendilerini feda ediyorlardı.”

“Milli Mecmua”da Mustafa Kemal Paşa’nın başarısını öne çıkaran söyleşi Baş Komutan Vekilinin hoşuna gitmez, dergi toplatılır. Baş tarafına 5. Ordu Komutanı Liman

von Sanders Paşa’nın kuşe kâğıda büyük fotoğrafı eklenerek, eldeki nüshalar yeniden satışa sunulur...

Söyleşi yapan Ruşen Eşref Ünaydın, Cumhuriyet döneminde Atatürk’ün yakın çevresinde yer alacak, Cumhuriyetin değerlerini kalemiyle savunacak, milletvekili, Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı, elçi (daha sonra büyükelçi) olarak görev yapacaktır.

Mustafa Kemal başkent İstanbul’u yakın bir tehlike içinde gördüğü için daha geniş yetki ister. Sitemli “Çok gelmez mi?” sorusunu “Az gelir!” diye yanıtlar. Sonunda istediği yetki kendisine verilir.

Emekliğinde “Türk Dili” dergisinde yayımladığı, Atatürk dönemiyle ilgili anılarında, “A-nafartalar Kumandanı Mustafa Kemal’le Mülakat”la ilgili ayrıntılı açıklamalar bulunmaktadır:

Mustafa Kemal Paşa’nın anlatım özelliğini, söyleşi yazarı, anılarında şöyle tanımlamıştır:

“Kunt yapılı cümlelerin çetin, sürekli bir çarpışma ve yıpratıcı bir irade hikâyesini, kahramanın ağzından ruhuma ağır ağır, birer birer

nakşettiğini hissediyordum. Bu üslup, yapısı bakımından biraz Namık Kemal'in romantik ve epik talakati devrinden kalma tesiri veriyordu. Fakat o üslubun içinden dış bir davranış mı, yaman bir görüş, tüm bir inanç mı, ürkmeyen bir ses mi, nedir, her halde genç bir ruhun öyle iptilalı bir rüzgârı geçiyordu ki söyleyenin düşüncelerini o ana dek duyulmadık bir yenilikle diri tutuyordu.”

Ev sahibi, konuk yazarı akşam yemeğine alıkoymuştur. Sofrada içki konusu gündeme gelir:

“Benim adım çok içki içer diye çıkmıştır. Bunu siz de duymuş olacaksınız. Filhakika ben öteden beri içerim; içkiyi severim. Fakat istediğim zaman bunu keserim. Vazifem esnasında bir damlasını ağzıma komam. Vatan işlerine içki karıştırmam.”

Anılar “Çok gelmez mi?/-Az gelir!” tartışmasına da aydınlık getirecektir:

“Bu hikâyenin o mülakatta yayımlanmasına, o zamanın nezaketi müsait değildi. Zaten bunun şimdilik hususi bir bilgi olarak bende kalmasına kendi işaret etmişti.”

Komutanın zorunlu gördüğü yetki, geleceği şekillendirirken de gündemde olacaktır. Anı yazarı, konuyu değerlendirir:

“Bu demektir ki, kimsenin başa çıkamayacağı işi kendi üstüne almak istiyor; fakat teklifinde şu şartı koşuyor: Bütün kuvvetler bir tek kumandanın emri altında olacak; o kumandan, başkasının emri altında bulunmayacak... İşte o anda kurtuluşun tek çaresi budur. Ve kurtaracak tek adam da kendisidir!..

Bir kahramanın, kendini anıtlaşacağı ana bundan daha keskin ve kamaştırıcı bir ışık içinde çıkarmasının ihtimali var mıdır!”

Ruşen Eşref'in söyleşişi Mustafa Kemal Paşa'nın sonraki yirmi yılının önsözü sayılır. •

Çanakkale Savaşı'nda Atatürk'ü kurtaran saat nerede?

Conkbayırı'nda iki komutan arasında saatlerin değişimine de şahitlik eden Çanakkale muharebeleri komutanlarından Albay Haydar Mehmet Alganer, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Münih Konsoloslugu görevindeyken görüştüğü General Sanders'in saati çok kıymetli bir hatıra olarak sakladığını aktarıyor. Yine Alganer'in anlatımlarına göre, Çanakkale Cephesi Komutanı Alman General Sanders'in 1929 yılında ölümünden sonra Türk hükümeti saati eşinden alıp müzeye koyma talebinde bulunuyor. Ancak Sanders'in eşi, “Saatin paşanın ölümünden sonra eve giren hırsızlarca çalındığı” yanıtını veriyor. 1933-34 yıllarında Milli Eğitim Bakanı olan Yusuf Hikmet Bayur ise saatin Liman Von Sanders'in ölümünden sonra ailesinden istendiğini ama gelen cevapta, saatin diğer vitrin eşyalarıyla birlikte satıldığını ve nerede bulunduğunun bilinmediğini bildirdiğini aktarıyor.

Düşler ve Düşünceler

Yahya Aksoy

Çanakkale Anavatanımızın Kapısıdır Düşman Giremez

“... Yeni bir Türk devleti kurmak için kesin kararım şuydu... Uygulamayı birtakım evrelere ayırmak ve olaylardan yararlanarak ulusun duyuğu ve düşünceleri üzerinde işlemek; adım adım ilerleyerek amaca ulaşmaya çalışmak gerekiyordu. Böyle de oldu. İlk kararın çizdiği çizgiden ve yöneldiği amaçtan hiç ayrılmadan başarı için pratik ve güvenilir yolu, zamanı geldikçe uyguladım. İleride olabilecek üzerine çok konuşmak yerine, içinde bulunduğum sorunların çözümünüyle uğraştım. Ulusumuzun gelişmesi ve yükselmesi için esenlik yolu buydu. Ben de öyle yaptım...” Atatürk¹

“... Atatürk'ün net ve taviz vermez kişiliği vardı...Onun ümidi ordularının omurgasını oluşturan Anadolu köylüsünde, çiftçisinde yatıyordu...”²

Turgut Özakman'ın kaleminden Çanakkale:

“18 Mart 1915 Perşembe. Gün doğumuna az var. Hava çok güzel. Hafif bir lodos rüzgarı esiyor. Yeni, eski, büyük, küçük çeşitli savaş gemileri, Bozcaada'nın kuzeyinde toplanıyor. Yakın tarihin en büyük armadası oluşuyor... Cevat Paşa bir gün önce Seddülbahir savunma düzenini birlikte incelemek için Mustafa Kemal'le sözleşmişti.

Selahattin Adil Bey, bir keşif uçuşu daha istedi. Üsteğmen Cemal Durusoy, gece Ertuğrul adında emektar uçakla havalandı. 18 zırhlı saydı. Bunlar mürettebatı en az 600 kişi olan yüzen kalelerdi. Her birinin değişik çapta birçok topu vardı. Görünüşleri ürpertici idi. Bu gemilerin korkunç toplanının ateşleri altında kalacak topçuları düşünerek içi parçalandı...

Birleşik donanma 3 grup halinde savaşacak, gruplar dalgalar halinde birbirlerini izleyecek, her aşamada Kilitbahir ile Çanakakale'deki tabyalara biraz daha yaklaşılacaktı.

Birinci grupta 4 İngiliz zırhlısı vardı. İkinci grup 4 Fransız zırhlısından oluşuyordu. Bunlar 16.000 metre uzaktan geçit çevresindeki ana tabyalara ateş açacaklardı... Üçüncü grupta 8

Boğaz'ın Rumeli Yakası'nda bulunan kısa menzilli, orta çaplı bir topumuz ve efradı. (Seddülbahir'deki istihkâmlardan birinin mevcudu.)

İngiliz zırhlısı bulunuyordu. Mayın arama-tarama gemileriyle mayın hatları temizlendi. Saat 10:30'da grubun öncüleri Boğaza girdiler... Yüzlerce ateş dili olan bir ejderha, uzayarak, yayılarak, homur homur, ağır ağır, Boğazı doldurmaktaydı. Amiral gemisinden beklenen işaret geldi: “Ateş!”

Bir İngiliz savaş gemisi 12 inçlik toplarını Çanakkale Boğazı'na ateşlerken, 1915.

Tarihe 18 Mart Çanakkale Deniz Savaşı adıyla geçecek benzersiz savaş başladı...

Dünya, Birleşik Donanma'nın Çanakkale Boğazı'na saldırdığını öğrenince kulak kesildi. Bir ateş kasırgasıydı bu.... Geçit ve çevresi cehenneme döndü. Çanakkale'de yangın başladı. Kilitbahir yanıyordu. Boğaz ateşten bir nehir gibiydi.

Bu sırada İstanbul'da nazırlar, İttihatçı yöneticiler ve devletin ileri gelenleri sadrazamlıktaki toplantı salonunda toplanmışlardı. Sessizlik içinde oturuyorlardı. Devlet çarkı durmuştu. Çanakkale'den gelen telgraf okundu. Ümitsizlik yayılıyor ama ümit de vermiyordu. Ziya Gökalp konuşma gereğini duydu. İngiliz askerleri vatan savaşını ne bilir bilmezler. Bunların subayları da erleri de emperyalist siyasetin emrinde ve vatandan uzak, sömürü ve çıkar için dövüşmüş insanlar. Bu yüzden vatani için dövüşen bir askerın gücünü, kararlılığını, fedakârlığını da bilmez ve ölçemezler. Biz şimdi Çanakkale'de vatanımızı savunuyoruz. Vatanını savunan askerın gücü, silahın gücünü aşar. İngiliz, vatanını savunan Türk'ü ne anlayabilir, ne yenebilir...

Mehmetçik Çanakkale siperlerinde.

Savaş muhabiri E. Ashmead Bartlett son yazısında en acımasızından emperyalist bir savaşa dini bir renk vermeye çalışmıştır: “Son Haçlı seferinden beri ilk defadır ki Batı, Doğu'ya yönelmiş bulunuyor... Bizans İmparatorluğu'nun öcünü almak için toptan harekete geçmiş bulunuyordu... Birkaç gün içinde kanlı savaşlarla karşılaşacağız...”

Yeni haçlı ordusu bu kez havadan geldi. Eceabat'taki küçük hastanede operatör olarak çalışan Yüzbaşı Dr. Ömer Vasfi Bey 'annem beni yetiştirdi' marşını duymuştu. Bu marş çok severdi. Pencereden eğilip baktı. Eceabat'a yeni geldiği anlaşılan bir bölük asker, marş söyleyerek yaklaşıyordu. Bu sırada dev bir arının vızıltısını duydu. müthiş bir patlama hastaneyi salladı. Hastane önünden geçen bölük, marşına devam ederek "...Sütüm

sana helal olmaz. Kurtarmazsan vatanı..." Sağlıkçılar yaralıları taşımak için dışarı fırladılar.

Gelibolu Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Kadri Bey durmadan birlikleri denetliyor ve konuşuyordu. 27. Alay Tabur Komutanı İbrahim Bey'in sesi duyuldu... Kadri Bey teğmenleri topladı: "Biz kendimizi Osmanlı milletinden bilirdik. Böyle bir millet var sanırdık. Türk olduğumuzu bilmezdik. Dilimizin adı Osmanlıca idi. Aslının Türkçe olduğunu bilmez anlamazdık. Ölü bir millettik. Gençliğimizde vatan ne, vatanseverlik nedir, bunları da bilmezdik."

Bilmezdik ya. Çünkü dönemde 'vatan' sözcüğünün söylenmesi, yazılması yasaktı. Şimdi söylerken içimizi titreten bu sözcük otuz yıl yasaklandı. İnandırması zor ama bu böyle idi. Bir gün bir arkadaşımız Mehmet Emin Bey'in şiirini okudu. 'Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur. Sinem özüm ateş ile doludur... İbrahim Binbaşı doğru söylemiş, yeniden doğuyoruz. Canlanıyoruz, diriliyoruz. Türk geri geliyor. Tarih bir millete yeniden bir kez dirilme hakkı verir. Yeniden uyuysak, oyna gelirse, bir daha dirilemeyiz, biz olmaktan çıkar, kaybolur

gideriz. Bu sözümü unutmayın..."

Bileşik ordu ve donanma harekete hazırdı. Gemiler Türklerin görmemesi için ufuk çizgisinin gerisinde bekliyorlardı. Ay batınca hareke geçilecekti.

Diriliş (25 Nisan 1915- 2 Ağustos 1915). Ay batıyordu. Ay batmaz, 308 gemi ve deniz aracı harekete geçti. Dokuza ayrıldı. Kumkale'den 40 km uzakta, Avustralya ve Yeni Zelanda (Anzak) askerleri ile dolu büyük filikalar Arıburnu koyuna yöneldiler. 12 filika kıyıya yaklaşırken, bir aydınlatma fişeği yükseldi havaya, parçalanıp kıyıyı ve denizi aydınlattı. Saat 04.30'du. Bir keskin nişancı Türk, ilk filikanın başında ayakta duran Anzak subayını başından vurdu. Dokuz ay sürecek savaşın ilk ateşiydi bu...

Arıburnu Cephesi'nde ateş hattında 27. Alay 3. Tabur askerleri. Önde Yüzbaşı Sadık, ikinci sırada Üsteğmen İsmail Hakkı. Ali Çavuş Siperlerinde.

Anafartalar Grup Komutanı Miralay Mustafa Kemal karargâh subayları ile birlikte.

Düşmanın Arıburnu'ndaki sırtları sarmakta olduğu bildiriliyordu. Ordudan, kolordudan hiçbir emir gelmemişti. M. Kemal şöyle düşündü: Çıkarmanın sürdüğü, düşmanın durdurulamayıp yayıldığı anlaşılıyor. Demek ki düşman kalabalık. Düşmanın kıyıda yerleşmesine ve yayılmasına izin verilemez. Bu çok tehlikeli hareketi önlemek için düşmana taarruz edecekti. Bu inisiyatiften daha ileri bir tavır, ağır sorumluluğu olan M. Kemal gibi birinin verebileceği bir karardı. Ordunun yedeği olan birliğinin bir alayı ile bir batarya kimseye danışmadan ve haber vermeden savaşa götürecekti. Raporlar birbirini izledi. Birden kıyamet koptu. 27. Alay, on bine yakın dövüşken, atılğan Anzak'a karşı taarruza geçmişti. Saat 09.00'du. M. Kemal, yaveri

Teğmen Kazım, tümen başhekimisi, topçu taburu komutanı, 57. Alay dağ bataryası ve sağlık müfrezesi Kocadağ yolundaydılar... Düşman çıkarma birlikleri karşısında acele edilmeyip kayıkları kıyıya yaklaştıktan sonra şiddetle ateş açılacaktı. Çanakkale Zaferi'nin Türkiye ve dünya tarihi bakımından geleceği etkileyen önemli sonuçları ve etkileri oldu. Çanakkale Savaşı hiç böyle yazılmamıştı.”³

Turgut Özakman'ın uzun emekleri sonucunda “Diriliş Çanakkale 1915” romanı bilgi ve belgelerle donatılmış eserinde, eşi olmayan bir armağan olarak ulusumuza ve tarihin altın sayfalarına sunuldu.

“Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi? /En kesif orduların yükleniyor dördü beşi. 7 tepeden yol

bularak geçmek için Marmara'ya / Kaç donanmayla sarılmış ufacak bir kara-ya. /Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı! / Nerde-gösterdiği vahşetle 'bu: bir Avrupalı'...⁴

“ O gerçek bir Gazi'dir. Çünkü bu ünvanı Mısır veya Avrupa'da değil, kendi topraklarında kazanmıştır...”⁵

“...Millî mücadeleyi yapan doğrudan doğruya milletin kendisidir, milletin evlatlarıdır./...

En büyük anıt Mehmetçiğin kendisidir. Bu yerlerin Türkiye

sınırları içinde kalması onun sayesindedir./...Ben ulusun vicdanında ve geleceğinde sezdiğim büyük gelişme yeteneğini, bir ulusal giz (sır) gibi vicdanımda taşıyarak yavaş yavaş toplumumuza uygulamak zorundaydım...” diyerek, ülkemizin kutsal kapısı olan Çanakkale Zaferi'nde Kuva-yı Milliye ruhunu tarihin altın sayfasına yazdıran eşsiz komutan ve devlet adamı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü ve silah arkadaşları ile aziz şehitlerimizi

Miralay Mustafa Kemal Bey Düztepe siperlerinden harp sahasını gözlemliyor. Fotoğraf, 17 Haziran 1915 günü Haydar (Alganer) Bey tarafından çekilmiştir.

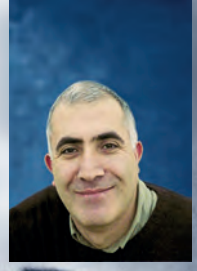
rahmet ve minnetle anarak, vatanımızın kutsal kapısı Çanakkale Zaferi'nin 111. yılını ulusal bilinçle coşkuyla kutluyoruz ve hep kutlayacağız... •

yahyaaksoy@butundunya.com.tr

Kaynakça

- 1-Nutuk
- 2- The Times (İng.) 11 Kasım 1938
- 3- Turgut Özakman, Diriliş Çanakkale 1915, Bilgi Y. 2008.
- 4- M. Akif Ersoy, Çanakkale Şehitlerine
- 5- Politika (Yugoslavya,12 Kasım 1938)

Yakın Tarihimiz
Yaşar Öztürk

Çanakkale Geçilmez

Çanakkale'den geçirmedikleri İngilizleri ikinci kez Mondros'tan sonra İskenderun üzerinden Suriye, Irak, İran ve Ermenistan'a uzanan bir geçit açarken engelleyen Mustafa Kemal İstanbul'a alındı. Gemiler Boğaz'da demirliydi. Ülkesini yok etmek için gün sayıyorlardı. Ağacın kurdu, yönetim kadrosunu işgal edenler de Mustafa Kemal'i bir kaşık suda boğmak istiyorlardı. Yaverine "Geldikleri gibi giderler!" demesinden iki gün sonra 17 Kasım 1918'de Minber Gazetesi'nde görüşme yayımlandı:

“Siyasi durumumuz hakkı daki görüşlerinizi öğrenebilir miyim?”

“Ben siyasetle yalnız 1913-1914 yıllarında Sofya ve aynı zamanda Belgrad ve Çetine askeri ataşeliklerinin üzerinde bulunduğu bir yıl boyunca ilgilendim ve ilgilenme tarzım da sırf siyasi olmayıp askeri-siyasi bir ilgilenmeydi. Bu

görev sürem hariç tutulursa, bütün hayatım Trablusgarp'ta, Balkan Savaşı'nın son aşamasında, şimdiki savaşta çatışma alanlarında askerlik işleriyle uğraşmakla geçmiştir. Dolayısıyla kendimde ordulardan, muharebelerden ve askeri kanaatlerden söz etmek için çok geniş yetki görüyorsam da, siyasetten bahsetmeyi bu işle ilgilenenlere bırakmayı uygun bulurum. (...) ‘Her türlü siyasetin her türlü manasıyla en çok kuvvetli olmakta bulunduğunu’ kabul ederim. ‘En çok kuvvetli olmak’ deyiminden maksadımın yalnız silah kuvveti olduğunu

sanmayınız. Tersine, asker olmama rağmen; bu, bence kuvveti ortaya çıkararak ve oluşturan etkenlerin sonuncusudur. Benim amaçladığım, ‘manevi, bilimsel, teknik ve ahlâki bakımdan kuvvetli olmaktır.’ Çünkü bu saydığım özelliklerden yoksun bir milletin, bütün bireylerinin en son silahlarla donandığını farz etmek bile, kuvvetli olduğunu kabul etmek

“Kendimde ordulardan, muharebelerden ve askeri kanaatlerden söz etmek için çok geniş yetki görüyorsam da, siyasetten bahsetmeyi bu işle ilgilenenlere bırakmayı uygun bulurum.”

doğru olamaz. Bugünkü insanlık topluluğu içinde insan olarak yer alabilmek için, elbette silah elde olmak yeterli değildir. Benim anlayışıma göre, kuvvetli bir ordu denildiği zaman anlaşılması gereken anlam, her bireyi, özellikle subayı, kumandanı, uygarlığın ve teknolojinin gereklerini kavrayan; tavır ve hareketlerini ona göre uygulayan yüksek ahlâkta bir topluluktur. (...) Memleketimi ve milletimi çok iyi tanıdığım ve muhtaç olduğu ilerlemeye ulaşması için huzur ve sükun ile, fakat herhalde özgürlük ve bağımsızlığı korunmuş olarak çok, sürekli

çalışmak lüzumuna inandığım için, bu kanaatimi tatmin edecek, yani bize huzur, sükûn ve çalışma zamanı verecek ilişkilere ulaştıracak dostluklara cidden taraftarım.”

“İngilizlere karşı beslediğiniz hissiyat hakkında bazı bilgiler verir misiniz?”

“(…) Ben, genel olarak saydığım bu cephelerden başka cephelerde, başka bölgelerde diğer milletlerle dahi verdiğim muharebelerde, daima vatanın savunmasından oluşan asli görevimi yaptım. Dolayısıyla kalbimde kin ve düşmanlık duygusu yer bulmamıştır. İngilizlerin, Osmanlı milletinin özgürlüğüne ve devletimizin bağımsızlığına riayette gösterecekleri saygı ve insaniyet karşısında yalnız benim değil, bütün Osmanlı milletinin İngilizlerden daha hayırhah bir dost olamayacağı kanaatiyle etkilenmeleri pek tabiidir.”

“Memlekette en son düşünce akımlarını nasıl buluyorsunuz?”

“Savaş cephesinden İstanbul'a döneli iki gündür. Karargâhımın bulunduğu Adana'da düşünce akımlarını hissetmeye zaman bulamadım. Dolayısıyla bu konuda bir şey söyleyemem.”

Bir gün geçmeden bu kez Vakit Gazetesi bir ilginç bir sunuş eşliğinde yeni bir görüşmeye yer verdi: “Yazarlarımızdan biri, Başkent'i savunmasındaki askeri iktidar ve üstünlüğü ile tanınan Mustafa Kemal Paşa ile dün bir

görüşme yapmıştır. Yazarımız dört sene devam eden Birinci Dünya Savaşı içinde milletimizin gösterdiği azim, dayanma ve olağanüstü özverilere göre bugün imzaladığımız mütarekeden sonra itilaf devletlerinin Osmanlı bağımsızlığına bağlı kalacaklarına şüphe edilemez ise de, mütareke metninin bizim tahmin edemediğimiz bir şekilde yorumlanıp uygulanmakta olduğundan bahsetmiş ve Mustafa Kemal Paşa'ya itilaf kumandanlarının bu tarz hareketine ne anlam vermek gerekeceğini sormuştur:

“Hükümetimizle ateşkes imzalayan devletlerin ve bu devletler adına Mütareke Şartnamesi'ni yapan Britanya hükümetinin Osmanlılara karşı olan iyi niyetlerinden şüphe etmek istemem; eğer söz konusu şartname hükümlerinin uygulanmasında yanlış anlamaya neden olacak yönler görülüyorsa bunun sebebini derhal anlamak ve muhataplarımızla anlaşmak lazımdır. Tabii ki bu görev hükümetlere düşer. (...) Yalnız benim anlamadığım bir taraf varsa... bu girişimler neden milleti tatmin edici neticeler vermemektedir? (...) İki hükümetin ileri gelenleri arasında görüşülerek kararlaştırıldıktan sonra, uygulanmasının emredilmesi gereken konular, askeri kumandanlara bırakılıyor. Oysa ki bu konuda askerlerin değil, diplomatların faaliyet halinde bulunması gerekir.”

“Bu konuda millete düşen görev ne olabilir?”

“Bildiginiz gibi, millet doğrudan doğruya devlet işlerine karışmaz. Vekilleri olan mebuslar topluluğunun güvenini almış bir hükümetin uygulamalarının neticesini bekler. O halde bu konuda milletin en büyük görevi, milletvekilleri aracılığıyla, her şekilde emniyete değer bir hükümetin kuvvet dayanağını teşkil etmektir.”

“Bugünkü Meclis-i Mebusan’ın milleti tamamıyla temsil edemediği hakkında, ortalıkta dedikodu vardır. Bu konudaki fikriniz ne merkezdedir?”

“Bence özellikle içinde bulunduğumuz bu zor ve pek nazik zamanda bu gibi dedikodulara kesinlikle izin verilemez. (...) Bugünkü mebusların birtakım etkiler altında seçilmiş olduğu hakkında dedikodu yapanlara şu noktaları hatırlatmak gerekir. Birincisi, yapılan dedikodular için zaman ve zemin hiçbir şekilde elverişli değildir. Sonra, genellikle her memlekette bu gibi seçimler yapılırken araya birtakım etkilerin de karıştığı inkâr edilemez. Bunlar bir yana, Osmanlı milletinın meşrutiyet timsali bugünkü Meclis-i Mebusan’ımızdır. Bu topluluğu oluşturan üyelerin seçildikleri dairelerden bir kısmı şimdi yeni bir seçim yapılmasına elverişli olmayan bir olağanüstü durum içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla sadece bu noktayı düşünmek, bu meseleyi daha fazla deşmekten dolayı doğabilecek kötülükleri gösterir. Her halde millet ve memleketimizin pek fazla muhtaç

olduğu barışı gerçekleştirecek hükümetin şimdiki Meclis-i Mebusan’ımıza dayanması bir zorunluluk teşkil etmektedir.”

Bunlar yaşanırken Mustafa Kemal, Savunma Bakanlığı’na bir yazı yazdı. Yanıt gecikmedi:

“Eski(!) Yıldırım Ordular Grubu Kumandanı M. Kemal Paşa Hazretlerine... Yazınız alındı. Seferi kadroda ordu kumandanlarının yanlarında özel yaveri bulunacağı açık olarak görülmekteyse de, barış kadrosunda buna tekabül edilecek olan ordu müfettişlerinin bile özel yaveri bulunmamaktadır. Bu duruma göre, eski ordu kumandanları yanındaki özel yaverin görevinin devamına tabii ki yer kalmamış ve haklarındaki uygulama emsalleri gibi olmuştur. Ödenek meselesine gelince, henüz kaldırılmayan makamların ödeneklerinin ödenmeye de devam edilmesi tabii müsteşarlık ödeneğinin Meclis-i Mebusan kararına dayanmasıyla, bunun sonra o şekilde ödenmesi açıktır. Esasen kaldırma muamelesinin yapılması... vatani tehdit eden mali sıkıntıların Harbiye Nezareti’ne isabet edecek kısmının (...) geçim düşüklüğüne yalnız şahsi mutluluklarınızın hedef alınmadığını teslim buyuracağınız da şüphesizdir. Eski yüksek hizmetlerin ise hiçbir zaman azaltılmayacağı gibi övülme bakımından da bunun aksini gösterecek bir duruma maruz kalamayacağımıza, hizmet teklifi yolunda yaptığım girişimi

gösteririm. Fakat bu girişimim, ümit ve beklentimin hilafına olarak kabul buyurulmamıştır. (...) geçen harp senelerinde seçkin hizmetlerinin eski ve bütün kişilerin haklarında eşit olarak geçerli olması bakımından da soyut barış teşkilatına dönmek maksadıyla alınmak zorunda kalınan önlemlerin duruma uygun görüleceği köklü itimadını destekleyip güçlendirmenizi beklerim. (imza) **Harbiye Nazırı Ömer Yaver”**

Ulusu ve kendisi için kalemiyle savaşıyordu Mustafa Kemal.

Yüzyıl önce 3 Mart 1919 günü Mustafa Kemal Savunma Bakanlığı'na anlamlı bir yazı yazdı:

“Sizden önceki zamanlarda yürütülükte olan işleme ilişkin son iki yazı örneğini görüşlerinizi almak üzere ekte sunuyorum. Yüksek Bakanlık tutanaklarındaki kayıtlardan

ve işlemlerden açıkça anlaşılacağı gibi, ben, kumandanı bulunduğum Yıldırım Ordular Grubu'nun kaldırılması üzerine ordu kumandanlığı sıfat ve yetkilerim saklı olarak Padişahlık ordusunca ve devletçe istihdamıma gerek duyulur olasılığına dayanılarak, Yüksek Bakanlık emri altına alıkonuldum. Her halde ordu kumandanlığından istifa etmedim, söz konusu

kumandanlıktan alınmadım, atılmadım veya emekli edilmedim; açığa dahi çıkarılmadım. Devletçe bundan sonra verilecek görevin de, bugüne kadar Hakk'ın inayetiyle hak ederek kazanmış olduğum ordu kumandanlığı veya buna eşdeğerde olabileceği tabiidir. Dolayısıyla, benim Padişahlık ordusunca muhafaza edilmeme gerek görülüyorsa kadromun düşürülmemesi ve geçimimin -askerlik kayıtlarımın devamı halinde- bugünkü koşullara göre dayanılamayacak bir düzeye indirilmemesi lazım geleceği görüşümdedir. Ömer Yaver Paşa

“Devletçe bundan sonra verilecek görevin de, bugüne kadar Hakk'ın inayetiyle hak ederek kazanmış olduğum ordu kumandanlığı veya buna eşdeğerde olabileceği tabiidir.”

hazretlerinin yazısında hizmet teklif edilmesi hakkındaki girişimin tarafımdan kabul edilmemiş olduğu hakkındaki bölümde yazılanlar açıklanmaya muhtaçtır. Hakikaten Yaver Paşa Hazretleri İstanbul'a gelmiş olan İngiliz kumandanı Allenby'nin İhsan Paşa'yı istemediğini gerekçe göstermeye mecburiyeti olmadığı beyanıyla hakaret edici bir tarzda bildirmiş ve yerine

tayin edilecek kumandanı ertesini gün beraber alıp götürebileceğini eklemiş olduğunu ve İhsan Paşa'nın yerine beni uygun gördüğünü söyledi. Bu yoldaki teklife iki sebepten ötürü mazeret bildirdim. Birincisi, maddeten rahatsız bulunmuşum, ikincisi görevin içeriğidir ki bunun açıklamasını gereksiz görürüm. Birinci sebep olmamış

“...ödeneklerimi kesmekle devletin mali sıkıntıları hafifleyecekse, ben ödeneklerimi değil şimdiye kadar vatanım uğrunda hiçbir dakika esirgemediğim hayatımı feda etmekle en büyük bahtiyarlar sırasına geçerim.”

olsaydı bile ikincisi mazeret bildirmeye bence yeterliydi. Bundan başka, teklif edilen bu hizmette ciddiyet ve kaçınılmazlık yoktu. Bu aynı zamanda 6. Ordu'nun kaldırılmasıyla ortaya çıktı. Böyle anlamsız tekliflerden maksat beni devlet hizmetlerinden uzaklaşmaya mecbur etmek idiyse, takip edilmiş olan tarzın sakatlığı apaçıktır. (...) Yaver Paşa hazretleri hakkımda uygulanan muamelenin emsalim

hakkında da uygulandığından bahsediyor ki, bunda bir yanlışlık ve karışıklık olması lazım gelir. İsim belirtmeye lüzum görmem, fakat Yaver Paşa hazretlerinin bana emsal göstermek istediği kişilerin hiçbir emsalim değildir. (...) Bugüne kadar vatanıma tam bir namus ve fedakârlıkla hizmet etmekle kıvanç duyan bir kumandanım. Şurasını da

ilaveten arz edeyim ki, ben Yaver Paşa hazretlerinin söz konusu ettiği vatani tehdit eden mali sıkıntıları artırmak istemem. Eğer benim ödeneklerimi seferberlik son bulmadan kesmekle devletin mali sıkıntıları hafifleyecekse bu hususta ben ödeneklerimi değil şimdiye kadar vatanım uğrunda hiçbir dakika esirgemediğim hayatımı feda etmekle en büyük bahtiyarlar sırasına geçerim. Kanun ve kazanılmış haklarım dairesinde tatbiki uygun görülecek muameleye müsaade-i Nezaretpe-

nahileri maruzdur.” (İmza) **Padişahın Fahri Yaveri, Kaldırılan Yıldırım Ordular Grubu Kumandanı, Tuğgeneral, M. Kemal**

11 gün sonra Savunma Bakanlığınca bir yazı daha gönderdi:

“Hukuk-u Beşer gazetesinin 14 Mart 1919 tarihli sayısında Damat Ferid Paşa kabinesine yöneltilen “gerekçeli sorulardan” 3 numarasında ‘Kağıt paranın güya geçerli olmadığı yerlerde ordu,

hatta mülkiyenin ihtiyaçlarının giderilmesi bahanesiyle Meskukat (Darphane) Müdüriyeti tarafından milyonlarca altın ve gümüş akçe basılarak bazen vagon vagon ordu kumandanı denilen ali sefillere, daha doğrusu haydutbaşılara teslim edildi...' denilmektedir. Bu ifade ile ordu kumandanlarının sefil ve haydutbaşı ve dolayısıyla orduların haydut oldukları ilan edilmiş oluyor. Savunmalarına hiçbir zaman gerek görmeyeceğim bazı şahıslara taş atmak isterken, vatan ve millet için tam bir saflık ve masumiyetle ve her türlü mahrumiyet ve zorluk içinde namusu vazifesini hakkıyla yapan Osmanlı ordularını haydut; aynı mahrumiyet ve zorluklar içindeki ve tek dayanakları namus ve haysiyetleri olan söz konusu orduların kumandanlarını sefil ve haydutbaşılıkla niteleyip teşhir etmek ne büyük ahlâksızlık ve ne sefil vicdansızlıktır.

Osmanlı ordularını, onun namuslu kumandanlarını bu şekilde karalayabilmek kabiliyeti ancak vatan ve milletin mahvolup dağılmasını arzu eden bir alçakta bulunabilir. (...) Yalnız kendi adıma ve hesabıma bildiririm ki,

benim Anafartalar'da, Kürdistan'da, Suriye'de başlarında bulunmakla övünç duyduğum kahraman ordular, haydutlardan değil, soylu Osmanlı milletinin namuslu evlatlarından oluşuyordu. O sefil karaçalan şunu da kesin olarak bilmelidir ki, ben de, hiçbir vakitte vagon vagon altın teslim alan sefil ve haydutbaşılardan değilim. Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı içinde kumanda ettiğim Anafartalar Grubu, İkinci Ordu, Yedinci Ordu ve en sonunda Yıldırım Orduları Grubu ve şahsım adına bu namussuzca iddiayı red ve sahibini tel'in ederim. Bu karaçalan hakkında gereken yasal işlemin Yüksek Bakanlıkça uygulanması ve yapılmasının sağlanmasının buyurulması dilenir. (imza) **Kaldırılan Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı, Padişahın Fahri Yaveri, Mustafa Kemal.**

Mustafa Kemal'in bu yazısı yüz yedi yıl önce 25 Mart 1919 tarihli Vakit gazetesinde yayımlandığında onu küçük hesaplarla boğacaklarını sananlar nelerin doğacağını farkında değildiler. Mustafa Kemal yeniden doğuş, 19 Mayıs için hazırlıklarını sürdürüyordu...•

yasarozturk@butundunya.com.tr

“Büyüklük odur ki kimseye iltifat etmeyeceksin, hiç kimseyi aldatmayacaksın. Memleket için gerçek ülkü ne ise onu göreceksin ve o hedefe yürüyeceksin. Herkes senin aleyhinde bulunacaktır, seni yoldan çevirmeye çalışacaktır. İşte sen burda direneceksin. Önünde sonsuz engeller yığılacaktır. Kendini büyük değil, küçük, araçsız hiç telakki edecek, kimseden yardım gelmeyeceğine inanarak bu engelleri asacak, ondan sonra sana büyüksün derlerse bunu diyenlere güleceksin.”

M. Kemal Atatürk

Dürüst öykü olur mu?

Evet olur.

Postmodern değil; yazarın kendi yaşamından geçirerek ördüğü
kurmacadan bahsediyorum.

Sahte bir hayat değil, sahici bir hayat.

Ezilenlerden yana bir duruş.

Filiz Oskay'ın öykülerini okuduğumda yukarıda söylediklerimi iliklerime
kadar hissettim.

Onun öyküleri günüme anlam kattı.

İhtiyaç duyulan; direnişçi bir ruh hali, başkaldıran, yüreklendiren öyküler.

Filiz Oskay'ın öyküleri için ne söylesem azdır.

Okunası öyküler.

Nihat Ziyalan

BÜTÜN KİTAPÇILARDA

Yılmadan Yorulmadan

Em. Tuğgeneral, Hukukçu Dr.

Cihangir Dumanlı

Çanakkale'de **Fransız Gemilerini Batıran Fransız Mayınları**

104 yıl önce tarihin en yoğun deniz ve kara muharebelerinin yapıldığı Çanakkale Savaşı, dünya harp tarihinde üzerinde en çok kitap, makale, anı yazılan, anekdotlar anlatılan, türkülere konu olan bir destandır.

104 yıl geçmesine rağmen hala Çanakkale Savaşı'nın bilinmeyen bazı yönleri açığa çıkmaktadır. Bu yazıda konu edeceğimiz Fransız mayınları da bunlardan birisidir. »

Hikâyenin kaynağı “Marmaris: Denizde Efelik Olmaz” adlı kitaptır.

Olay şöyle:

20. yüzyılın başında Avrupa’da sömürge paylaşımı rekabetine dayalı iki blok oluşmuştur: Bir yanda İngiltere, Fransa ve Rusya’nın oluşturduğu üçlü itilaf, öte yanda Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu’nun oluşturduğu üçlü İttifak.

Osmanlı İmparatorluğu 2 Ağustos 1914’te Almanya ile bir ittifak anlaşması yaparak savaştaki yerini belirlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun savaşa fiilen girmesi ise Alman Amiral Souchon komutasındaki Karadeniz filosunun 29 Ekim 1914’te Rus gemi ve limanlarını vurması ile olmuştur.

İşte Osmanlı İmparatorluğu Almanya ile anlaşma yaptıktan sonra fakat savaşa henüz fiilen girmeden bir Alman denizaltısı yakıt ikmali yapmak için Marmaris limanına girer. Denizaltıyı Fransız gemileri takip etmektedir. Marmaris limanına giremeyen Fransız gemisi, limandaki denizaltının çıkamaması ve başka Alman gemilerinin girmemesi için limanın ağzını mayınlayarak bölgeyi terk etmiştir.

Fatma Gebeş Çimen'in
Marmaris: Denizde Efelik Olmaz
adlı kitabı

Marmarisli bir çoban Adağzı’nda keçilerini otlatırken denizde garip cisimler görür ve muhtara bildirir. Muhtar kaymakama, kaymakam yüzbaşışya bildirir. Konu İstanbul’a taşınır. İstanbul’dan mayın uzmanı bir bahriye subayı ve üç bahriye eri Marmaris’e gönderilir. Ekip mayınların fünyelerini sökerek etkisiz

hale getirir

Osmanlı donanmasının 29 Ekim’deki Karadeniz taarruzuna karşılık Rus Kafkas Ordusu 1 Kasım’da Sarıkamış-Erzurum istikametinde taarruz ederek kara harekâtını başlatır. Arkasından 3 Kasım’da İngiliz ve Fransız gemileri Rusya’ya desteklerini göstermek için Çanakkale Boğazı’nın giriş bataryalarını ateş altına alırlar. İtilaf Devletleri’nin Çanakkale Boğazı’nı zorlayacakları belli olmuştur. Çanakkale Boğazı olası bir taarruza karşı savunma için hazırlanmakta, bu kapsamda mayınlar dökülmektedir.

Marmarisliler etkisiz hale getirilen Fransız mayınlarını sandallarla çekerek Taşarkası’na açtıkları kanallara yerleştirirler, düşman keşif uçakları görmesin diye kamufle ederler. Daha sonra Muğla, Denizli, Aydın’da her deve katarında

Çanakkale'de batırılan ilk Fransız zırhlısı Bouvet

bulunan “lök” denilen güçlü develer toplanır. Mayınlar develere yüklenerek Muğla'ya, oradan Aydın'a, Aydın'dan demiryolu ile İstanbul'a, oradan Çanakkale'ye getirilir.

3 Kasım bombardımanından sonra Çanakkale Boğazı'na dökülen mayınlardan bir kısmı Marmaris'ten getirilen Fransız mayınlarıdır.

Boğaz'da kıyametin koptuğu gün itilaf donanmasının 16 gemi ile Boğaz'ı geçmeye çalıştığı 18 Mart 1915 günüdür. Sabah 10:30'da başlayan taarruzda önde birinci hattaki dört İngiliz zırhlısı Boğaz'a girmeye çalışmış, plan gereği saat 12:00'de ikinci hattaki dört Fransız zırhlısı (Gaulois, Charlemagne, Soufren, Bouvet) öne geçmiştir. İngiliz gemileri gibi Fransız gemileri de kıyı topçumuzun etkili ateşleri ve deniz mayınlarından nasibini almıştır. Bu kapsamda Soufren, Gaulois ve Charlemagne topçularımız tarafından vurularak ağır yara almışlardır. Bouvet'i ise kahraman Seyit Onbaşı tek başına

Bouvet'i 275 kg'lık mermi ile vuran Seyit Onbaşı

kaldırdığı 275 kg.'lık mermi ile vurmuştur. Bouvet geri dönerken mayına çarparak batmıştır.

Akşama kadar yapılan yoğun çatışmalarda düşmanın 16 gemisinden dördü batmış, beşi ağır yaralı

Amiral John Michael de Robbeck

olarak saf dışı edilmiştir.

Gücünün yarısını (9/16) kaybeden Amiral De Robeck saat 17:00'de yenilgiyi kabul ederek çekilmeye karar vermiştir.

18 Mart çatışmasında hangi

geminin hangi mayına çarparak battığı kesin olarak saptanamamakla birlikte Fransız gemilerinin Marmaris'ten getirilen Fransız mayınlarına çarparak batmaları büyük bir olasılıktır.

Sonuç olarak dünyanın o zamana kadar toplanmış en büyük ve en modern donanması kahraman topçularımız ve Marmaris'ten getirilenler de dahil deniz mayınları karşısında çok emin oldukları Boğaz'dan geçmeyi başaramamışlar, imparatorluğun başkenti İstanbul ileriden savunulmuştur.

Boğaz'ı denizden geçemeyen İtilaf Devletleri, Gelibolu Yarımadası'nı işgal ederek geçmeye çalışacaklar, dokuz ay süren ve iki taraftan toplam yarım milyon zayiata neden olan kara muharebelerinde karşılarında Mustafa Kemal'i bulacaklar ve burada da yenileceklerdir. •

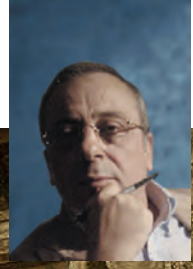
cihangirdumanli@butundunya.com.tr

DENİZ YÜZBAŞI TOPHANELİ HAKKI BEY

18 Mart Çanakkale Deniz Zaferi'nin bilinmeyen kahramanlarındandır. Nusret Mayın Gemisi'nin komutanı olarak, mayın grup komutanı yüzbaşı Nazmi Bey'le beraber, 8 Mart'tan bir gün önce, elde kalan son mayınları boğaza döşemiş komutan. Kendisi bu göreve çıkmadan iki gün önce kalp krizi geçirmiş, Çanakkale müstahkem mevki komutanı Cevat Paşa'nın, yerine başkasını gönderme teklifini reddetmiştir.

Mayınları döşedikten sonra dönüş yolunda, karşılaştıkları düşman devriye gemisinin projektörüyle kıyıdaki fenerimiz arasındaki ışık savaşına hasta kalbi dayanamamış, Kasımpaşa Deniz Hastanesi'ne kaldırılmış ve 14 Eylül 1915'te vefat etmiştir.

**Hilafetin
Kaldırılışının
102. Yılı**

Son Halife Abdülmecid Efendi'nin "Sevr Antlaşması"nı Uygulatma ve Mustafa Kemal'i Devirme Planları

İngiliz Muhibleri Cemiyeti 20 Mayıs 1919'da İstanbul'da Sait Molla ve Rahip Frew gibi İngiliz işbirlikçileri tarafından kuruldu. İngiliz işgal kuvvetlerinin gazetesi olan *The Orient News*, 15 Kasım 1919 günlü sayısında Veliahd Abdülmecid Efendi'nin İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin Onursal Başkanı olduğunu duyuruyor ve şöyle diyordu:

"Türkiye İngiliz Muhipleri Cemiyeti, adından da anlaşılacağı

gibi, İngilizlerle olan dostluk ilişkilerini geliştirmek ve Türk dış politikasını bu ilişkiler doğrultusunda oluşturmak amacıyla kurulmuştu. Tahtın varisi Prens Abdülmecid Efendi, Cemiyetin Onursal Başkanı; ve şehrin valisi İttihat ve Terakki Cemiyeti karşıtı olan Dr. Cemal Paşa da fiili başkanı idi. Partinin görüşleri, İslâm Teoloji Profesörü Sait Molla tarafından düzenlenen "Türkçe İstanbul" gazetesiyle duyurulmaktaydı."^[1]

*The Turkish Anglophil Association, as its name implies, was formed for the purpose of cultivating friendly relations with the British and to bring Turkish foreign policy into line with those relations. The Heir Presumptive, Prince Abdul Medjid Effendi, is the Honorary President, and the Prefect of the city, Dr. Djemal Paasha, an opponent of the Committee of Union and Progress, is the acting President. The party's views are represented by the paper *Turkdjé Istanbul* which is edited by a Professor of Moslem theology, Said Mollah. This party has declined to take part in the elections on the ground that free voting has been rendered impossible by the Nationalists. *The Peace and Prosperity Party, Souhoun Selamet, has also declined to take part in the elections for the same reasons as those given by the Anglophil Association. The party is in**

Orient News, 15.11.1919 (Bkz: Atilla Oral, "Charles Harington", Demkar y., s.447)

Veliahd Abdülmecid Efendi gerçekte İngiliz Muhipleri Cemiyeti Onursal Başkanı olduğu halde, halk arasında her nasılsa onun Anadolu'da yürütülen Milli Mücadele'yi desteklediği söylentisi yayılmış, dahası gizlice Anadolu'ya kaçıp Milli Mücadele'ye katılacağı kuşkusuyla Dolmabahçe sarayında bir süre polis kordonu altında tutulmuştu. Ancak Abdülmecid Efendi 9 Ağustos 1919'da İngiliz Yüksek Komiserliği tercümanı Sir Andrew Ryan ile yaptığı görüşmede bu söylentiyi yalanlayacak ve ona kendisinin İngiliz devlet adamlarından Palmerston'a hayran bir İngiliz dostu olduğunu anlatacaktı. Ryan bu görüşmeyi raporunda şöyle özetliyordu:

- "Bu sabah, önceden kararlaştırıldığı gibi Veliaht Prens (Abdülmecid) ile görüştim. Beni ıçtenlikle karşıladı ve serbestçe konuştu. (...) Milli hareketin içinde hiçbir rolünün olmadığını, kendisini bu hareketin başına koymak gibi en ufak bir fikri bile olmadığını söyledi." (...) "iç kesimlerdeki (Anadolu'daki) hareket haince, aptalca, canavarcaydı. (...) Mustafa Kemal ve Rauf gibi kişilerin kışkırtmalarıydı. (...) Abdülmecid Efendi'nin görüşü İngiltere ile birlikte yürümeğe. Lord Palmerston'un portresi duvarında asılıydı ve savaş boyunca da orada kalmıştı. Bir gün Sultan olabilirdi; tahtı arzulamıyordu ama doğanın akışı içinde olabilirdi. Eğer olursa, görüşleri aynı kalacaktı. Bunu başkomutana söylememi ve onun da İngiliz Hükümetine iletmesini sağlamamı istedi. (...) Ayrılırken Prens beni başka bir odaya götürerek Palmerston'un resmini gösterdi."^[2]

İngiliz devlet adamı Palmerston 1853-1856 Kırım Savaşı'nda Rusya'ya karşı Osmanlı İmparatorluğu'nu desteklemişti. Abdülmecid Efendi'nin siyasi görüşü 1850'lerde Kırım Savaşı'nda Rusya'ya karşı Osmanlı-İngiliz ittifakını yeniden kurmaktı. Gelecekte bir gün Osmanlı tahtına oturursa İngiltere ile

Abdülmecid: “Rusya bizim atalarımızdan kalma düşmanımız ve Bolşeviklerin de Çar’ın adamları kadar emperyalist olduğunu biliyorum. (...) Türkiye’nin hayatta kalması için:

- “İzmir’i, Sevr anlaşmasında belirtilen beş yıllık süre boyunca Yunanlılar yerine Müttefiklerin işgal etmesi ve Türk yetkililerin sadakatle kabul edilecek bir kontrol altında kalması.

- “(...) Trakya için örneğin yirmi beş yıllık bir süre boyunca (...) özerk bir rejim kurulması ve bu süre zarfında yönetimin Müttefikler tarafından üstlenilmesi. (...)

“Boğazlar için, Osmanlı Borçlarının ödenmesi için, istediğiniz tüm garantiler. Bu çözüm, Sevr anlaşmasının revizyonu yerine bir uyarlaması olma avantajına sahip olacaktır.” (...)

G.Labourel: “Ancak, Majesteleri, Mustafa Kemal bu şartları reddederse ne olur?”

Abdülmecid:
“Reddetmeyecektir.”

G.Labourel: “Başarı onu şıktır; daha fazlasını isteyebilir.”

Abdülmecid: “Daha fazlasını istemeyecektir. Böyle bir davranış sergilerse, ben şahsen müdahale ederim.”

G. Labourel: “Ankara’da mı?”

Abdülmecid: “Ankara’da!.

Abdülmecid Efendi

Ayrıca, Kemal’in aceleci bir kararı engel teşkil etmez. Sadece onun çevresindeki dostlarına tek bir emir vermem yeter; Kemal bunun sonucunda devrilir.”

G. Labourel: “Majestelerinin dostları ona itaat edecek mi?”

Abdülmecid: “Bana itaat edecekler!”^[3]

* * *

Gördüğü üzere Velihaht Abdülmecid Efendi Bolşevik Rusya’ya karşı İngiltere ile ittifak politikası gütmektedir. Mustafa Kemal ve Ankara Hükümeti ise tam tersine İngiltere ve bağlaşıklarına karşı Bolşevik Rusya ile ittifak politikası izlemektedir. Sevr’in İzmir ve Trakya konusunda önerdiği küçük

değişikliklerle uygulanmasını savunan Abdülmecid Efendi, eğer Mustafa Kemal Sevr'in bu küçük değişikliklerle uygulanmasını kabul etmeyecek olursa, Ankara'da TBMM'nde bulunan dostlarına emir vererek Mustafa Kemal'i onlara devirtecekti. Abdülmecid Efendi'nin Mustafa Kemal'i devirmekle tehdit eden bu söyleşi Le Gaulois'te yayımlandıktan bir gün sonra İngiltere'de Daily Express gazetesinde yayımlanacak ve bu yayın İngiliz istihbarat raporlarına da yansıtılacaktı.^[4]

***

Abdülmecid Efendi, Fransız Le Gaulois gazetesinden birkaç gün sonra İngiliz The Morning Post gazetesine de bir demaç verecek;

7 Ocak 1921'de yayınlanan bu demecinde yine Sevr Antlaşması'nın yapılacak birkaç küçük değişiklikle uygulanmasını savunacak; ve 15 Ocak 1921 günlü İleri gazetesi, onun bu açıklamalarını: “*Saltanatın Veliahdı Abdülmecid Efendi Hazretlerinin Açıklaması / Türkiye’de İngiltere Muhabliği*” başlığıyla özetle şöyle duyuracaktır:

- “*Türkiye Veliahdı Morning*

İleri gazetesi, 15.01.1921

Post gazetesinin İstanbul özel muhabirine aşağıdaki açıklamada bulunmuştur:

- “*Türk’ün genel duyu ve gelenekleri daima İngiltere muhbilğine yönelikti. Dünyanın siyasi durumu ne olursa olsun eminim ki bir gün gelecek İngiltere kırk yıl önceki dostane siyasetine geri dönecektir.*”

Sözü “*Sevr*” antlaşmasına getiren Veliahd Abdülmecid Hazretleri antlaşmanın bu durumuyla uygulanmasının olanaksız olduğunu ve uygulanabilir olsa da bundan ne yolda bir gerçek yarar sağlanabileceğini söylediğinden sonra ek olarak demiştir ki:

- “*Hükümetimiz Sevr Antlaşmasını imzalamış olduğundan dolayı, doğaldır ki her merd Türk imza vechile antlaşmanın uygulanmasını istemektedir.*”

***

Abdülmecid Efendi'nin demaçleri Batı kamuoyunda ilgiyle izleniyordu. The Near East dergisi 29 Eylül 1921 günlü sayısında “*Britanya ve Türkiye*” başlıklı yazıda Veliahd Abdülmecid Efendi'yi “*Exceedingly Anglo-phile*” (son derece İngilizsever) olarak tanıtırken özetle şöyle diyordu:

Benjamin Disraeli (Beaconsfield)

- “*Morning Post*’un İstanbul muhabiri, yakın zamanda Türkiye tahtının veliahdı olan ve “**son derece İngilizsever**” (*Exceedingly Anglo-philic*) ve çok demokrat bir prens olarak tanımlanan Prens Abdülmecid ile bir röportaj yaptı. Röportaj, 16 Eylül 1921’de *Morning Post*’ta yayınlandı. Abdülmecid Efendi (...) İngiltere’nin Britanya ve Müslüman dünyasının büyük karşılıklı çıkarlarına dayanan Beaconsfield’in (Benjamin Disraeli) büyük politikasına geri döneceğine derinden inanıyorum ve inanmaya devam ediyorum.” dedi.

* * *

Son Halife Abdülmecid Efendi, İngilizseverliğini İngiliz Muhipleri Cemiyeti’nin Onursal Başkanı olmakla ortaya koyduğu gibi, İzmit çevresinde Kuva-yı Milliye güçleriyle çarpışırken yaralanan İngiliz askerlerini hastanede ziyaret edip onları kutlayarak da göstermişti.^[5]

Abdülmecid Efendi, Bolşevik Rusya’ya karşı İngiltere ile ittifak politikası güttüğünü gerek İngiliz işgal güçlerinin İstanbul’daki siyasi temsilcileriyle yaptığı gizli görüşmelerde gerekse Batı gazetelerine verdiği demeçlerle açıkça ve yüksek sesle dile getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun yaşaması için

tüm ümidini İngiltere’nin Osmanlı İmparatorluğu’nu Rus yayılmasına karşı ayakta tuttuğu 1850’li yılların Palmerston ve 1870’li yılların Disraeli politikalarına dönmesine bağlamıştır. Ne denli Vahdettin’e ve Damat Ferid’e karşı Milli Mücadele’den yana bir Veliahd olarak tanıtmışsa da^[6] Abdülmecid’in güttüğü İngilizci politika Vahdettin’in ve Damat Ferit’in İngiliz işbirliği politikalarıyla birebir örtüşmektedir; ve onun işbirlikçi politikası, Mustafa Kemal ve Ankara Hükümeti’nin İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan’a karşı Bolşevik Rusya ile ittifak politikasının tümünden tersidir.

Son Halife Abdülmecid Efendi

Veliâhd Abdülmecid Efendi'nin, eğer Mustafa Kemal Sevr Antlaşmasını küçük değişikliklerle kabul etmeyecek olursa onu Ankara'daki dostlarına vereceği bir emirle devirteceği demeci; Mustafa Kemal'e suikast eyleminde kullanılmak üzere bilgi toplamakla görevli İngiliz İstihbarat Ajansı Mustafa Sagir'in, o tarihte Ankara'da olduğu düşünülse, önemli, anlamlı ve kuşku verici bir durumdur.

Birinci Meclis'te, muhalif gruplar arasında Veliâhd Abdülmecid'in "benim bir sözümle Mustafa Kemal'i devirirler" dediği dostlarının bulunması; Vahdetin'in İngiltere'ye sığınması üzerine Abdülmecid Efendi'yi halife olarak seçen TBMM'nin, hemen 15 ay sonra 3 Mart 1924'te hilafeti kaldırması ve başta Son Halife Abdülmecid olmak üzere tüm hanedan üyelerini sınır

dışı etmesi vs. bütün bunlar birbiriyile bağlantılı olgulardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküş döneminde hilafet, Batılı Hristiyan emperyalistlerin doğudaki Müslüman direnişlerini bastırmakta kullandıkları *din üzerinden psikolojik hareket silahına* dönüşmüştür. Abdülmecid Efendi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde işbirlikçi halifeler zincirinin son halkasıydı. •

cengizozakinci@butundunya.com.tr

[1] Atilla Oral, "Charles Harington", Demkar y., 1. basım Mayıs 2013, s.447.

[2] Documents on British Foreign Policy 1919-1939 First Series c.IV, s. 723 vd.

[3] Le Gaulois, 04.01.1921, s.1

[4] Daily Express, 05.01.1921. Bilal N. Şimşir, İngiliz Belgelerinde Atatürk, c.3, s.8, 9.

[5] TBMM 27 Aralık 1921 günlü Gizli Celse Zabıt Ceridesi, s. 600.

[6] Yard. Doç. Dr. Mustafa Oral, "Veliâhd Abdülmecid'in Ankara'ya Davet Edilmesi Meselesi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı 61, Mart 2005.

Hazırlayan:
YİĞİT EREN GÜNEY

İlk Dersimiz Türkçe

Bu ay köşemizi dilimizde yer etmiş yabancı sözcüklerin karşılıklarına ayırdık. Bilginizi sınavın.

1- Maç (Fr.)

- a-Karşılaşma
- b-Kuramsal
- c-Engel
- d-Buluş

2- Kreasyon (Fr.)

- a-Yaratım
- b-Bölüm
- c-Benzetim
- d-Yazılım

3- Suare (Fr.)

- a-Hesap
- b-Aykırılık
- c-Gece gösterimi
- d-Yıllık

4- İzolatör (Fr.)

- a-Geçgeç
- b-Eğilim
- c-Koruma
- d-Yalıtkan

5- Demagog (Fr.)

- a-Örtülü
- b-Üstlenim
- c-Laf cambazı
- d-Kurtarımcılık

6- Dijital (Fr.)

- a-İncelik
- b-Sayısal
- c-Ezgi
- d-Pay

7- Rekolte (İta.)

- a-Toplam ürün
- b-Sefer
- c-Uzman Raporu
- d-Aşırı

8- Periyodik (Fr.)

- a-Aktarım
- b-Sürelî, dönemli
- c-Gösteri
- d-Dilim

9- Megapol (Fr.)

- a-Kuşak, Nesil
- b-Bezenti
- c-Büyükşehir
- d-Gizlemlî

10- Metodoloji (Fr.)

- a-Çıkartma
- b-Sergilik
- c-Uygunluk
- d-Yöntem bilimi

11- Elit (Fr.)

- a-Seçkin
- b-Yönelme, eğilim
- c-Yıldırı
- d-Tutanak

12- Valör (Fr.)

- a-Seslikçi
- b-Geçerlik
- c-Taşımacılık
- d-Yapı

13- Deflatör (Fr.)

- a-Aykırılık
- b-Para kısıtlayıcı
- c-Karıştırıcı
- d-Süzek

14- Pedal (Fr.)

- a-Ayaklık
- b-Askızsız
- c-Yardımcılık
- d-Durdurucu

15- Spesifik (Fr.)

- a-Belirtke
- b-Havalandırma
- c-Tam bakım
- d-Özellikli

(Fr.) Fransızca, (İta.) İtalyanca

Yanırdar:
151.
sayfada

Mustafa Kemal Atatürk'ten

NUTUK

(15-20 Ekim 1927)

82

Doğu Cephesi'nde Ermenilerle Çarpışmalar Başlıyor!

Efendiler!

Doğu sınırlarımızda acele olan işimiz, Celâlettin Arif Bey'in Erzurum'un devrim tarihinde bıraktığı izi uzun uzadıya incelemeye ve irdelemeye elverişli değildir.

İsterseniz o günlerde doğu sınırlarımızda olan önemli işlere gelelim:

Biliyorsunuz ki Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan beri Ermeniler, gerek Ermenistan içinde, gerek sınıra yakın

yerlerde Türkleri toptan öldürmekten vazgeçmiyorlardı.

1920 yılı sonbaharında Ermenilerin, Türklere karşı vahşice uyguladıkları kıyım dayanılmaz bir hal aldı.

Bu gelişmelere dayanarak Ermeniler üzerine yürümeye karar verdik ve dolayısıyla 9 Haziran 1920'de Doğu Bölgesi'nde geçici seferberlik ilan ettik.

On Beşinci Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'yı Doğu Cephesi Komutanı yaptık.

Kazım Karabekir

Haziran-1920'de Ermeniler, Oltu'da kurulan yöresel Türk Hükümeti üzerine yürüyerek o bölgeyi ele geçirdiler.

Dışişleri Bakanlığımızca Ermenilere 7 Temmuz 1920'de bir kesin bir uyarıda bulunuldu.

Buna karşın Ermeniler benzer tutumlarını sürdürmeye devam ettiler.

Sonunda, seferberlikten 3,5-4 ay kadar sonra Kötek ve Bardiz bölgelerinde toplanan kuvvetlerimize Ermenilerin saldırısı ile aramızda çarpışmalara başlandı.

Ermeniler, 24 Eylül 1920 sabahı Bardiz cephesinden baskın biçiminde yaptıkları genel bir saldırı ile kısmen başarı sağladılar.

Doğu Cephesi'nin bu hoşagitmeyen bilgileri veren raporunu okurken, Celâlettin Arif Bey'in Ermeni saldırısının yapıldığı gün olan 24 Eylül 1920'de yazdığı bilinen uyarı niteliğindeki yazısını da alıyordum.

Ermeniler geri atıldılar.

Ordumuz 28 Eylül 1920 sabahı ileri yürüyüşe geçti.

O gün Erzurum'un elli imzası da Ankara'ya saldırıya geçiyor.

Ne kötü rastlantı!

Sanki bu baylar, bize karşı Ermenilerle sözleşmiş gibi!

Ordu, 29 Eylül 1920'de Sarıkamış'a girdi.

Ermeni milis birlikleri

30 Eylül'de Göle (*eski adı Merdenek*) alındı.

Ama kimi nedenler ve düşünceler dolayısıyla ordumuz 28 Ekim 1920'ye değin bir ay, Sarıkamış-Laloğlu kesiminde kaldı.

Bunun nedenlerinden birinin de, Erzurum'da bulunan Celâlettin Arif Bey ve arkadaşlarının yarattıkları durum olduğunu düşünebilirsiniz.

Gerçekten, Kazım Karabekir Paşa'nın 29 Eylül 1920 günü Sarıkamış'tan çektiği telgrafında:

“30 Eylül'de cepheyi gezip durumu saptadıktan sonra Erzurum'a giderek orada geçen olayın sonuçlandırılacağını bilgilerinize sunarım.” deniliyordu.

Kazım Karabekir Paşa, 30 Eylül 1920'de, Sarıkamış'tan Celâlettin Arif Bey'e de yazdığı bir telgrafta:

“Erzurum halkı adına kırk-elli imza ile çekilen açık telgraf, düşmanların milyonlar harcayarak elde edemeyeceği bir belgedir.

Olayın kendisinden daha önemli ve tehlikeli olan işbu açık

Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa

telgrafı, dış düşmanların tehlikesinden ve gözdağından daha yıkıcı bulduğumdan ve bu olayın kötü sonuçlarını cephe durumundan daha önemli gördüğümden yarın Erzurum'a geleceğimi bildiririm." diyordu.

Celâlettin Arif Bey, 5-6 Ekim 1920 günlü telgrafında özellikle:

"Yurtsever ordumuz içinde, değerli ve halkın güvenini kazanmış pek çok subay ve üstsubay bulunduğundan yolsuzluk yakınmaları elbette ordunun dayanma gücüne ve düzen ilkesine etki yapacak kadar büyümemiştir." diye bilgi veriyordu.

Ulusal Hükümetin İlk Antlaşması! **Efendiler!**

Yıllarca yurdun çeşitli savaş alanlarında komuta ettiğim ordularımızın

üstsubay ve subayları ile ilgili olan ve öteden beri bildiğim bir gerçeği, yüz sekseninci kez de olsa, işitmiş olmaktan kuşkusuz büyük sevinç duymuştum.

Savaş alanında verilecek emirleri bekleyen Doğu Ordumuz, 28 Ekim 1920 günü Kars üzerine yürümeye başladı.

Düşman, karşı koymaksızın Kars'ı bıraktı.

30 Ekim'de ordumuz Kars'a girdi.

7 Kasım 1920 günü birliklerimiz Arpaçayı'na kadar olan bölgeyi ve Gümrü'yü ele geçirdi.

Ermeniler, 6 Kasım 1920'de çarpışmayı bırakmak ve barış yapmak için bize başvurmuşlardı.

Biz de ateşkes anlaşması ile ilgili maddeleri, Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile 8 Kasım'da Ermeni ordusuna bildirdik.

26 Kasım'da başlayan barış görüşmeleri 2 Aralık'ta sona erdi ve 2-3 Aralık 1920 gecesi Gümürü Antlaşması imzalandı.

Gümürü Antlaşması, ulusal hükümetin yaptığı ilk antlaşmadır.

Bu antlaşma ile Harşit koyağına dek olan Türk yurdunun kendisine bağışlanmasını tasarladıkları düşmanımız olan Ermenistan, Osmanlı Devleti'nin 1877 savaşında yitirmiş olduğu yerleri bize yani ulusal hükümete bırakarak aradan çıkartılmıştır.

Doğu'daki durumlarda önemli değişiklik olması yüzünden, bu antlaşma yerine, daha sonra yapılan 16 Mart 1921 günlü Moskova Antlaşması ile 13 Ekim 1921 günlü Kars Antlaşması geçmiştir.

Yine o bölgede bulunması dolaşısıyla, Gürcistan ile olan ilişkimizden de kısaca bilgi vereyim:

Temmuz-1920 ayında, Batum'u İngilizler boşaltınca Gürcüler hemen ele geçirdiler.

Bu durum, Brestlitovsk ve Trabzon antlaşmalarına aykırı olduğundan, 25 Temmuz 1920'de protesto edilmişti.

8 Şubat 1921'de Ankara'da güven mektubunu sunmuş olan Gürcistan elçisi ile de Türkiye-Gürcistan antlaşması için görüşme başlamıştı.

Sonunda, 23 Şubat 1921'de verdiğimiz kesin bir ultiमतom üzerine Ardahan, Artvin ve Batum'un tarafımızca alınması kabul edildi.

Bundan on beş gün sonra Batum'a girdik.

Doğu'daki durumlarda önemli değişiklik olması yüzünden, bu antlaşma yerine, daha sonra yapılan 16 Mart 1921 günlü Moskova Antlaşması ile 13 Ekim 1921 günlü Kars Antlaşması geçmiştir.

Bu yerler, Türkiye'ye katılmayı dört gözle bekleyen halkın alkışları arasında alındı.

Daha sonra, Moskova Antlaşması gereğince Batum boşaltıldı, ancak ele geçirdiğimiz öteki yerlerin de anavatana bağlılığı pekiştirildi. •

(Sürecek)

cengizonal@butundunya.com.tr

Gelecek Ay: Trakya'daki Durum!

Hakimiyeti Milliye

YAZILARI

BİR KONU DAHA

Ülkeye yabancı turist çekebilme konusu, devletin ekonomik dengesiyle de ilgilidir.

Türk vatani, gerek hediyeleriyle, gerekse de tarihi eserleriyle ve doğasının güzelliğiyle dışarıdan turist çekmeye çok uygundur.

Zamanla bu konu etrafında faaliyette bulunulduğunu duyuyoruz.

Turing Kulübü'nün son çalışmalarından bazı olumlu sonuçlar beklenebilir.

Fakat bu çalışmanın daha geniş

ölçekte yürütülmesi gerekir.

En uygar ve zengin devletler, ülkelerine yabancı turist çekebilmek için sürekli olarak yayınlar ve dolaşısıyla tanıtımlar yapmaktadırlar.

Her ülkede bunun için çalışan bir propaganda ve yayın teşkilatı vardır.

Fransa'ya bu yüzden yılda on milyon franklık bir para giriyor.

Bu para, devletin hazinesinden daha çok halkın ve girişim sahiplerinin ceplerine giriyor, dolayısıyla da

ulusal serveti artırıyor.

Fransa'nın ticaret dengesinde görülen önemli açık, bir anlamda turistlerden gelen para ile kapanıyor.

Yabancı turistlerin Fransa'ya akın etmesi, yeni girişimlere yol açıyor.

Son zamanlarda Almanya'da da esasen mevcut olan bu faaliyet ve teşkilat, olabildiğince başarılı kılınmaya çalışılıyor.

Her yıl Fransa'ya gitmek alışkanlığında olan bu turistler, şimdi Almanya'yı ve Almanya'nın da suyu bol olan şehirlerini tercih etmektedirler.

Geçenlerde bir Fransız milletvekili bu konuyla ilgili olarak yazdığı makalede diyordu ki:

“Fransa’da turizm, büyük bir tehlike geçiriyor.

Almanya sonsuz bir faaliyet içinde, her yıl bu alandaki başarılarını bir kat daha artırıyor.

Bizde ülkemizi tanıtmak ve turist çekebilmek için yeterli derecede yayın yapılmamaktadır.

Gerçi bu uğurda harcamak için iki yüz milyon frank bile yeterli değildir.

Fakat hiç olmazsa şimdilik yılda yüz milyon frank harcamayı göze almak zorundayız.

Bu işte Almanya’ya karşı üstünlüğümüzü kaybedersek, eski konumumuzu korumak çok daha zorlaşır.

Şimdiden esaslı önlemler almalıyız!”

Milletvekili bey bu işin sadece hükümetle, hükümet aracılığıyla değil, bütün halkın desteği ile ve girişim düşünceleriyle yürütülebileceğini de ekliyor.

Ekonomik faaliyette denge savaşına giriştiğimiz şu dönemde, dışarıdan turist çekebilmek hususu da, ülke için esaslı bir inceleme konusudur.

Unutmayalım ki, ekonomik denge en çok önem verilecek ve göz önünde bulundurulacak husus, hissedilmeden ve aracısız ülkeye giren ve çıkan paralardır.

Genel yaşamımızın her aşaması üzerinde, *-hesap ve inceleme anlayışıyla-*, yapacağımız bu gibi çalışmalar ve bu çalışmalardan alabileceğimiz olumlu sonuçlar karşısında, maddi ve manevi mücadele araclarımız daha çok güçlenir. •

Hâkimiyeti Milliye Gazetesi

15 Ocak 1930

Güzel Sanatların Yüz Yıl Önce Yaşadığı Güzel Günler

Yazan: SONGÜL SAYDAM

Yüz yıl önce Mart ayında Gazi Mustafa Kemal, giyim kuşamdan yaşama, eğitimden adalete, maliyeden sanayiye, sağlıktan sanata her alanda ülkenin kesik damarlarını yeniden işler hale getirmeye çalışıyordu. Bireyin ve toplumun kesik damarlarından biri de, Anadolu topraklarında doğan ve en görkemli çağlarını yaşayan güzel sanatları. Ankara yüzyıl önce, tüm ülkeye ışığı ve ısısı dalga dalga yayılacak sanat güneşinin doğuşuna tanıklık ediyordu.

Çağdaş uygarlık yolunda ilerlemek isteyen Türkiye'nin koşmasını değil, adım atmasını güçleştiren engellerin kaldırılması gerekiyordu. Ne yazık ki yıllarca baskı, şiddet ve korku altında yaşayanlar, taşın altına elini koymaktan çekiniyordu. Toplum, kör bir kuyununun, mağaranın içinde, kendisine gösterilen ve anlatılanlar kadarını algılıyordu. Yapılan deneylerde cam havuza konan köpekbalıklarının da, cam kavanoza doldurulan pirelerin de kendilerine getirilen kısıtlamayı özümstedikleri,

çizilen sınırları kanıksadıkları göz-
lendi. *Samed Beh-
rengi'nin "Küçük
Kara Balık", Jonathan Livingston'un
"Martı", Antoine de
Saint-Exupéry'nin
"Küçük Prenses"*
yapıtlarındaki gibi
bir akıl, yürek ve
cesaret gerekiyordu.
Gazi ve arkadaşları
Türkiye'nin çağdaş
uygarlık yolunda
ilerlemesi için taşın
altına ellerini değil,
yaşamlarını koymuşlardı.

Arif Hikmet Koyunoğlu

Hikâye bu ya! Zamanın birinde
Yöneticinin biri yola, altında
bir kese dolusu altın olan kaya
koydurmuş. Bir kısmı, "Bana ne?"
 demiş kıyısından geçmiş. Bir kısmı,
"Başım belaya girer!" diye korkup
geri dönmüş, başka yola sapmış.
Bir kısmı, "Tanrı'nın, devletin işine
karışılmaz! Tanrı, devlet kaldırır."
diye uzak durmuş. Bir kısmı, "Eli-
mi neden kirleteyim, belimi neden
ağrıtaım, akılsızın biri kaldırı,
ben de rahat rahat geçerim." diye
beklemiş. Sonunda "yaşamak ve
yaşamak" arzusuyla dolu "kendini"
değil kentini, memleketini seven biri
gelip kayayı yolun ortasından kal-
dırıp yolu açmış. Altın dolu keseyi
de almış. Hikâyedeki kişi altını ne
yapmış bilinmez ama Gazi Mustafa
Kemal sırtladığı taşların altından
çıkan zenginliği halkına dağıttı.

Kurtuluş Savaşı
yıllarında Ankara'da
ilk ve tek mimarlık
bürosunu açan Arif
Hikmet Koyunoğlu,
Dumlupınar Anıtı,
Ankara adliye bina-
sı, Dışişleri binası,
Türk Ocağı binası
(bugün Devlet Resim
ve Heykel Müzesi),
Hacı Bektaş-ı Veli
Tekkesi için bir mi-
safirhane tasarladı ve
inşa etti. *Etnografya
Müzesi* inşaatı sürer-
ken onu ve yapılan

işleri görmeye gelen Gazi, müzenin
konumuna bakarak, "Manzara çok
güzel, bu kubbenin altı yazın çok
serin olacak. İşim olmadığı zaman
gelip bu kubbenin serinliğinde, bu
güzel ovaya karşı bol bol oturmak
isterim." diye umdu. Koyunoğlu,
Atatürk'ün aramızdan ayrılışından
sonra, "Ne tesadüftür ki, vefatından
sonra uzun bir müddet burada, bu
kubbenin altında ebedi istirahatine
dalmıştı." dedi.

Türk Ressamlar Cemiyeti, 1
Mart 1926'da Etnografya Müze-
si'nde Ankara Resim Sergisi'ni ger-
çekleştirdi. Bu sergi, güzel sanatlar
ve Türkiye için önemli bir adımdı.
Basında ülkeye ve topluma birinin
öncülük etmesi gerektiği, sanata
devlet desteği verilmesi kaleme
alındı. Gazi Mustafa Kemal, sergiye
gelmele kalmayarak sanatçılarla
sohbet edip, eleştirilerini de dile
getirmişti. MEB'in ev sahipliği

yaptığı serginin açılışını beklenmedik ölümlüyle Gazi'yi ağlatan Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati yaptı. Ressam İbrahim Çallı da bir konuşma ile gelenleri karşıladı. Yüzlerce kişinin gezdiği sergiden MEB,

TBMM, İçişleri Bakanlığı, Belediye, Macar ve diğer yabancı elçiler eserler satın aldı. Sergiye 200'e yakın resimle İbrahim Çallı, Ahmet, (merhum) İsmail Hakkı, Cevad Hamid Dereli, Hikmet Onat, Hayri Çizel, Mehmet Ruhi Arel, Sami Yetik, Sermed, Sâdi, Şevket Kemal, Hasan Ali Laga, Namık İsmail, Hasan Vecihi Bereketoğlu, Ali Rıza, Şefik Bursalı, Halil, Ali, Nazmi Ziya Güran yanında sergiye kadın ressamlar damga vurdu.

Bütün Dünya dergisi yazarı Cengiz Özakıncı'nın annesi Naile Akıncı'yı sanata yönlendiren İhsan Rıza, İfraz, Bedia Güleriyüz, Güzin Duran, Kudsiye, Melek Celal Sofu, Feyzi, Nevzat Drago hanımlar yanında, karikatürist Rattib Tahir Burak, heykel bölümünden dört kadın

Mustafa Kemal Atatürk Devlet Resim Sergisi çay ziyafetinde.
1 Mart 1926

sanatçı, tezhip şubesinden doktor Müshil, Hamid Aytaç, Tahir Bey; Sanayi-i Tezviyine şubesinden Sedefkar Vasıf Bey ile Mehmet Emin Efendi'nin de eserleri vardı. Sergiye mimarlık bölümünden Arif Hikmet Koyuncu ile Mimar Hasan Bey "Türk Barok tarzı tiyatro ve dar'ül han binası projesi" ile katıldı. Sergide çeşitli yarışmalarda derece alan öğrencilerin eserlerine de yer verildi.

Türk Ressamları Cemiyeti Yönetim Kurulu Başkanı ve Sanayi-i Nefise Mektebi öğretmenlerinden

İbrahim Çallı'dan sonra söz alan Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati, şöyle dedi: "*Aziz sanat-kârlarımız, cumhuriyetin feyizleri önünde vazifemiz ağırdır; aşkınızın kudreti sanat hayatınızda kadar varlık yaratacak kadar kuvvetlidir. Büyük milletimizin asalet ve manevi*

Mustafa Necati Bey

varlığının mümessili aziz liderimiz Gazi'nin yeni ve güzel bir eser meydana getirmek için buyurdıkları yeni yolda sanatkârlarımızın vazifeleri büyüktür. Yeni hayatımızın sanat hayatidir. Mimarîde, heykeltraşide, ressamlıkta yaratıcı eserler vücudada getirebilmek için kabiliyetiniz, kudretiniz olduğuna inanan eden bu saygın heyetin hürmet ve muhabbetleri sizin serginizi ziyaret etmekle görülmektedir. Elimizden ne gelirse azamisini yapmayı üstleniyoruz. Siz de bütün varlığınıza sanatınızı yükseltmeye çalışınız."

Güzel Sanatlar, uzun yıllardan sonra doğduğu, görkemli günler geçirdiği Anadolu'da yeniden doğuşunu yaşıyordu. Yanında TBMM Başkanı Kazım Özalp ile Türk Ressamlar Cemiyeti'nin açtığı Resim Heykel Sergisi'ne gelen Gazi Mustafa Kemal'i, Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati karşılayıp rehberlik ediyordu. Sergiye katılan sanatkârlarla

sohbet ederken Gazi eserleri de inceliyordu. Sergide Macar heykeltıraş Rabolni tarafından yapılan Gazi'nin bir pozu da sergileniyordu. Ziyaretçiler ve Gazi genel anlamda çalışmaların başarılı olmadığını söyleyince sanatçılar, "Bu

sene beğendiremedik fakat gelecek sene, hiç olmazsa öbür sene mutlaka beğendireceğiz." dedi. Çaydan sonra Gazi tablolara son bir kez daha baktı. Mimar Kemalettin'in Bursa kaplıcaları için tasarladığı otel ve diğer tesisler üzerine olan projeleri üzerinde iyice durdu.

Ressam İbrahim Çallı yaptığı "Kuvayi Milliye" tablosunun eleştirisini Gazi'den duymak istedi. Tabloda iki büyük dağ eteğinde üç dört zeybek vardı. Diğerlerinin kumandanı olduğu anlaşılan biri, atın çulu ile örtülü bir taş üzerinde otururken, diğerleri ayakta duruyordu. Tablonun ortasında eyerli bir at ve onun kolanını düzelteren bir zeybek görülüyordu. Peştamalli iki kadın, oturan zeybeğe veda eder gibiydi. Gazi ilk önce, "Bu at çok şişman, bizim Kuvayı Milliye'nin böyle güzel atı yoktu." dedi. Sonra zeybekleri düğüne gider gibi çok süslenmiş bulduğunu söyleyen Gazi, Çallı'ya sordu: "Bu zeybek ne üzerinde oturuyor?"

Çallı, “*Taş üzerinde, fakat taşın üzerinde atın çulu var.*” dedi. Gazi, “*Değil bu zeybekler, bizzat biz bile başımızı çıplak taşa koyduk. Böyle bir çul bile bulamadık.*” dedi. Bu düşüncesini ileten Gazi, Çallı’nın “*Kadın*” portresi önünde durdu. Bir süre tabloyu inceledikten sonra portreyi

beğenen Gazi, “*Güzel, güzel*” diye tekrar tekrar takdirlerini dile getirdi.

Basına yansıyan bu görüşmeyi Koyunoğlu da şöyle aktarıyor: “*(Gazi) Çallı’nın Kuvayı Milliye tablosu önünde durmuş: “Çallı, doğum yerinin efe tipini ne güzel canlandırmıştır. Onun ruhundaki efelik, bu tablosunda tam olarak görülmektedir. Yalnız bir tarafını tenkit edeceğim. Tablodaki atlar çok tavlı ve güçlü olarak yapılmıştır. Savaşta bizler bir parça arpa ekmeğini güç bulurken, atlarımız arpa denilen nesneyi unutmuşlardı. Çallı! Sen bu atları biraz zayıflat ki bu tablon tam o devrin anlamını taşısin.” Çallı: “Çok teşekkür ederim Paşam. Bizler Milli Savaşın kahramanlarını düşüncelerimizde*

Mustafa Kemal Atatürk Dolmabahçe Sarayı’nın bir bölümünde açılan ilk Devlet Resim ve Heykel Müzesi’ni gezerken, ressam İbrahim Çallı’dan bilgi alıyor.

ulaştırırken, bu büyük mücadelenin en önemsiz parçalarında bile hep kuvvet ve azamet, canlılık hissediyorduk. Bu düşüncemizi eserlerimizde de canlandırmıştık. Var olunuz, güzel bir sanat dersi lütfettiniz.” demişti.”

Bir yıl önce devlet arması için açılan yarışmada birinci gelen ancak kullanılmayan çalışmayı yapan Namık İsmail’in “Sabah” adlı tablosu serginin en başarılı olmuş eserleri arasında ilgi görüyordu. Gazi, ressamların elini sıktı, başarılar diledi. Gelecek yıl daha iyi eserler görebilmek ümidini dile getirerek sergiden ayrıldı. Suyun akıp yatağını bulacağını biliyordu Gazi. Güzel sanatlar alanında yüz yıl önce yaşanan o gün, daha güzel günlerin başlangıcıydı. •

METE AKYOL'DAN YAZILAR

(Düzenzedeler adlı kitabından)

Umudumuz Oğlumuz

Anadolu'dan Merzifon'u örnek seçtik, Merzifon Lisesi ile Merzifon Ticaret Lisesi öğrencileri arasında da bahçede karşılaştığımız öğrencilerden bir kaçını örnek seçtik ve...

Anadolu'nun küçük kentlerinde lise öğrencilerinin büyük bir bölümünün hangi koşullar altında öğrenim yaptıklarını yerinde görebilmek için, örnek seçtiğimiz bu kentte, örnek seçtiğimiz bu öğrencilerin evlerine gittik.

Hasan Önal da, Mustafa Pırnaz da, Merzifon'a 50 km. uzaklıktaki Çampınar Köyü'ndendir. İkisi de şimdi burada, Merzifon Ticaret Li-

sesi'nin birinci sınıfında okuyorlar.

Köyde Hasan'ın babasının 30 dönüm, Mustafa'nın babasının ise 15 dönüm toprakları vardır. Fakat bu toprakların getirdiği gelir

geçimlerini karşılamadığından, ikisinin de babası, başka kişilerin topraklarında işçilik de yapmak zorundadırlar.

Hasan'ın ailesinin de, Mustafa'nın ailesinin de yıllık gelirleri "On bin lirayı bulabilmektedir."

Hasan ve Mustafa, Merzifon'da Harmanlar Mahallesi, Gazi Caddesi'nde bir evin odunluğunu kiralamışlar ve bu odunluğu kendilerine oda yapmışlar.

Şimdi ikisi de, odunluktan yapma

Hasan'ın ailesinin de, Mustafa'nın ailesinin de yıllık gelirleri "On bin lirayı bulabilmektedir."

bu odada yatıp kalkıyorlar, bu odada ısıtıyorlar, bu odada yemeklerini bu odada pişiriyorlar, bu odada yiyorlar ve derslerine bu odada çalışıyorlar.

“Çarşıdan çay, şeker, ekmek, soğan ve patates alırız. Bir de, boşaldığı zaman Aygaz tüpümüzü değiştiririz. Köyden nohut, tarhana, bulgur, mercimek getirmiştik. Bunları pişiririz.”

Hasan da, Mustafa da, kimi gazetelerde ev hanımları için yayımlanan yemek tariflerini okuyarak öğrenmişler yemek pişirmeyi.

“Elimize bir gazete geçince, ilk olarak yemek tarifi köşesine bakarız. Bizdeki malzemeye yapılacak bir yemek tarifi varsa, hemen defterimize kopya ederiz. Çok zaman da, okulda bizim gibi okuyan öteki arkadaşlarla aramızda yemek tarifi değiş tokuşu yaparız.”

“Aylık masrafınız ne kadar oluyor?”

“Ellişerden yüz lira, kiraya gidiyor. Okul masrafıyla yemek masrafı da eklenince, toplam olarak ayda 500 lirayı buluyor adam başına masrafımız.”

“Sen söyle, Hasan. Köyde kaç nüfustur aileniz?”

“Üç kardeşim var. Annem ve babamla şimdi beş nüfuslar köyde.”

Hasan da, Mustafa da, ailelerinin yıllık gelirlerinin yarısı beş kişiye pay edilirken, öteki yarısını tek başlarına kendileri harcamaktadırlar ama...

Ailelerine yükledikleri bu ağır yükün karşılığında, böylesine öğrenim koşullarının yükü üstünde her ikisi de, ailelerinin tüm bireylerinin tek tek umudu olmaları yükünü de taşımaktadırlar. •

BARBAROS ENEÇ

02.09.1967 - 18.02.2026

UNUTMAYACAĞIZ

IŞIKLAR İÇİNDE OL

HUZUR İÇİNDE UYU

Eşitsizliğin Aşısı:

Temel Gelir

Yeni bin yıla mevcut iktisadi ve toplumsal politikaların sürdürülemez olduğunu acı şekilde görerek başladık. 1980'lerden bu yana hakimiyetini sürdüren neoliberal politikalar, eşitsizlikleri ve adaletsizliği küresel boyutta yayıp, derinleştirdi.

20. yüzyılın gelir dağıtım sistemleri çöktü. 2008 mali krizinden, içinden geçtiğimiz pandemi sürecinde hastane sisteminin çöküşüne ve iş göremez olma durumuna kadar çeşitli örnekleri acı şekilde yaşıyoruz. 1980'lerde, konuyu tartışıp, uygulanabilir politikalar geliştirmek için Belçika'da uluslararası bir ağ kuruldu. Basic Income European Network (BIEN)'teki E, 2004 yılında

“Temel gelir, evrensel olarak (...) kayıtsız şartsız, dönemsel ve sürekli olarak, tüm bireylere nakdi ödeme yapılma hakkı olarak tanımlanabilir.”

yeryüzünü kastederek, Earth halini aldı.

Temel gelir, evrensel olarak yani yaş, cinsiyet, medeni durum, iş durumu gibi herhangi bir kriterle bakmaksızın, kayıtsız şartsız, dönemsel ve sürekli olarak, tüm bireylere nakdi ödeme yapılma hakkı olarak tanımlanabilir.

Bu ana fikre, temel gelir, temel gelir hibesi, evrensel temel gelir, vatandaşlık geliri gibi farklı isimler verilebiliyor. Bu kavram, adalet, özgürlük ve güvenlik sağlıyor.

Huzurlu bir toplumsal hayatın temeli olarak görülüyor. Yarın kaygısının olmadığı bireyler, uyumlu

bir şekilde yaşayarak, yaratıcılıklarını kullanıp ilerlemeye katkıda bulunuyor. Yapılan davranış temelli araştırmalarda, alkolizm ve madde bağımlılığının düştüğü, girişimciliğin çoğaldığı gözlemlenmiştir.

Bugünkü bakış açımızda toplumsal zenginlik kolektif bir karakter taşır ve temelinde “bugünkü gelir ve zenginliğimiz bizden önce gelmiş nesillerin bir mirasıdır” anlayışı yatar. Bu miras sadece arazileri ve fiziksel varlıkları kapsamaz, finansal ve entelektüel telifler gibi görünmez varlıkları da kapsar. Neoliberal politika ve uygulamalar, bu görünmez varlıktan sağlanan gelirleri ölçsüz bir şekilde artırmıştır. Örneğin ilaç patent kanunları ya da ekilebilecek tohum konuları ulusal ve hatta uluslararası bir sorun halin-

dedir. Neoliberal politikalara baktığımız zaman bu patent ve koruma uygulamalarına konu olan gelişmeler, hem devlet tarafından teşvik ve finanse edilir, hem de üniversiteler gibi kamu eğitim ve araştırma merkezlerinde geliştirilir.

Bu kavram, adalet, özgürlük ve güvenlik sağlıyor. Huzurlu bir toplumsal hayatın temeli olarak görülüyor.

Yukarıdaki tanımda, evrensel, kayıtsız şartsız, sürekli ve hak altı çizilmesi gereken kelimeler. Tanımda kullanılan kavramlar ve bunlara yapılan vurgular, temel gelir hakkında düşünenlerin toplumsal ve siyasal felsefelerini yansıtır. En önemli nokta bu bir haktır. Evrensel İnsan Hakları çerçevesinde düşünülmelidir. Yıllardan beri süregelen tartışmalara bakarsak, savunucuları, bu rakamın sürdürülebilir olmasına dikkat edilmeli diyerek, fakirlik sınırının üstünde belirlenmesini isterler. Bir grup bu fikri savunurken, refah devleti tarafından sağlanan faydaların sonlandırılması ve yerine temel gelirin getirilmesi gerektiğini ekler. Bir başka grup, temel gelirin düşük bir eşikten başlayarak derece derece yukarıya gitmesini savunur.

Montesquieu Yasaların Ruhu'nda, **“Devlet, tüm yurttaşlarına yeterli yiyecek, geçim kaynağı, giysi ve sağlıklarını tehlikeye atmayacak bir hayat biçimi vermeye borçludur.”** der.

Evrensel kavramının da tanımlanması önemlidir. Evet tüm bireylere, cinsiyet, ırk, yaş vb.'ye bakılmaksızın dağıtılacaktır. Bu sefer de, yurt dışında yaşayan yurttaşlar ya da ülkede yaşayan, çalışan ama vatandaşı olmayanların durumu ne olacaktır?

Siyaset yapıcıların demokrasi, adalet ve hakkaniyet ilkelerini göz önünde tutarak verecekleri çok hassas bir karardır. Genel yaklaşım, ülke sınırları içinde oturanlara ödenmelidir fikridir. Dolayısı ile yurttaşlık geliri diye de adlandırılmaya yol açar. Kayıtsız şartsız olma durumunun 3 cephesi vardır. İlki, herhangi bir gelir şartı konulmayacaktır. Yani bu hakkı talep edebilmek için iş, gelir kaynağı vb. ibraz etmeye gerek olmayacaktır. İkincisi, harcama şartı olmayacaktır. Başka bir deyişle, harcamanın yapılabileceği ya da yapılamayacağı alanlar belirlenmeyecektir.

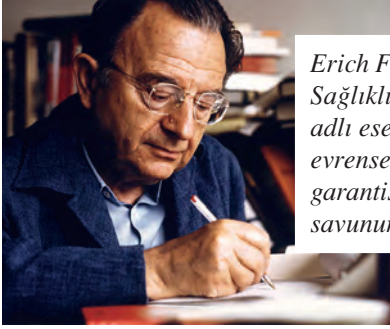
Başka refah devleti uygulamalarında, harcamayı belli bir yerde yapma ya da alkollü içecek almama gibi zorunluluklar vardır.

Üçüncü cephede ise, herhangi bir davranışsal zorlama olmayacaktır. İşsizlik yardımı alan bir kişinin, yaptığı iş görüşmeleri hakkında ilgili yönetimi bilgilendirmesi ya da belli bir süre iş araması gerekliliği gibi zorlamalar olmamalıdır.

Aslına bakılırsa, devletin ve yöneten yönetilen ayrımının kurumsallaşmasından bu yana insanlar temel gelir üstüne kafa yormuşlardır. BIEN'in çalışmalarında, temel gelirin gelişimi 4 dalga halinde inceleniyor. İlk çıkış MÖ 461 Atina'sına, Pericles ve Ephialtes'e kadar götürülür ve yurttaşlara, yaptıkları mahkeme ve jüri hizmetlerine karşılık ödenmesi gereken bir demokratik reform olarak kabul görür. Orta Çağ'da Magna Carta'nın yanında, Forest Fermanı'nda da temel gelirin izlerini görürüz. 1516'da Sör Thomas More ünlü Ütopya'sında, temel gelire sahip bir toplum resmeder. Montesquieu Yasaların Ruhu'nda “Devlet, tüm yurttaşlarına yeterli yiyecek, geçim kaynağı, giysi

ve sağlıklarını tehlikeye atmayacak bir hayat biçimi vermeye borçludur.” der. Bu dönemin belki de en önemli savunucusu Thomas Paine’dir.

Temel gelirin savunucularının ikinci dalgası, Birinci Dünya Savaşı öncesinde gelir. Bertrand Russell gibi düşünürler bu fikri dillendirmeye başlarlar. İlginç olan, 1920’de İşçi Partisi, bu konuyu tartışıp reddeder.

*Erich Fromm,
Sağlıklı Toplum
adlı eserinde
evrensel geçim
garantisini
savunur.*

Frankfurt Okulu’nun psikanalist temsilcisi Erich Fromm, Sağlıklı Toplum adlı eserinde evrensel geçim garantisini savunur. Buradaki temel nokta, kapitalist gelişme ve sınıf ilişkilerinin ortaya çıkardığı toplumsal sorunları gidermektir.

Üçüncü dalga, 1960’larda ABD’den başlar. Başkan Richard Nixon’un Aile Yardım Planı çerçevesinde, yapısal ve teknolojik işsizlik tartışmalarının bağrından çıkar. Bu dalgada, şartlara bağlı, garantilenmiş, asgari gelir fikri gelişti. Nobel ödüllü iktisatçılar, Friedrich Hayek, Milton Friedman, Paul Samuelson, Gunnar Myrdal bu dalganın önemli isimleri oldu. Hayek ve Friedman’ın neoliberaliz-

min öncüleri olduğu düşünülürse, ilginç bir resim çıkıyor karşımıza. Buradaki temel çıkış noktası çalışan fakirlere destek sağlamaktı.

Dördüncü dalga BIEN’in oluşturulması ile başladı. 2008 krizinde hız kazandı. Bu dalgadaki destekçiler, yine Nobel ödüllü iktisatçılar, James Buchanan, Herbert Simon, Angus Deaton, Christopher Pissarides ve Joseph Stiglitz; ayrıca Tony Atkinson,

Robert Skidelsky, Claus Offe gibi akademisyenler ve Bill Clinton’ın ilk kabinesinin Çalışma Bakanı Robert Reich gibi isimlerden oluşuyor. Bu dalganın temel çıkış noktası, gelişen teknolojinin yarattığı ve yaratacağı işsizlik korkusu oldu.

Kapitalizmin ikinci parlatılmış çağında yaşıyoruz. Bir önceki dönemde, sermaye ve emekten milli gelire akan pay aşağı yukarı sabitti. Bu çağda toplam gelir artan bir şekilde çok küçük azınlık rantiyelerine gidiyor. Bu rantiyelerin mülkiyet hakları, fiziksel, finansal ve entellektüel kaynaklardan geliyor. Bu durum eşitsizliği hızla artırarak, bireylerde hincin yerleşmesine yol açıyor. Endişe, ümitsizlik, kuralsızlık ve kızgınlık popülist siyasetçilerin rahatlıkla sömüreceği bir karışım yaratıyor.

Kapitalizmin ilk parlatılmış çağının bedeli, toplama kampları ve kaybedilen milyonlarca hayat olmuştur. •

Bir Cerrahın Not Defteri

Prof. Dr.
Cengiz Kuday

Hekimlik Bir Yaşam Şeklidir

*Tannın en büyük mucizesi olan
insan denemeli hizmet eden
hekim için eğitim, yaşam boyu sürer.*

Hekimin Eğitimi Yaşam Boyu Sürer

Birçok mesleğin eğitimi mezuniyet ile bitebilir fakat hekimin eğitimi Platon'un da dediği gibi hayat boyu sürer.

Hekimlik kalp kasının çalışmasına benzer, yavaşlaması söz konusu değildir. Ya hep çalışır ya da hepten durur. Hekimler bir varlığa dokunma ve onun kaderini tayin edecek işlemleri yapma şansına ve ayrıcalığına sahiptir. Bu yüzden de eğer bir hekim veya hekim aday

okulu bitirip diploma sahibi olmayı yeterli görürse hem onun için hem de hastaları için bu çok büyük bir şanssızlıktır.

Tanrı insanlara bir bilgisayar (beyin) vermiştir. Ama yazılım vermemiştir. Bunu siz kendiniz geliştireceksiniz. Okul süreciniz bu yazılımın gelişmesinin küçük bir parçasıdır fakat bu gelişimi devam ettirmek sizin görevinizdir. İster kırsalda olun, ister akademisyen bir bilim adamı olun, hekimin eğitimi yaşam boyu devam eden bir süreçtir.

Hekimler Sosyal Olaylarda Hep Öncü Olmuşlardır

Hekimler savaşta ve barışta sosyal olaylara tarih boyunca hep öncülük yapmışlardır. 23 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalini ilk hekimler protesto etmiş ve Sultanahmet'te 200 bin kişinin katıldığı mitingin ve o tarihlerde yapılmış birçok mitingin öncüleri ve programcılığı olmuşlardır. Çanakkale Savaşları'na gönüllü talebeler olarak katılmışlar ve cepheye verdikleri kayıplar sebebi ile 1915'te bir tane bile mezun verememişlerdir. Hastalarının ölmelerine mâni olmak için ölen hekimler, şehitliğin en üst kademesini teşkil eder.

Tıp İnsanları Her Konu ve Her Şartta Etkindir

Çanakkale- İstiklal Savaşı'nda onlarca ve belki yüzlerce sağlık elemanı (doktor-hemşire-hasta bakıcı- veteriner) tifüs ve benzeri hastalıklardan kaybedilmiştir. Tifüs salgını savaş boyunca hem düşman ordusunda hem de bizim ordumuzda çok büyük tahribat yapmıştır. Refik Saydam Enstitüsü'nün kurucusu Dr. Refik Saydam kendi bulduğu pratik usullerle askerin iç çamaşırlarını ekmek fırınlarının içine koyup etüv cihazı gibi kullanarak tifüsün

büyük ölçüde önlenmesini sağlamış ve ordumuzun başarısına büyük bir katkıda bulunmuştur. Refik Saydam daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin 4. başbakanı olmuştur. Söylemek istediğim; tıp bilimi ve tıp insanları her konu ve her şartta etkindir.

Tıp Siyah-Beyaz Bir Bilim Değildir

Başarıya giden yol, bilimi yerinde kullanmaktır. Tıp siyah-beyaz bir bilim değildir; tıpta sanatın gri tonları hatta gökkuşağının yedi rengi vardır. Tıp bilimi boş inanç ve hurafeleri, akıl dışı dinsel dogmaları kabul etmez. Hekimlik sanatı, gökkuşağındaki renkleri en iyi kullananların ellerinde zirveye ulaşır.

Hekim tedavi eder; tanrı iyileştirir. Bu sözü Orta Çağ'da yaşamış Peraskollas söylemiştir, doğrudur.

Hekim Tanrı ile hasta arasında kutsal bir mevkidir. Hastalar ve yakınları şuur altında olsa Dr. A'ya karşı minnet duygusu altında kalır.

Minnnet duyan kişi bu duygunun

1915 yılından itibaren Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane öğrencileri Çanakkale başta olmak üzere tüm cephelerdeki değişik hastanelere dağıtıldı.

altında ezilebilir ve bir zaman sonra iyilik gördüğü kişi ve kurumlara düşman olabilir. [Bu sözleri hocamız psikiyatri ilim dalının duayeni bir hocamız söylemişti.]

Toplumumuz maalesef doktorlarımıza çoğunlukla saygı gösterir fakat sevmeyenler çünkü minnet duygusu bazen çok tehlikeli olur.

Geçmiş iktidarlar da bugünkü gibi popülist davranışlarla halkımızı doktorlara karşı kıskırtmışlardır.

1978 yılında yürürlüğe giren tam gün düzenlemeyle hekimlerin çalışma esaslarına ilişkin süreç başlamış, 1980 sonrasında kamu sağlık hizmetlerinin yapısı yeniden düzenlenmiştir. İlerleyen yıllarda uygulanan sağlık politikalarıyla birlikte bu yaklaşım belirginleşmiş; hasta başvuru ve geri bildirim mekanizmaları ile şikâyet birimleri kurulmuştur.

Bilgilerle Birleşmeyen İyi Niyetler Bile Tehlikelidir

Hekimlik Anka kuşuna benzer. Kanatlarından birinde meslek bilgisi ve beceri, diğerinde ise empati- sevgi – sanat olmalıdır. Biri eksik olursa bu kuş uçamaz.

Bugün ülkemizde yaşadığımız salgında hekimlerimiz bütün olanaksızlıklara karşı çok iyi bir sınav

vermişler ve vermekteler. Kıymetlerini bilmeyip ‘istedikleri yere gitsinler’ demek, biz hekimler için çok acı verici bir sözdür.

*Yaşamak şakaya gelmez,
Büyük bir ciddiyetle yaşayacaksınız. (...)*

*Mesela, kolların bağlı arkadan,
sırtın duvarda,*

*Beyaz gömleğinle bir laboratu-
varda*

*İnsanlar için ölebileceksin,
Hem de yüzünü bile görmediğin
insanlar için. (...)*

Nazım Hikmet

cengizkuday@butundunya.com.tr

Kültür ve Sanat Dünyasından

Dr. Tekin Özertem

Sanata Dair

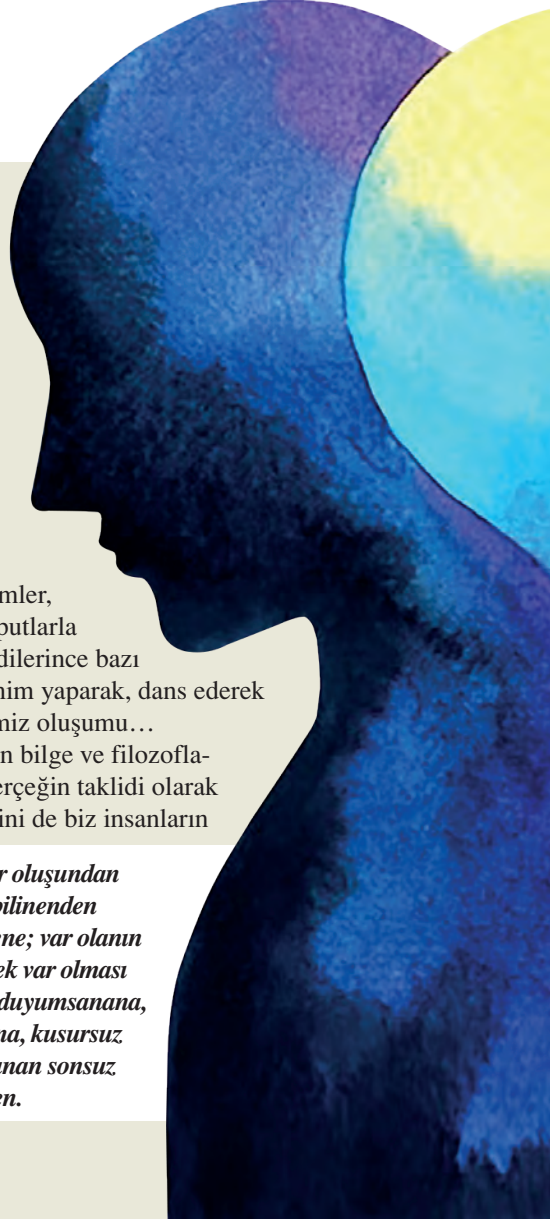
Sanat, insanlığın var oluşundan başlayarak vazgeçilemezi olmuş yaşamın.

İnsanlar önce mağara duvarlarına resimler, taşları taşlara vurarak müzik, kilden putlarla heykel, konuşamadıkları çağlarda kendilerince bazı sesler çıkarıp bedenlerini kullanarak mim yaparak, dans ederek var etmişler bugün adına sanat dediğimiz oluşumu...

Antik Yunan kültürünün önde gelen bilge ve filozoflarından Aristoteles, MÖ IV. yüzyılda gerçeğin taklidi olarak tanımlamış sanatı. Varoluşunun nedenini de biz insanların gerçeğin taklidinden hoşlanıyor olmamızla açıklamış. Ona göre sanat: İnsanların bilinenin taklidinden

- taklit ile taklit edilen arasındaki benzerlikten
- duyulan hoşlanma ile bilinmeyenin taklidinin

Sanat, var oluşundan bu yana bilinenden bilinmeyene; var olanın irdelenerek var olması istenene, duyumsanana, arzulananana, kusursuz olana uzanan sonsuz bir serüven.

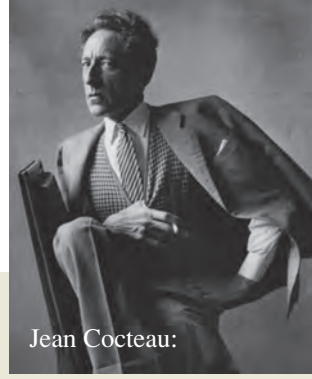
kusursuzluğundan doğan beğeniden / hoşlanmadan kaynaklanmakta...

Sanat, var oluşundan bu yana bilinenden bilinmeyene; var olanın irdelenerek var olması istenene, duyumsanana, arzulanana, kusursuz olana uzanan sonsuz bir

serüven. Bu serüvenin önderleri de var olan ile var olması gereken arasındaki ayrımı gören ve sezen sanatçılar. Bir başka deyişle de bir özlem.

XX. yüzyılda da “Onsuz edilemeyen bir şeydir şiir – ama neden onsuz edilemez bir bilesem.” demiş ünlü Fransız şair, roman, şarkı sözü yazarı ve film yönetmeni Jean Cocteau. Onun da şiirden kastı, Aristoteles gibi sanat.

Jean Cocteau'nun çağdaşı, sanatın evrimini, çeşitli sanatlarla farklı toplum yapıları arasındaki ilişkileri, gelecekte sanatın ve sanatçıların topluma nasıl yön verebileceklerini dünyayı nasıl değiştirebileceklerini irdelleyen düşünür ve yazar Ernst Fischer da sanatın vazgeçilemez oluşunun, onsuz edilemeyişinin nedenini, insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olması

Jean Cocteau:

“Onsuz edilemeyen bir şeydir şiir – ama neden onsuz edilemez bir bilesem.”

diyerek açıklamış.

Hollandalı ressam Piet Mondrian da “Hayat dengeye kavuştukça sanat ortadan kalkacaktır.” deyip; sanatın insanla çevresi arasında bir denge sağladığını, hayat dengeye kavuşmadıkça geçmişte olduğu gibi gelecekte de var olacağını söyleyerek katılmış bu sorgulamaya...

Sanata, var oluş ve gerekliliğine dair soru ve yanıtlar kuşkusuz bunlarla sınırlı değil. Fakat özetleyecek olursak sanatın oluşumunun ve binlerce yıldır var oluşunun nedeni, Piet Mondrian’ın dediği gibi insanla çevresi arasında bir denge unsuru olması.

Çünkü var oluşundan başlayarak bir başlarına yaşamlarını sürdürmek için toplu olarak yaşamak zorunda olan insanlar, bu beraberliği sürdürülebilmenin gerektirdiği gelenek, görenek, dini inanç, kurallar ve yasalar ile sınırlandırılan yaşamları boyunca var olanla yetinmedikleri gibi, bir yandan da toplum tarafından ket vurulan bireysel arzu, istek ve tutkularla baş etmek zorunda kalmışlar. Çağlar boyunca süregelen böylesi bir serüven sonucunda; var olanla yetinmeyip düşünen, düşündüklerini söyleyip yazan ve

korkmadan savunan filozofların ve bilim insanlarının, toplum önderlerinin sayesinde ulaştığı insanlık bugünkü düzeyine; öncelilerden çok daha kolay, daha adil, daha paylaşımcı bir yaşam sürebilme olanağına. Ve çağlar boyunca hep yalnız bırakılmış, hep var olandan daha iyisinin var olduğunu / olabileceğini söyleyip savunanlar...

Sokrates

“Evreni sayılar yönetiyor” diyen Antik Çağ’ın en önemli filozof ve matematikçisi Pisagor, siyasi çevreler ve din yobazlarının galeyana getirdiği halk tarafından okulu ateşe verilerek öğrencileri ile birlikte yakılarak öldürüldüğünde, ahlâk felsefesinin kurucusu olarak kabul edilen Sokrates, gençleri düzene ve tanrılara karşı kıskırttığı için yargılanıp ölüme mahkûm edildiğinde, doğayı mantık, matematik ve deney ile açıklamaya çalışarak dönemine ışık tutmaya çalışan İskenderiyeli Hypatia, “Kadın olarak sessizliği ve uysallığı öğrenmelidir” denilerek sokaklarda sürüklenip, taşlanarak

Hypatia / Julius Cronberg, 1889

yaşamını yitirdiğinde, güneşin dünyanın etrafında değil, dünyanın güneşin etrafında döndüğünü kanıtlayan Galileo engizisyon tarafından yargılandığında, Giordano Bruno evrenin sonsuz olduğunu ve evrende dünyadan başka birçok gezegenin bulunduğunu söylediği için yakılarak idam edildiğinde... Ve daha nice-leri var olanın ötesini görebilen, kanıtlayan daha nicelerine yöntenler ve halklar hep karşı çıkmışlar.

Sanat da insanın var oluşundan

başlayarak böylesi bir süreci dengelediği, insanla çevresi arasında denge sağladığı için var olmuş ve var olmakta.

XIX. yüzyıldan başlayarak ortaya atılan “sanat, sanat içindir” savını bir kenara bırakıp insanlık tarihi içinde, insanların ve toplumların gelişiminde sanatın yerini, önemini ve işlevini irdelediğimizde sanatın hem insan hem de toplum için olduğunu görüp kabullenmek gerekecek. Çünkü insanı hayvanlardan ayıran üstün yanı hayal gücü ve sanattır. Ve sanat sayesinde kendisini keşfetmiş, başkaları ile empati / duygudaşlık kurabilme yeteneğini, yine sanat sayesinde – özellikle de edebiyat aracılığı ile başka yaşamlarda farklı

gerçeklerle yüz yüze gelerek, gerçeklerden yola çıkılarak yaratılmış hayali kahramanlarla özdeşleşerek edinin geliştirebilmiştir.

Sanat, kimilerinin dediği gibi bir eğlence, boş vakitleri değerlendirme aracı da değildir. Ernst Fischer’in dediği gibi sinemaya, tiyatroya, operaya, baleye, konseere gitmek; öykü, roman, şiir okumak, gerçek olmadığını bilerek okuduğumuz romanların, öykülerin, izlediğimiz oyunların, filmlerin kahramanlarıyla özdeşleşip

İnsanı
hayvanlardan
ayıran
üstün yanı
hayal gücü ve
sanattır.

bir süre kendimizi onların yerine koymak; resim ve heykellere, güzel yapılara bakmak; müzik dinlemek neden sadece eğlenmek, boş vakitlerimizi değerlendirmek için yaptığımız şeyler olsun?

Bu soruyu okuyucu, seyirci, dinleyici olarak değil de yazarlar, besteciler, ressamalar, heykeltıraşlar, oyuncular, yönetmenler ve müzisyenler vb. açısından ele alalım.

...Dostoyevski, Suç ve Ceza'yı, Steinbeck Bitmeyen Kavga'yı, Kafka Dava'yı, Arthur Miller Saticının Ölümü'nü, daha niceleri nice eserleri niçin yazdılar?

Sophokles Kral Oidipus'u, Cervantes Don Kişot'u, Shakespeare Hamlet'i, Victor Hugo Sefiller'i, Dostoyevski Suç ve Ceza'yı, Steinbeck Bitmeyen Kavga'yı, Kafka Dava'yı, Arthur Miller Saticının Ölümü'nü, daha niceleri nice eserleri niçin yazdılar?

Mozart, Beethoven, Chopin, Schubert, Tchaikovsky, Korsakov, George Gershwin, Adnan Saygun, Muammer Sun ve daha niceleleri niçin bestelediler o ölümsüz eserlerini?

Michelangelo, Musa Heykeli'ni

niçin yonttu? Rafael, Van Gogh, Fikret Mualla niçin yaptılar o resimlerini? Adını ve eserlerini saymak olanaksız, gelmiş geçmiş tüm sanatçılar, neden gerçekleştirdiler o sayısız sanat eserlerini? Eğlenmek, boş zamanlarını değerlendirmek için mi?

Kuşkusuz hayır! Ana dönük, sınırlı, sıradan, yetersiz yaşantılarından daha yeterli bir yaşamla, içlerinde var olan o ikinci "ben"lerinin sezip duyumsadığı daha yeterli ve daha anlamlı, ana dönük yaşamlarla özdeşleşebilmek için... Okuyucular, dinleyiciler ve izleyiciler de aynı duygularla paylaştılar ve paylaşmaktalar tüm bu sanat eserlerini.

Ne demek, "an"a dönük, sınırlı, sıradan yetersiz yaşam?

Caddelerde kâğıt mendil satan küçücük çocukları görüp öylece geçip gitmek, televizyon ekranlarından savaşların neden olduğu açlık, sefalet ve yiten canları öylece izlemek, insanlar haksız yere tutuklandıklarında umursamamak... Sadece isteklerimiz, sıradan gereksinimlerimizle yetinin gerisine boş vermek... Bana dokunmayan yılan bin yaşasın demek... Haksızlık ve adaletsizliğin karşısında pusup, sus pus olmak... Yani bütün bunlara, adaletsizliğe, eşitsizliğe karşı çıkamamanın ezikliği içinde yaşamak zorundaymış gibi hissetmek... Bunlar ve bunun gibi nice anlar ana dönük, yetersiz yaşamlar, öğrenilmiş çaresizlikler.

Gelmiş geçmiş tüm insanlar deneyerek öğrenip bilgi sahibi olmuş

ve olmaktadır. Deneyimleyerek bilgi edinme hem dış deneyler yani beş duyu yoluyla hem de iç deneyler, yani anlayış, kavrayış, algılama yetisiyle olur. Bütün idelerimiz / düşüncelerimiz, kavramlarımız, tasarımlarımız, algılarımız böyle oluşur.

Geçmişe ve günümüze baktığımızda insanların büyük bir çoğunluğunun daha çok beş duyuları aracılığı ile edindikleri bilgilerle

yetindiklerini, anlayış, kavrayış, algılama yani zihinsel deneyimden yoksun olduklarını görüyoruz. Böyle olmasaydı daha eşitlikçi, daha adil, daha özgür olurdu bugün dünyamız.

Zihinsel öğrenim için de sanatın gerekliliği tartışmasız bir gerçek... Yaşam, ancak sanat sayesinde anlam kazanır ve güzelleşir. •

tekinozertem@butundunya.com.tr

Bernard Shaw'ın sözleri

- Tarihten hiçbir şey öğrenilemeyeceğini, tarihten öğreniriz. Hukukumuzu yargıçlara, dinimizi rahiplere bırakırsanız, kısa sürede hem hukuksuz, hem de dinsiz kalırsınız.

- Hatalarla dolu bir hayat, bomboş geçirilmiş bir hayattan çok daha faydalı ve onurludur.

- Komik bir şeyle karşılaştınız mı, arkasına gizlenmiş gerçeği arayın...

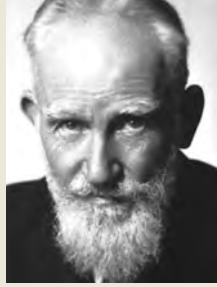
- Hareket halindeki cehaletten daha korkunç bir şey yoktur.

- Sorun çaresizlik değil isteksizlik... İsteksiz; çünkü çocuklukta bize uygulanan şey içimizdeki isteği öldürmektir.

- Hayatta hiç hayal kırıklığına uğramamış insanlar hiç hayal kurmamış olanlardır.

- Dürüst insan her zaman gerçeği söyler, akıllı ise yalnız zamanında.

- İstediginizi elde edemezseniz, elde ettiğinizi istemek zorunda kalırsınız.

- Attığınız tokada karşılık vermeyen kişiden sakının. O hem sizi bağışlamaz hem de kendinizi bağışlamanıza olanak bırakmaz.

- İşleyebileceğiniz en büyük günah, başkasından nefret etmek değil, ona kayıtsız kalmaktır. İnsanlık dışı olmanın özü nefret

değil kayıtsızlıktır.

- Deneyimden daha güçlü bir öğretmen yoktur; ama öğrenme isteği bulunmadıkça deneyimden bir şey öğrenilmez.

- Bu dünyada ilerleyen kişiler kollarnı sıvayıp istedikleri ortamı arayan, bulamayınca da yaratan kişilerdir.

- Eğer yürüdüğün yolda engeller yoksa o yol seni bir yere götürmez.

- İnsanların ölmesiyle yaşamın günlüçlüğü nasıl değişmezse, insanların gülmesiyle de yaşamın ciddiliği değişmez.

- Demokrasi okurken güzel, oynanırken kötüdür; bazı yazarların oyunları gibi...

TSK'dan atılan teğmenler ilk kez bu kitap için konuştu; neler yaşadıklarını anlattı.

Tuzla Piyade Okulu'nda iki teğmen birbirlerinin boğazına niçin sarıldı, olay polise neden yansıtıldı?

“Hubb-i fillah” WhatsApp grubunu kim, hangi amaçla kurdu?

Askeri okullarda tarikat yapılanması var mı?

Mahkeme kararları kimler için nasıl sonuçlandı?

Atılma kararlarını etkileyen gizli tartışmalar, baskılar ve çelişkiler nelerdi?

Kara Harp Okulu'nda atılmalara Subay Andı okunması mı,

kılıç çatılması mı gerekçe gösterildi?

Teğmenler sorguda neler yaşadı, niçin ağlayanlar oldu?

Kara Kuvvetleri Yüksek Disiplin Kurulu hangi gerekçeleri “ayırma” için yeterli buldu?

Çıkarılan teğmenler ve onlar hakkında karar veren komutanlar ilk kez bu kitap için neler anlattı?

Teğmenler ordudan atıldıktan sonra neler yaşadı; kim, şimdi ne yapıyor?

Emin Çolaşan'ın “araştırmacı gazeteciliğin günümüzdeki önderlerinden” dediği Saygı Öztürk, yine bilinen olaylardaki “bilinmeyenlere” ve yüzeyde görünenlerin “derin ilişkileri”ne ışık tutuyor.

BÜTÜN KİTAPÇILARDA

ABD'nin Grönland'da İstedığı, Danimarka'nın Verdiği

Grönland konusunda ortaya atılan iddialar ve Amerikan Başkanı Donald Trump'ın açıklamalarındaki çelişkili ve sürekli değişen bilgiler nedeniyle adanın geleceğine ilişkin kafa karışıklığı büyüyor.

Grönland'ın, Amerika Birleşik Devletleri açısından önemi ve Trump'ın adaya yönelik politikaları konularında kaleme alınmış birçok

yazı okudunuz.

Ayrıca televizyon kanallarında yayınlanan programlarda yorumlar, analizler, iddialar dinlediniz.

Amacım, bilinenleri tekrar etmek değil, aksine konunun çok kolay anlaşılabilmesine yardımcı olacak perde arkası bilgileri aktarmaktır.

Bu konuda Danimarka ve İsveç Dışişleri kaynaklarından ilginç ve

çok özel bilgiler edindim.

Öncelikle, yürütülen müzakereler kapsamında Donald Trump'ın, şimdilik adının ilhak edilmesi seçeneğini bir kenara bırakarak, Grönland'ın yüzde 13'ünü istediğini söyleyerek başlayalım.

Ama belirtmekte yarar var, bir dediği bir dediğini tutmayan Trump şimdilik adanın yüzde 13'ünü istiyor ve bu oran her an değişebilir.

Yine edindiğim bilgiye göre, konunun geri plana düştüğünün sanıldığı bir sırada Trump'ın Grönland'a giderek, orada açıklama yaptığını görürseniz hiç şaşırmayın.

Çünkü Trump'ın, hiç alakasız bir zamanda Grönland'daki ABD askeri üssü Pituffik'e gitmeyi ve oradan mesajlar vermeyi planladığı yönünde bilgiler geldiğini, Danimarka ve İsveç Dışişleri kaynaklarından öğrendim.

ABD ile Danimarka arasında, NATO Genel Sekreteri Mark Rutte'nin de dahil olduğu müzakerelerde ilginç pazarlıklar yaşanıyor.

1-ABD, Grönland'da 13 bölge istiyor, Danimarka ise 6 bölgenin üstüne çıkmıyor.

2-Kesin olmamakla beraber Danimarka, Grönland'da 6 ayrı noktada belirlenecek alanları, askeri üsler kurması için ABD'ye devretmeyi

önerdi.

ABD ise Grönland'ın çok büyük yüzölçümü nedeniyle 13 bölge istedi.

3-Danimarka, ABD'ye devredilecek alan sayısını artırmak istemiyor ve Kıbrıs'taki 2 İngiliz üssü Ağrotur ve Dikelya'nın durumlarının örnek alınmasını önerdi.

Danimarka'nın gösterdiği bir başka örnek ise Küba'daki ABD üssü Guantanamo oldu.

4-ABD ise bu örnekleri kabul etmeyerek, Kıbrıs ve Küba adalarının yüzölçümlerinin çok küçük olduğunu, Grönland ile kıyaslanamayacağını savundu ve 13 üs alanında ısrar etti.

5-Ancak Danimarka, Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin bulunduğu alanın, adanın yüzde 3'ünden fazlasını kapsadığını, aynı durumun 2 milyon 166 bin kilometrekare yüzölçümüne sahip Grönland'da kabul edilmesi halinde yüzde 13 civarında bir alanın ABD egemenliğine geçeceğini savundu.

6-Danimarka ayrıca Grönland'ın

kuzeybatı noktasında bulunan ve 1951 yılında imzalanan anlaşma uyarınca ABD'ye verilen Pituffik Üssü'nü hatırlatarak, devredilecek alan sayısının aslında 7'ye ulaştığının altını çizdi.

7-Danimarka, 1951'deki anlaşmanın ABD'ye Pituffik Üssü'ne istediği kadar asker gönderme hakkı verdiğini de hatırlattı ve bunun ABD'ye tanınmış imtiyazlar olduğunun unutulmamasını istedi.

8-Danimarka, devredilecek alanların ABD toprağı sayılmasına da onay vereceğini ama önce anayasal bir değişiklik yapılmasının beklenmesini istedi.

9-Danimarka ile ABD arasındaki temel anlaşmazlık, askeri üs alanları konusunda yaşanıyor.

ABD, kendi belirlediği 13 alanı istiyor, Danimarka alanların belirlenmesinde ortak bir görüş olmasında ısrar ediyor.

ABD ise özenle belirlediği alanlarda nadir toprak elementleri ve altın başta olmak üzere değerli madenler bulunduğu için bu bölgelerde ısrar ediyor. Ayrıca söz konusu alanların, buzulların hızla eridiği bölgeler olması da buraların özenle belirlendiğinin göstergesi.

10-Danimarka ayrıca ABD'nin kuracağı üslerden NATO'nun da yararlanmasına izin verilmesini ve bunun kayıt altına alınmasını istiyor.

ABD'ye devredilecek alanlardan çıkarılıp işlenecek değerli madenlerden de kendisi ve yerli halk için pay talep ediyor.

11-Danimarka, bu zorlu müzakereler sonunda varılacak anlaşmanın Grönland'ın yerli halkının onayına sunulmasını yani referandum yapılmasını da öneriyor.

12-Bu son 12. madde, diğerlerine göre, ABD'nin özellikle üstünde durduğu seçenek olarak gözüktüyor. Trump yönetimi, üzerinde tartışılan diğer maddelerde uzlaşma sağlanamaması halinde, ABD'nin bazı küçük Pasifik ada devletleriyle yaptığı anlaşmalara benzer bir Serbest İlişki Anlaşması'na bağımsız bir Grönland'ın katılımını istiyor.

Danimarka ve İsveç Dışişlerindeki kaynaklarım, Trump'ın Grönland konusundaki sert tutumunda yumuşama olduğuna ilişkin işaretler geldiğini ama bunu inandırıcı bulmadıklarını da söyledi.

Danimarka'nın, NATO ve Avrupa Birliği'ne güvendiğini, Trump'ın baskısının bu ittifaklar sayesinde kırılacağına inandığını söyleyen kaynaklarım, yine de Amerikan Başkanının her an tavır değiştirebileceği, tehdit diline döneceği ve ilhak seçeneğinde ısrar edebileceği yönünde endişelerin de olduğunu aktardı.

ABD, kendi belirlediği 13 alanı istiyor, Danimarka alanların belirlenmesinde ortak bir görüş olmasında ısrar ediyor.

Bu arada, Grönland konusunda doğru bilinen bazı yanlışları düzeltmeye çalışalım.

Kamuoyunda, Grönland'ın özerk yapısı nedeniyle NATO alanına girmediği yönünde bilgiler dolaşiyor.

Grönland'ın bazı uluslararası kuruluşlardaki durumunu açıklığa kavuşturacak bilgiler paylaşmakta yarar var.

Grönland, halen Danimarka Krallığının bir parçası olduğu için NATO'nun içindedir.

Grönland, aynı şekilde Danimarka Krallığı'nın bir parçası olması nedeniyle OECD, Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlara da dahildir.

Grönland ayrıca denizasıırı ülkeler ve bölgeler için özel ortaklık düzenlemesi aracılığıyla Avrupa Birliği'ne de bağlıdır.

Ama bu bağlantılı özel bir ilişkidir ve Grönland'ın, Avrupa Birliği'nin bir parçası olduğu anlamına gelmez.

Çünkü Grönland, 1985 yılında yapılan bir referandum ile o dönem adı Avrupa Ekonomik Topluluğu olan Avrupa Birliği'nin parçası haline gelmeyi reddetmiştir.

Faroe Adaları da Danimarka Krallığı'na bağlı özerk bir bölgedir.

Grönland'ın NATO, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği ile olan ilişki biçimi Faroe Adaları için de geçerlidir.

Grönland, ABD ile Danimarka

Danimarka Başbakanı Mette Frederiksen, Grönland Hükümeti Geçici Başkanı Mute B. Egede ile birlikte.

arasındaki ilk toprak sorunu değildir.

Yaklaşık 150 yıl önce de ABD, Karayipler Denizi'nde Danimarka'ya bağlı ve o zamanki adı Batı Hint Adaları olan Virgin Adaları'na göz dikmişti.

ABD, 1867'den itibaren istediği bu adalar grubu için Danimarka'ya tıpkı bugün Grönland'a olduğu gibi, "Ya verirsiniz ya da işgal ederiz" tehdidinde bulunmuştu.

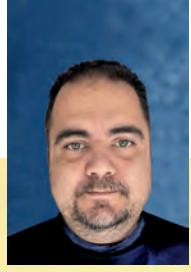
Danimarka, 1685 yılından itibaren elinde olan Virgin Adaları'nı, 1916 yılında 25 milyon dolara (bugünün parası 630 milyon dolar) ABD'ye sattı. Satış anlaşmasındaki en önemli madde ise "Virgin Adaları'nı satın alan ABD, ileride Grönland üzerinde hiçbir hak iddia etmeyecek." şeklindeydi.

Ama ABD'nin attığı imzaları, verdiği sözleri çabuk unutan bir ülke olduğunu, bugün Grönland konusunda yaşadıklarımız bize kanıtlamaktadır. •

gurbuzevren@butundunya.com.tr

Taşçı Kalemi

M. Can İnce

Homebrew Computer Club
Homebrew
Bilgisayar Kulübü

Bir teknoloji devrimi bazen laboratuvarında değil, insanların birbirine fikir gösterdiği bir odada başlar. 1970'lerin ortasında mikroişlemciler ve kit bilgisayarlar (özellikle Altair 8800) kişisel bilgisayarı hayal olmaktan çıkarırken, Homebrew Computer Club bu yeni dünyanın buluşma noktası hâline geldi. Kısa aralıklarla yapılan toplantılar,

meraklıları aynı masa etrafında toplayıp denemeleri hızlandırdı; ardından bu hareket, Silikon Vadisi'nde giderek büyüyen bir üretme ve paylaşma kültürünün sembolüne dönüştü.

Kulübün temelleri Gordon French ve Fred Moore tarafından atıldı. Amaçları basitti: Bilgisayarı daha erişilebilir kılmak bir ortam oluşturmak. Moore'un dağıttığı

Gordon French

kısa duyurular (fl-yer'lar) sayesinde 5 Mart 1975'te Menlo Park'ta bir garajda ilk toplantı yapıldı. Yaklaşık 30 kişi bir araya geldi ve özellikle Altair 8800 gibi kit bilgisayarların ne anlama geldiğini tartıştı. O gün belki kimse bunun bir endüstrinin mayası olacağını bilmiyordu; ama o küçük buluşma, insanları aynı fikir etrafında birleştiren bir çekim alanına dönüştü.

Homebrew toplantıları klasik bir kulüp buluşması değildi. İnsanlar getirdikleri devreleri masaya koyuyor, yazdıkları kodları gösteriyor, sorunlarını açıkça paylaşıyor ve birlikte çözüm arıyordu. Biri hatayı yakalıyor, diğeri daha iyi bir yöntem öneriyor, bir başkası "bunu şöyle de deneyebilirsin" diyordu. Bu pratik, bireysel çabayı kolektif zekâyâ dönüştürdü: Birinin yaptığı, başkasının fikriyle kısa sürede daha iyi bir versiyona evrilebiliyordu. Homebrew'ün asıl gücü, tam da bu hızlandırıcı döngüydü.

Kulübün etkisini büyüten en önemli araçlardan biri bültenlerdi. Toplantılarda konuşulan fikirler, devre şemaları, küçük ilanlar ve

teknik notlar Homebrew Computer Club Newsletter ile çoğaltılıp daha geniş çevrelere ulaştırıldı; böylece bilgi, sadece o odada kalan bir sohbet olmaktan çıkıp dolaşıma giren bir değere dönüştü. Stanford arşivlerindeki bültenler hem kulübün işleyişini hem de zamanla

büyüyen katılımı belgeleyen birincil kaynak niteliğinde. Bu süreklilik, Homebrew'ün "tek seferlik heyecan" değil, kendini tekrar tekrar üreten bir öğrenme ağı olduğunu gösterir.

Homebrew'ün adı bugün en çok Apple-1 hikâyesiyle yan yana anılsa da asıl önemli nokta "tek bir ürünün doğması" değil; ürünlerin doğmasını kolaylaştıran ortamın

Steve Jobs ve Steve Wozniak Apple I bilgisayarıyla

kurulmasıdır. Steve Wozniak, Homebrew'ün Apple'ın ortaya çıkışındaki rolünü çok net anlatır: “Without computer clubs there would probably be no Apple computers.” (“Bilgisayar kulüpleri olmadan muhtemelen Apple bilgisayarlar da olmayacaktı.”) Aynı yazıda kulübün ruhunu da tek cümleyle özetler: “The theme of the club was ‘Give to help others.’” (Kulübün ana teması “diğer insanlara yardım et” idi.)

Smithsonian, Apple I'in Homebrew üyeleri arasındaki coşkulu karşılığının Wozniak ve Jobs'u Apple'ı kurmaya teşvik eden önemli bir etken olduğuna özellikle dikkat çeker. Burada kritik olan şu: Topluluk bir prototipi sadece alkışlamaz; onu anlamlandırır, sorularla test eder, geri bildirimle güçlendirir ve bazen de “üretilebilir bir fikre” dönüşmesine yardım eder. Wozniak'ın kendi ifadesiyle Apple I ve II de “kulübe götürüp masaya koymak” için, hobi ve eğlence motivasyonuyla tasarlanmıştı. Yani Homebrew hem teknik hem sosyal bir kuluçka alanıydı.

Peki tüm bunları neden anlatıyoruz?

Dışarıdan bakınca basit bir kulüp gibi görünebilir; hatta “hiç para kazandırmayan, boş iş” diye küçümseyenler bile çıkabilir. Oysa olan şey çok daha büyüktür: Orada

Smithsonian, Apple I'in Homebrew üyeleri arasındaki coşkulu karşılığının Wozniak ve Jobs'u Apple'ı kurmaya teşvik eden önemli bir etken olduğuna özellikle dikkat çeker.

bir ekosistemin temelleri atılıyordu. Ekosistem konusu çok parametrelili, uzun ve kültürel olarak göreceli bir mesele. Amerika'da işleyen bir ekosistem yapısı Türkiye'de birebir işlemeyebilir; çünkü kültür belirleyici bir faktördür. Ama değişmeyen gerçek şudur: İnsanları bir araya getiren, paylaşımı teşvik eden ve meraklı canlı tutan ortamlar uzun vadede büyük değer üretir. Ve şunu da unutmamak gerekir: En nihayetinde her şey insan için vardır—insanı geliştiren ortam, ülkeyi de geliştirir.

Basit gibi görünen bu küçük bilgisayar kulübü, bugün geriye dönüp baktığımızda trilyonlarca dolar hacminde bir değer temellerini atmış;

daha da önemlisi insan kaynağını, merakı ve üretme cesaretini büyüt-müştür. Bu tür kulüplerin ülkemizde yaygınlaşması dileğiyle.

Bu noktada üzücü bir parantez açmak istiyorum: Hobi amaçlı elektronik işleri, çoğu zaman küçük bileşenlere erişimle başlar. Yurt dışından küçük parçaları uygun maliyetle temin etmeyi zorlaştıran düzenlemeler (30 Euro vergi muafiyet limiti gibi), kısa vadede farklı amaçlara hizmet etse bile, uzun vadede deneme-yanılma kültürünü ve öğrenme hızını yavaşlatabilir. Çünkü inovasyon çoğu zaman “küçük parçalarla yapılan küçük deneylerle” büyür.

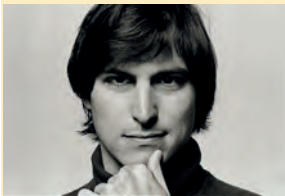
Sona küçük bir not: Yapay zekâ kelimesine bazen fazlaca anlam yüklediğini düşünüyorum. Temelde donanıma matematiksel işlemler yaptırılan bir yapı; bir tür algoritmalar silsilesi. Çıktı; modelinden, modelin hesaplamalarında kullanılan ayarlarından, sizin yazdığınız kelimelere ve sıralamasından, kullanılan donanıma kadar pek çok değişkene bağlı. Örneğin: temperature, top_p, top_k, seed, frequency_penalty, presence_penalty, system_prompt, user_prompt, model_revision, mixture_of_experts_routing,

floating_point_precision, load_balancing, safety_filter, post_processing_layer... Üstelik yazılımsal olarak tüm parametreler aynı olsa bile donanım düzeyinde işlem akışı birebir aynı gerçekleşmediği için (GPU temelli) sonuç birebir aynı olması garanti değildir. Bu yüzden yapay zekâyı mistik bir şey gibi değil, matematiksel ve mühendislik temelli bir sistem olarak görmek daha sağlıklı. Ve en önemlisi, garbage in, garbage out; hatta daha güzeliyle gold in, gold out. Yani çöp girerse çöp çıkar; altın girerse altın çıkar söylemini de unutmamak lazım. •

canince@butundunya.com.tr

Kaynaklar:

Computer History Museum – “This Day in History: Homebrew Computer Club Holds First Meeting” (kurucular, ilk toplantı, bağlam)
 Computer History Museum Blog – “The Homebrew Computer Club 2013 Reunion” (ilk toplantı tarihi ve arka plan)
 FoundSF – “Homebrew Computer Club” (flyer’lar, erken organizasyon ve topluluk dinamikleri)
 Stanford Digital Repository – Homebrew Computer Club Newsletter (birincil bülten arşivi, kulüp işleyişi)
 Smithsonian National Museum of American History – “Apple I Microcomputer” (Homebrew’ün Apple I üzerindeki etkisi)
 Steve Wozniak – “Homebrew and How the Apple Came To Be” (Homebrew’ün Apple’ın doğuşundaki rolü; “Without computer clubs...” ve “Give to help others” alıntıları) – Atari Archives / The Digital Deli

Steve Jobs bir toplantıda tasarım ekibine, ürünün içindeki devrelerin bile estetik görünmesi gerektiğini söyleyince bir mühendis “Ama kullanıcı bunu hiç görmeyecek” dedi. Jobs ise masaya eğilip şu cevabı verdi: “Marangoz dolabın arkasına da kaliteli ahşap koyar, çünkü kendisi bilir.”

Yeniliklerin Olması İçin Açılması Gereken Boşluğun Denklemi

Yazan: İREM UĞURAL

Alanlarımızı korumanın gerekliliği bir yana, o alanlara tutunmayı da seviyoruz çokça. Bunu yapmayı alışkanlık hâline getirdiğimizdeyse, zararlı gibi kendi kendimizin kanını emiyoruz.

Kendi küplerimiz içinde yaşarken hayat bizi evirip çevirse de o küpleri terk etmiyoruz. Kelebek, kelebek olmak için kendinden vazgeçtiği hâlde, biz insan aklımızla kozamızın dışına çıkmayı reddediyoruz. Dışarıyı belirsiz, tekinsiz

bize. Burnumuzun ucu çıksa hemen içeri sokmayı yaşamak zannındayız. O burnun aldığı koku belki yeni keşiflere gebeyken, duvarlar bize güvenli geliyor. Ve içimizde bir şeyler bizi tutuyor yeni dünyalara uçmamak için. Kaçıyoruz yeni olan

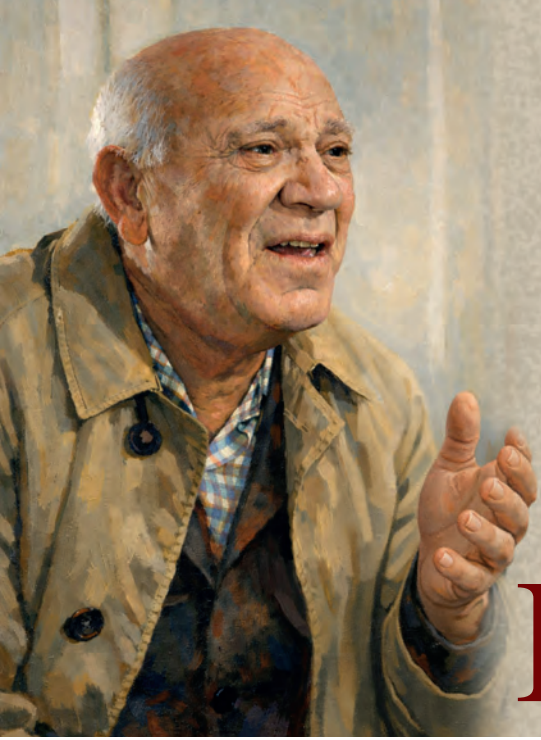
Doğduğumuz ana çok yakın bir fanuslaştırılmış hayatın içinde kalıyoruz. Bunu kendimize niye yapıyoruz?

herhangi bir şeyden. Doğduğumuz ana çok yakın bir fanuslaştırılmış hayatın içinde kalıyoruz. Bunu kendimize niye yapıyoruz diye sorulsa belki cevap bile veremeyiz çoğu zaman. Güven dediğimiz şey kendi çizdiğimiz sınırlar kadardır gibi bir kalıp öğretilmiş bize. Bunu benimseyip dünya üzerinde geçen zamanımıza da yaşamak diyoruz, ne acı. Sofradaki acı biberin tadını bilip daldından kopan bir biberin acısını tadamıyoruz Nelerden kendimiz yoksun bıraktığımızın farkında mıyız?

Peki sizin hiç tavanınız çökmeden dört duvanızın da yıkıldığı oldu mu? Dayanacak hiçbir şeyin olmadığı yerde kalakaldınız mı? O koca temelin üstünde hiçbir şey kalmadığında bile o temeli yuvanız bilip de terk edemeyiş nedir, bilir misiniz? En sonunda yeniden yeşerebilmek için oradan gitmenin, evini vedasız terk etmekten farkı yoktur biliyor musunuz? Anılarını almadan

gömer gidersen. Tutulmayan eller, boş kalan çorba kaseleri, kesilmiş elektrik, akmayan su... Konuşacak çok şeyin olduğu, kelâmın kimseye edilemediği o derin boşluk.

Boşluğa ihtiyaç vardır. Yeniyi yer açmak için gitmesi gerekenler, çer çöpler, içinin hazır olmadığı aniden çekip gidenler sana nefes alacak alan yaratmak için işbirliği yapmışcasına eksilirler. Ardı ardına ya da şok etkisiyle fark etmez çorap sökücü gibi takıldığı yerden kopar gider. Sırf sen yeniden doğ, yeni keşiflere çık, yansan da sönecek zamanın bir gün elbet geldiğini bil diye... Sen, sen ol da kanatlarını oluşturup başka diyarlarda da yaşama uçabil diye genişletir yaşam seni işte... •

Diplomasız
liman işçisi ve
toplum filozofu

Eric Hoffer

Yazan: ADA ÖZTÜRK

Almanya'dan ABD'ye göç eden Hoffer Ailesi'nin 1902'de Eric adını verdikleri tek çocukları doğdu. Eric'in babası marangozdu. Ev hanımı olan annesi ise Eric 5 yaşındayken yaşamını yitirdi. 7 yaşında bu felaketin sarsıntısı içindeyken bir kaza geçiren Eric'in gözleri görmez oldu. Annesini ve gözlerini yitiren Eric'in imdadına komşuları, kendileri gibi göçmen bir kadın yetişti. 8 yıl sonra 15 yaşına basan Eric, mucizevi biçimde yeniden görmeye başladı.

O yaşa kadar ve daha sonra okula gidemeyen Eric, en çok okumanın

özlemini çekmişti. Okuyamamanın susuzluğu ve açlığı bedenini kavurmuştu. Okumayı öğrenir öğrenmez kitaplara saldırdı. Önce evdeki babasına ait kitapları okudu. Evdeki kitaplar bitince, evdeki bozuk para kutusundan aldığı parayla soluğu kitapçıda aldı. Avucunun içinde sınıksız tuttuğu parası yetse hepsini satın alacaktı. Ama buna olanak yoktu. Onun kafasının gizli çekmecesinde bir kitap adı vardı. Dostoyevski'nin ünlü yapıtı "Budala." Kitabı satın alıp bir solukta okudu. Ardından Dostoyevski'nin diğer kitaplarını birer birer alıp

okudu. Üç yıl sonra 18 yaşına bastığında bu kez babasının ölümü karşısına dikildi. Tek başınaydı. Üstelik babasından ona kalan sadece 300 dolardı. Yaşamak için çalışması, ekmek parası kazanması gerekiyordu. Bulunduğu kentte iş olanakları çok sınırlıydı. Üstelik kazana-cağı ile geçinmesi de zordu. İşsizler için bir umut kapısı olan başka bir kente gitmeye karar verdi. Bir otobüs bileti aldı ve yola düştü.

Ilk önce kentin merkez kütüphanesini buldu. Daha sonra kütüphaneye yakın bir yerde ucuz bir oda tuttu. Ev ile kütüphane arasında mekik dokudu. Aldığı birbirinden güzel kitapları okuyup duruyordu. Çok geçmeden parası tükendi. İş aramak zorunda kaldı. Seyyar satıcılığa başladı. Bir boru deposunda işçi olarak çalıştı. İş bıraktı, kentin güneyinde tarlalarda ırgat oldu. İrgatlık da onun beklentilerine karşılık vermiyordu. ‘Armudun sapı üzümün çöpü var’ diyen biri değildi. O sadece okumak için fırsat sunabilecek bir iş arıyordu.

1934 kışında evi olmayan ve işsiz kalmış bekarlar için kurulan geçici kamplardan birinde haftalarca kaldı. Bölgedeki binlerce gezgin tarım işçisi gibi o da ülkenin bir bölgesinden diğer bölgesine ekili alanlarda çalışarak gidiyordu. Göçmen kuşlar gibi değil fırtınanın oradan oraya savurduğu

Yaşamak için çalışması, ekmek parası kazanması gerekiyordu. Bulunduğu kentte iş olanakları çok sınırlıydı.

yaprak gibiydiler. Onların yaşamlarını, yaşadıklarını Jack London, Mark Twain, John Steinbeck, Ernest Hemingway yazıyordu. Kampta dinlenme, midesini doldurma, rahat rahat temizlik yapma olanağı vardı. Kısacası kamp hayatı en kolay çıkış yoluydu. Bütün formaliteler ve kayıt işlemleri kamp bürosunda bir görüşme ve fiziksel denetlemeden oluşuyordu.

Çekingenliği kaybolduktan sonra kamptaki herkesi tanımaya başladı. Hepsi de cana yakın ve konuşkan insanlardı. Çok geçmeden herkesi az çok tanıır hale geldi. Kamp sakinlerinin yarından az bir kısmı kendilerine iş sağlandığı takdirde sorunları ortadan kalkacak olan işsizlerden oluşuyordu. Geri kalan yüzde 60’lık kısmın işsizlik yanında özürleri de vardı. Ayrıca savaş görmüş elli

asker eskisi ve on altı mesleğin temsilcileri olan seksen usta işçinin olduğunu da belirledi.

Kampta dört hafta kadar kaldı. Sıcak rüzgarların esmeye başladığı nisan ayında yatağını sırtlayıp yeniden yola koyuldu. Birkaç farklı iş yaptıktan sonra yeniden işsizler kampına geçti. İşsizlerle bir arada yaşarken birkaç gerçeğin farkına vardı: “İşsizler topluma uymayan” kişilerdi. Kendisi de öyleydi. Öte yandan işsizlerin “Bir baltaya sap olmayan kişiler” gibi görülmesinin yanlış olduğunu da gördü. “Birçok baltadaki sapın yanlarından çıkan destekler sayesinde balta sapı” olduğunu anladı. Çünkü o iş ve işsiz dünyasını yakından görmüştü. Topluma uymayan bu işsizler arasında bir atılımcılık ruhu vardı. Bu kişilere fırsat verildiği takdirde zor olan birçok şeyi başaracakları yönünde inancı arttı. Düşündükçe “Bir baltaya sap olmadı” sözünün yetersizliğini anladı. *Ne balta, ne de saplar birbirini seçmiyordu. Yeteneklilerin saf dışı edilmeye çalışılmasını, yeteneksizlerin baş tacı edilmesini içine sindiremedi.* Gözlem ve düşünmeleri onu daha da derinlere götürdü.

Eric daha sonra iş bulma kurumuna başvurdu. Dağlarda maden arama işine girdi. Dağlara kar yağdığı zaman çalışmıyorlardı. Eric ise bu durumdan yararlanarak hem kitap

okuyor hem de kapana kısılmış insanın yaşadıklarını gözlemliyordu. Montaigne’in Denemeler kitabı onun hayatını değiştirecekti. Eric, Montaigne’in Denemeler’ini defalarca okudu. Okudukça içinde yeşeren düşünceler fıskırmaya başladı. İlk kez kendisinin bir yazar olacağını o zaman hissetti. 1938 yılında bir dergi, aileler hakkında anket düzenledi. Eric bu ankete katılıp yazı yazdı. Mektubu dergide yayımlanmadı ancak çok ilgi gördü. Elden ele çoğalıp durdu. Derginin yayımlanmadığı bu mektup bir yayınevinin eline geçti. Araya sora Eric’e ulaşan yayınevi, ondan bir özgeçmiş istedi. Eric Hoffer buna yanıt vermedi. Ancak yayınevi Eric’le ilgilenmeyi, onu izlemeyi sürdürdü.

Geçici işlerden yorulan Eric, 1942 yılında liman dok işçisi olarak yükleme boşaltma işine başladı. Göçebelikten kurtulan Eric, düzenli bir işi olunca kendine bir oda tuttu. Nefes almak kadar yaşamsal olan kitap okumayı sürdürmenin yanında, kitaplardan notlar çıkarmaya, onları biriktirmeye girişti. Okuduğu zaman beyninde uyanan düşünceleri yazmaya başladı. Küçük kağıtlara bunları yazıyordu. Bu küçük damlalar birikerek bir göle dönüşecek, dünya çapında ses getirecek yapıtının ortaya çıkmasına neden olacaktı. 1946 yılında çalıştığı limanda bir grev oldu. İki ay süren grev sırasında notlarını düzenleyerek “*Kesin İnançlılar*” kitabının düzenlemesini

yaptı. İki yıl sonra önsöz ve içindekileri bir yayınevine gönderdi. Yayınevinin verdiği cesaretle notlarını yeniden gözden geçirip eklemeler ve çıkarmalar yaptı. 1951 yılında kitabı “*Kesin İnançlılar*” yayımlandı. Kitabı derin akan bir ırmak gibi alttan alta yayıldı. Ancak Eric kitabının ardının gelmesi gerektiğine inandı. 4 yıl sonra “*İnsan Aklının Hırslı Dönemi*” adlı kitabı çıktı. Derken üçüncü kitabı “*Zamanımızın Çılgınlıkları*” kitabı...

Eric çıkan kitaplarına karşın Asla limandaki dok işçiliğinden ayrılmadı ve üstelik arkadaşları ile aralarındaki ilişkinin bozulmaması için bunlardan söz etmedi. Onlardan biri olmayı sürdürdü. 1964 yılında California Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi ona çalışma önerisinde bulundu. İşinden ayrılmak istemedi. Zorlamalar karşısında haftada iki gün danışmanlık görevini üstlendi. Bu görevinden asla limandaki arkadaşlarına söz etmedi. Asla yazdıklarından ve üniversitedeki görevinden dolayı böbürlenmedi. Bütün yaşamı boyunca sadeliği, yalınlığı yeğledi. Üniversitedeki çalışmaları sırasında öğrencilerle görüşmeleri onda yeni düşüncelerin oluşmasına neden oldu. Eski dünyanın fotoğraflarını çeken Eric, gelecekteki yaşam konusunda kafa yormaya başladı.

Yapıtları ve çalışmaları genişledikçe, yaygınlaştıkça onu sıkıntıya sokan bir durum ortaya çıktı. Aranan bir adam olması, onun

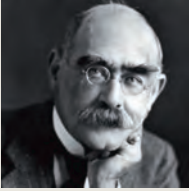
Bütün yaşamı boyunca sadeliği, yalınlığı yeğledi. Üniversitedeki çalışmalarını sırasında öğrencilerle görüşmeleri onda yeni düşüncelerin oluşmasına neden oldu.

istemediği bir şeydi. 1967 yılına kadar dok işçiliği görevini aksatmadan sürdürdü. Dok işçiliğini yani hamallık yapmayı üne yeğledi. Bir televizyon kanalında ulusal yayına çıkması hayatını alt üst etti. Bir anda sade özel yaşamı sona erdi. Haftada üç gün yaptığı hamallıktan emekli edildi. Emekli belgesini aldığı gün çok üzüldü. O yaşamının sonuna kadar bu işi sürdürmek istiyordu. Ünlü olmak ona çok ağır geldi. Çok sevdiği rihtımdaki hamal arkadaşlarından ayrılmak ise çok acı verdi. İçinde zaman zaman arkadaşlarını görme arzusu kabarıyordu. Ancak bu kadar ün ile onları üzerim diye cesaret edemedi. Bu arada milyonlarca satan kitapların yazarının deşifre edilmesiyle, evine dört bir yandan binlerce mektup yağmaya

başladı. Bilim çevrelerinden, derneklerden, topluluklardan konuşma yapması için tekliflerin ardı arkası kesilmiyordu. Bütün bu baskıya karşılık kendisini anlamlı kılan yaşam biçimini elden geldiğince sürdürmeye çalıştı. Okumak, yazmak ve rıhtımda çalışmanın yerini alan yürüyüşler. O yürüyüşlerde bir yandan dinleniyor, bir yandan da yaşamın gerçek yüzüyle, doğa ile baş başa olma olanağı buluyordu. Farkındalığı artıyordu. Ayakları bedenini taşırken iç ayakları da onu düşünce, duyu dünyasında yolculuğa çıkarıyordu.

Evlenmeyen Eric, yayınlarından elde ettiği gelirden de rahatsızlık duydular. Bu kadar çok para onun yaşamına renk katmıyor, renklerini solduruyordu. Bir çözümlü buldu. Yakın bir dostunun oğlu vardı. Kendisini çok yakın hissettiği ve düşüncelerinden dolayı çok beğendiği bu çocuk adına bir vakıf kurdu ve tüm servetini bu vakfa bıraktı. O normal yaşamını sürdürmek için emekli maaşının yettiğini söylediğinde, yaptığı işin bir delilik olduğunu söyleyenler karşısında, yıllarca önce maden kasabasında kitapçılık yapan dostunu anımsar ve gülerdi. •

KÜÇÜK CIVATA

Yaşamı boyunca denizlerde yolculuk eden İngiliz şair Rudyard Kipling, çok iyi görmesini bilen gözlerle, gemideki en küçük civatanın önemini anlamış ve şu öyküyü anlatmıştır:

“Koskoca bir gemide küçücük bir civata vardı. Bu, iki büyük çelik levhayı birbirine bağlayan küçük civatalardan biriydi. Bu küçük civata Hint Okyanusu’nda yol alırken birdenbire kıpırdamaya başladı ve düşme tehlikesiyle yüz yüze geldi. Öteki civatalar ‘Sen düşersen biz de düşeriz’ diye seslendiler. Geminin teknesindeki çiviler de ‘Biz de çok

sıkışığız, biz de biraz kıpırdayalım’ dediler.

Bunu duyan demir kaburgalar ‘Ne olur yapmayın!’ diye yalvardılar. Siz tutmazsanız biz mahvoluruz. Derken küçük civatanın amacı bir yıldırım hızıyla tüm gemiye yayıldı. Gemi titremeye başladı. Bunun üzerine tüm kaburgalar, levhalar, civatalar, en küçük çiviler el ele verip, küçük civataya bir elçi gönderdiler. Küçük civata yerinde kalmalıydı, aksi halde gemi parçalanacak, içlerinden hiçbirini vatana kavuşamayacaktı. Küçük civata kendine bu denli önem verilmesine çok sevindi ve olduğu yerde kalacağını bildirdi.”

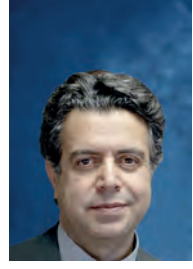
Bu en küçük civataya dek dikkate çağırış, yalnız gemilerin, uçakların ya da demiryolu vagonlarının güvenliğiyle sorumlu mühendisler için değildir. Doğalgaz musluklarını kullanan aşçı kadın için de değildir. Hepimiz içindir. Yaşamda her zaman küçük bir civatayı unutmak tehlikesiyle karşı karşıyayız. Unutkanlığımız yüzünden büyük bir iş bozulabilir, binlerce insan ölebilir. “Küçük gemi civatası” derine gizlenmiş ahlaki gerçeklik için de güzel bir örnektir. Bu gerçeğin kesin ama gözle görünmeyen önemi çok zaman unutulur. Olumsuz durumlar yaşandıktan sonra birileri bunun nedenini keşfeder. Onu herkese bildirir, tüm dünya yaşananlardan dolayı büyük bir korku, merhamet ya da öfkeyle sarsılır fakat bundan hiçbir ders almaz, tersine her yerde küçük civataların ve bu küçük civataların önemini unutmaya devam eder. •

BİR
KEDİM
BİLE

YOK!

Yüksek Çözünürlük

Ali Tekin Çam

Bakmayın siz, Sezen Aksu'dan bildiğimiz, Kemal Burkay'ın umut temasını işlediği “Gülümse” şiiirinden alınma başlığa; çocuklarımin kedilere olan ilgisi beni fersah fersah geride bıraksa da, hayatımın hemen her döneminde mutlaka bir kedim oldu. Boncuk, Pakize, Maskot, Şaka... İsimler değişti, evler değişti, yıllar değişti ama bir anne kedinin yavrularını kapımızın önüne bırakması ya da çekmecelere saklaması, çoğu zaman uzun soluklu bir birlikteliğin başlangıcı oldu. Bünye de bu duruma zaten düünden hazır. Freud'un “Bir kedi ile geçirilmiş zaman asla vakit kaybı değildir.” sözü, bu yüzden benim için sadece hoş bir alıntı değil; hayatımın fon müziği gibi.

Kediye yakından baktığımızda, karşımıza basit bir “ev hayvanı” değil, kedigiller ailesinin içinden sıyrılmış küçük bir istisna çıkar. Aslan, kaplan, jaguar, leoparla aynı soy ağacını paylaşan bu narin gövde, büyük akrabaları gibi geniş savanlara değil, apartman dairelerinin salonlarına, dar sokak aralarına, balkon köşelerine uyum sağlamıştır.

Köpek, insan tarafından bilinçli biçimde seçilerek evcilleştirilmişken kedi, adeta kendi kararıyla insan hayatına yaklaşır. Bir anlamda insan kediyi değil, kedi insanı seçer. Bu yüzden köpek çoğu zaman “sahibine sadakat”le anılırken, kedi “alanına ve özgürlüğüne bağlılık”la tanımlanır. Bir köpeğe “gel” dersiniz, gelir; kediyeye aynı şeyi söylediğinizde ise en iyi ihtimalle sizi dinliyormuş gibi yapar.

Yetişkin kedilerin birbirleriyle daha çok beden diliyle, insanla ise miyavlayarak iletişim kurması, sanki bize özel bir dil icat ettiklerini düşündürür. Buna rağmen güçlü avcılık içgüdüleri hiç kaybolmamıştır; evdeki oyunları bile aslında avcı repertuarının kısılmış ve yumuşatılmış hâlidir. Kedileri diğer türlerinden ayıran bir diğer önemli fark da bakışının tam merkezinde durur: Bu küçük avcının gözbebekleri ekolojik rolü gereği yuvarlak bir pencere gibi değil, ışığa göre incelik genişleyen “elmas” bir yarık gibi davranır.

Kedi ile insanın ortak tarihi, arkeolojik bulgulara göre yaklaşık dokuz bin yıl öncesine, Yakın Doğu’da yerleşik hayatın başladığı

döneme uzanır. O dönemde biriken tahıl stoklarının çektiği fare ve diğer haşereler, insan için büyük bir risk, kedi içinse bulunmaz bir besin kaynağıdır. Böylece kedi, avcılık becerisi sayesinde insan topluluklarının çevresine yerleşir; karşılıklı ihtiyaç, zamanla kalıcı bir ortaklığa ve birlikte yaşama kültürüne dönüşür. Bu karşılaşma, önce karşılıklı çıkar ilişkisi, ardından duygusal yakınlık ve nihayet birlikte yaşama kültürü doğurur. Kıbrıs’ta yan yana gömülmüş insan ve kedi iskeletleri, bunun sadece “işlevsel bir ortaklık” olmadığını; sevgi, sadakat ve yas içeren bir ilişki olduğunu gösterir. Çin’de bulunan 5.300 yıllık kedi kalıntıları,

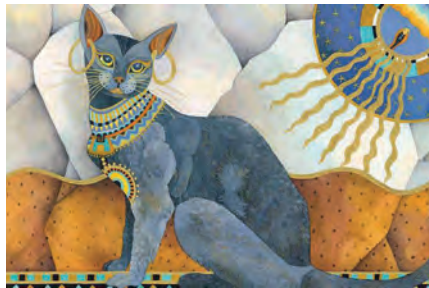
kedinin tarım toplumları için ne kadar önemli bir “doğal haşere kontrol sistemi” olarak görüldüğünün arkeolojik kanıtlarıdır. Ama kedi hiçbir

zaman tamamen itaatkâr bir evcil hayvana dönüşmez; bugüne kadar süren çekiciliği de tam bu hibrit hâlden gelir: Ne tam vahşi, ne tam uysal.

Kedinin sahneye asıl büyük çıkışı ise Antik Mısır'da olur. Burada kedi, sadece fare avlayan bir yardımcı değil, Bastet adlı tanrıçanın suretinde evin, bereketin ve doğurganlığın koruyucusu, adeta tanrısal bir varlıktır. Onu incitmek ağır suç, öldürmek ise ölümü hak eden bir cürüm sayılır. Ölen kediler mumyalanır, özel mezarlara gömülür, sahipleri yas ifadesi olarak saçlarını ya da kaşlarını keser. Fakat insanın çelişkisi tam da burada belirir: Kedi kutsal sayılıp özel bir statüye sahip olsa da, tapınaklara adak olarak sunulmak ve mumyalanmak için özellikle öldürülmeleri, bu kutsallığın aynı zamanda bir tür kedi katliamına dönüştüğünü gösterir. Mısır'ın kedi sevgisi, ince bir çizgide hayranlıkla, vahşet arasında gidip gelir.

Benzer bir kutsiyet izi başka coğrafyalarda da karşımıza çıkar.

Antik Çin'de imparatorlara kedi armağan edilmesi, saray resimlerinde kedinin tanrısal figürlere eşlik etmesi, onun yalnızca fare avcısı değil, refah ve koruma

Kedilerin kesin olarak evcilleştiği dönem Antik Mısır medeniyeti zamanına denk gelir.

simgesi olarak da görüldüğünü anlatır. Orta Çağ Çin resimlerindeki kırmızı kumaş taşıyan kedi betimlemleri, hem “bu hayvan birine aittir” bilgisini verir, hem de o evi koruduğu inancını güçlendirir. Kuzey Avrupa'da savaş ve aşk tanrıçası Freyja'nın arabasının iki kedi tarafından çekildiğine inanılması, kediyi hem bereketle, hem savaşçı cesaretle ilişkilendirir. Kimi Kızılderili anlatılarında ayın döngüleriyle bağlantılı büyük kedilerden, göğün tepesine yerleşmiş aslanlardan söz edilir; burada kedi ve akrabaları, doğanın

döngüselliğini ve gizemini temsil eder. Eski Roma'da ise kedi, hem kemirgen kontrolü için vazgeçilmezdir hem de lejyon armalarında cesaret

ve kurnazlığın sembolü olarak yerini alır. Yüzyıllar boyunca denizciler gemide kedi bulunmasını uğur sayar; fırtınaları yatıştırmak için tekiri demir bir kaba kapatma gibi ritüeller, batıl inançla pratik ihtiyacın birbirine dolandığı anekdotlardan sadece biridir.

Ne var ki hikâye her yerde bu kadar parlak devam etmez. Hristiyan Avrupa’da Orta Çağ’dan itibaren kediler, özellikle de siyah olanlar, şeytanla, büyüyle ve cadılarla ilişkilendirilir. Cadı avları sırasında insanlar idam edilirken, yanlarında “suç ortağı” sayılan kediler de yakılır. Almanya’da hasta yatağına gelen siyah kedinin ölüm habercisi olduğuna, Romanya’da bir kedinin cesedin üzerinden atlaması hâlinde cesedin vampire dönüşeceğine dair inanışlar; İngiltere ve ABD’de sokakta siyah kediyle karşılaşmanın hâlâ uğursuzluk sayılması, bu karanlık mirasın uzantılarıdır. Buna karşılık İtalya’da kedinin hapsizliğinin şans getirdiğine, bazı ülkelerde belli renk kedilerle karşılaşmanın bolluk ve zenginlik işareti olduğuna inanılması, kedinin “uğursuz” ile “uğurlu” arasındaki salınımlarını daha da çarpıcı hâle getirir. Yahudi bir anlatıda Nuh’un gemisinde fareler veba yaymaya başlayınca Tanrı’nın emriyle aslanın hapsizliğinden ilk kedilerin ortaya çıktığı, böylece salgını durdurdukları söylenir; İslam anlatılarında başlangıçta kedilere mesafeli durulsa da, peygamberle ilişkilendirilen

ABD’de sokakta siyah kediyle karşılaşmanın hâlâ uğursuzluk sayılması, bu karanlık mirasın uzantılarıdır.

hikâyeler ve alınlardaki “M” işaretinin sembolik anlamı, kedinin saygınlığını artırır. Budist geleneğe ise hasta Buda’ya ilaç götüren farenin bir kedi tarafından yenilmesi, kediye açgözlülük ve bencillik sembolüne dönüştürür. Görüldüğü gibi aynı hayvan, farklı inançlarda kurtarıcı da olur, günahkâr da.

Dünya folklorunda kedi, ahlaki derslerin ve insan zaaflarının anlatıcısıdır adeta. Ezop masallarındaki “Kedi ve Fare”, “Çingiraklı Kedi” gibi öykülerde kedi; kurnaz, fırsatçı ama kontrol edilemeyen doğanın temsilcisidir. “Kedi Kız” masalında hayvana insan sureti verilerek, şekil değiştirmenin karakteri değiştirmeye yetmeyeceği anlatılır; kız, eski içgüdüsüne yenik düşüp fareye atladığı anda yeniden kediye dönüşür. Kore masallarında kedi ve köpek, yaşlı bir adamın sihirli

eşyasını bulmak için işbirliği yapan iki dosttur; bazı Avrupa anlatılarında “kediler kralı”ndan söz edilir ve kedi gizemli, yarı-insansı bir otorite figürüne dönüşür. Bu masalların ortak noktası, kedinin insanla kurduğu ilişkide hep o ince çizgide dolaşmasıdır: Hem yakın, hem mesafeli, hem dost, hem tehlikeli.

Sanat tarihinde kedi figürü, bu kültürel yükü taşıdığı için son derece zengindir. Mısır sanatında kedi, tapınak heykellerinden duvar resimlerine kadar her yerde tanrısallığın taşıyıcısı olarak görünür. Rönesans’la birlikte Avrupa resminde evin bir üyesi, mahremiyetin parçası olarak karşımıza çıkar; modern dönemde ise kedi, empresyonistlerin ev içi sahnelerinde, ekspresyonistlerin çarpıtılmış figürlerinde, Pop Art’ın parlak yüzeylerinde zaman zaman ironinin, zaman zaman yalnızlığın, zaman zaman da

Louis Wain'in bir tablosu

gündeliğin oyunbaz tarafının simgesidir. 20. yüzyılda Louis Wain, kediyi neredeyse başlı başına bir sanat akımına dönüştürür; insanlaştırılmış kediler, onun resimlerinde mizahla delilik arasındaki ince çizgide gezinir. Edebiyatta E.T.A. Hoffmann’ın “Kedi Murr’un Hayat Görüşleri” romanındaki felsefe sahibi kedi, Oya Baydar’ın “Kedi Mektupları”ndaki tanık/anlatıcı kediler, Bulgakov’un “Usta ile Margarita”ındaki kaotik Behemot ve Nurullah Ataç’ın “kedi sevmeyenle anlaşamam” sözünde ifadesini bulan sert tavır, kediyi neredeyse bir dünya görüşü belirleyicisine çevirir.

Görsel kültürün ağırlık kazandığı çağımızda kediler animasyon ve sinemada da güçlü karakterlere dönüşmüştür. Animasyonun sadece çocuklara hitap eden bir tür olmadığı anlaşıldıkça, kedi karakterler

1665 yılında Johannes Vermeer tarafından oluşturulan “İnci Kúpeli Kız” adlı eser ve 2015 yılında kediye dönüştürülmüş versiyonu.

de mizahın, absürtlüğün ve toplumsal eleştirinin taşıyıcısı hâline gelir. Türkiye’de “Kötü Kedi Şerafettin” in çizgi romandan yetişkinlere yönelik animasyon filmine uyarlanması, kedinin “uslu ev hayvanı” imajıyla alay eden, onu sokak kültürü, argo ve kara mizahla yan yana getiren çarpıcı bir örnektir. Dijital çağda ise sosyal medya, kediyi küresel popüler kültürün ortak kahramanı hâline getirmiştir. Milyonlarca takipçisi olan “fenomen” kediler, markalarla işbirliği yapan kedi influencerlar, pazarlama dünyasında örnek vaka olarak tartışılan yüksek takipçili Rus kedileri, bu hayvanla kurulan duygusal bağın ekonomik değere dönüştüğünü gözler önüne serer. Kedi temalı peluşlar,

Farklı dönemlerde çekilmiş Batman filmlerinde Kedi Kadını oynayan yıldızlar.

emojiler, logolar, reklam kampanyaları ve bitmek bilmeyen “kedi videoları”, kedinin hem eğlence hem tüketim kültüründeki merkezi rolünü pekiştirir.

Bütün bu tarihsel ve kültürel katmanların arasında, kedinin bugün hayatımızdaki en görünür rolü belki de “sessiz bir terapist” oluşudur. Yalnız yaşayan, şehir kalabalığı içinde yorulmuş ya da duygusal

Kötü Kedi Şerafettin, kısa adıyla Şero, esas olarak Bülent Üstün’ün gerçek hayatta beslediği ve 1996 yılında kaybettiği kedisinin adıdır.

olarak yıpranmış insanlar için kedi; hem sorumluluk, hem teselli, hem de görünmez bir dosttur. Mırlama sesinin insanı sakinleştirdiği, kedili evlerin daha huzurlu olduğu yönündeki gözlemler bunun gündelik kanıtları gibidir. Çocuklar içinse kedi, empati, sorumluluk ve canlıya saygının pratik dersini verir; kedili evlerde büyüyen çocukların daha özgüvenli ve duygusal açıdan daha esnek olduğuna dair gözlemler azımsanmayacak kadar fazladır. Ancak bütün bu sevginin, sağlıklı bir dengeyle yürütülmesi gerekir. Bir yanda temel gıda ihtiyacını karşılamakta zorlanan insanlar varken, diğer yanda ithal mamalara ve lüks pet ürünlerine akıtılan büyük bütçeler; hayvan sevgisinin tüketimle ne kadar iç içe geçtiğini gösterir. Aşırı mamalaştırma, kedinin doğal avcılık içgüdüsünü köreltebilir; sadece insana bağımlı, ekosistemle bağıni koparmış kediler ortaya çıkabilir. Aynı şekilde bir evi depoya çevirir gibi kediyi doldurmak, iyi niyetli bir merhametin; hem insan, hem hayvan için ziyete dönüşmesidir.

Geriye şu kalır: Kediyi ne tanımlaştırmak ne de şeytanlaştırmak. O, bu dünya ile paylaştığımız, duyguları, alışkanlıkları, ihtiyaçları olan bir canlıdır; sevgi kadar sınır, şefkat kadar sorumluluk da ister. Kedi, evin en rahat koltuğuna yayılırken aslında bize fark etmeden bir şey öğretir: Sahip olmak ile

Kedili evlerde büyüyen çocuklar daha özgüvenli ve duygusal açıdan daha esnekler.

birlikte yaşamak aynı şey değildir. Onu sevmek, kısırlaştırma ve aşırı süreçlerini takip etmek, kontrolsüz çoğalmayı önlemek, insanla hayvanı karşı karşıya getirmeyecek yollar bulmak ve gerçekten bakılabilecek sayıda hayvanla yetinmeyi de içerir. Sonunda fark ederiz ki kedinin dünyadaki ve hayatımızdaki yeri, dönüp dolaşip bize dair bir şeyler anlatır. Kediyi sevdiğimizde sadece sevimli bir hayvanı değil; özgürlüğü, başına buyrukluğu, kırılabilirliği, hafif deliliği ve inatçılığı da kabul etmiş oluruz. Mısır tapınaklarından Orta Çağ engizisyon ateşlerine, İskandinav mitlerinden Japon tapınaklarına, halk masallarından sosyal medya videolarına uzanan bütün bu uzun yol, bir gerçeğe işaret eder: İnsan, kediyi anlamaya çalışırken aslında biraz da kendini anlamaya çalışır.

Bu ayki konumuzun anlam ve önemine binaen tüm kedi canlarının Mart ayını da kutluyorum. İyi ki varlar. •

alitekincam@butundunya.com.tr

Benliğin Sessiz Haritası

Yazan: BERİL BOZ

Ruh bir anda var olmaz. Doğum, onun başlangıcı değildir. İnsan dünyaya yalnızca bir beden olarak gelmez; görünmeyen bir geçmişin taşıyıcısı olarak gelir. Hikâyesi daha ana rahmine düşmeden önce yazılmaya başlamıştır; bir soy hafızasının içinden süzülerek, kuşakların sessiz izlerini taşıyarak...

Hiçbir insan yalnızca kendi yaşadıklarından ibaret değildir.

Annesinin kaygıları, babasının suskunlukları, atalarının göçleri ve yarım kalmış yaşları bu hikâyenin arka planında yer alır. Daha dünyaya gelmeden bir çerçeve vardır; biz yaşadıkça o çerçevenin içini doldurur, anlamını fark etmeyi öğreniriz.

Doğumla birlikte ruh görünür bir hikâye yazmaya başlar. Temas, güven, bakış, ses... Sevilme biçimi, görülme ya da görünmez kalma hâli kişisel

hikâyemizin tonunu belirler ve her deneyim benliğimizi şekillendirir. Travmalar ise yalnızca kopuş değildir; doğru ele alındığında hikâyeye derinlik kazandırır. O kırılma anlarını görmek, yeniden yazmanın başlangıcıdır.

İnsan bu yüzden arayıştadır. Dışarıda bir anlam, bir ilişki ya da bir başarı arar gibi görünür; oysa asıl aradığı kendi hikâyesinin özüne yaklaşımdır. Çünkü insan, en çok kendisine yabancı kaldığında huzursuzdur.

Bu yolculuk tek başına ilerlemez. Hayatımıza giren her eşlikçi hikâyemizin bir bölümüne dokunur. Kimi yeni bir sayfa açar, kimi daha önce görmezden gelinen satırları görünür kılar. Her temas, akışı değiştirir.

İyileşme, hikâyeyi yeniden okuma ve gerektiğinde yeniden yazma

cesaretidir.

Geçmişle bağ kurmak, atalardan gelen yükü anlamlandırmak ve onları ait oldukları yere bırakmak... İnkâr etmek değil, anlam vermek insanı özgürleştirir.

Ruhun derinliklerine inmek cesaret ister; orada hem gölge hem hakikat vardır.

Ve o adım...

İçeride doğru atılan o bilinçli adım, insanın kendi hikâyesinin yazarı olmaya karar verdiği andır.

İnsan kendini keşfedip kabul ettiğinde, kırılma anıyla birlikte var olabildiğinde dünya daha anlamlı görünmeye başlar. Çünkü kabul, insanın kendisiyle barışmasıdır. O barış sağlandığında varoluş bir yük olmaktan çıkar.

İnsan, kendine döndüğünde tamamlanmaz; kendini sahiplendiğinde bütünlüğe ulaşır. •

Hazırlayan:
Ş. GÜLBİN GÜZEY

Bilginizi Denetleyin

1-World Wide Web (www) İlk olarak ne amaçla geliştirilmiştir?
a-Askeri iletişim
b-Üniversiteler arası bilgi paylaşımı
c-Ticari alışveriş
d-Sosyal medya

2-İlk başarılı antibiyotik olan "Penisilin"i kim keşfetmiştir?
a-Louis Pasteur
b-Robert Koch
c-Alexander Fleming
d-Marie Curie

3-Masa tenisi hangi ülkenin milli spor olarak kabul edilir?
a-Çin b-Japonya
c-Amerika d-İngiltere

4-"Sessiz Kıta" olarak da bilinen, Üzerinde hiçbir yerli insan nüfusu bulunmayan kıta hangisidir?
a-Avustralya b-Asya
c-Afrika d-Antartika

5-Hangi renk, insan gözünün en hızlı tepki verdiği ve bu yüzden genellikle acil durum ve uyarı işaretlerinde kullanılır?
a-Mavi b-Yeşil
c-Kırmızı d-Sarı

6-"Serotonin"adı verilen ve insana mutluluk veren kimyasal madde vücutta nerede üretilir?
a-Bağırsaklarda b-Midede
c-Karaciğerde d-Beyinde

7-Futbolda "Kırmızı kart" uygulaması nereden esinlenilerek oluşturulmuştur?
a-Basketboldaki faul sistemi
b-Trafik ışıkları
c-Demiryolu sinyalleri
d-Denizcilik işaretleri

8-Dünyanın en hızlı büyüyen bitkisi hangisidir?
a-Muz ağacı b-Gül
c-Kavak d-Bambu

9-"Ctrl+Z" klavye kısa yolunun anlamı nedir?
a-Kes b-Kopyala
c-Geri Al d-Yapıştır

10-Futbolda bir takımın aynı sezonda lig, kupa ve şampiyonlar liginin kazanmasına ne denir?
a-Treble b-Triple
c-Hat-trick d-Grand Slam

11-Hangi ünlü ressam, hayatı boyunca sadece bir tablo satabilmiştir?
a-Claude Monet
b-Vincent van Gogh
c-Pablo Picasso
d-Salvador Dali

12-Hangi ülke, vatandaşlarına ücretsiz internet erişimini anayasal hak olarak tanımıştır?
a-İsveç
b-Norveç
c-Finlandiya
d-Danimarka

Yanıtlar:
151.
sayfada

Söz Dokuma Atölyesi

Ody Yılmaz Güller

Pencere

Bugün sizlerle pencere konusunda hasbihâl etmek istiyorum; hem de öyle mecazen bakış açısı anlamında kullanılan değil, düpedüz pencere. Her zaman metafor yapacak değiliz ya; kimi zaman da hayatımızın bir parçasını olduğu haliyle ele almak gerek. Pencere hayatımızın bir parçası evet, yaşadığımız kapalı kutuların bizi dışarıya bağlayan kolları ve bu kollar her birimizin önüne farklı manzaralar seriyor. Mesela bu yazımı pencere kenarında yazıyorum ve benim manzaram cama vuran yağmur damlalarının ardındaki puslu beton yığınları, ezkaza aşağı bakarsam da – ki yüksekte çok korkarım– şehirleşmeye ve nüfus kalabalığına yenik düşmüş lakin dokunmazlığını koruyan geçmişten kalma bir köy mezarlığı...

Pencerenizin bir mezarlığa bakıyor olması çok da hoş bir durum olmayabilir ancak hayatın tek geçtiği olan ölümün varlığı ile size yaşamın değerini hatırlatması açısından ibretlik bir karedir aslında. Zira ne zaman kafama bir şeyi taksam, kısacık bir an aşağı bakıp, “Amaan sonunda ölüm yok ya, düzeldir.” deyip geçiyorum. Ölüm olgusuyla yaşamı diri tutmak diyorum ben buna. Bir yazımda da bahsettiğim gibi, zıtlıklarda uyumu yakalamak gerek.

Hayatımızda pencereler değişir sevgili okur; ee tabii manzara da değişir. Örneğin ben hastanede yatarken pencerem Anıtkabir’e bakıyordu. Her baktığımda Ata’m la göz göze gelmişçesine mutlu oluyor ve bizlere özgür bir ülke bıraktığı için teşekkür edip dualarımı iletliyordum. Farkında olmasak da pencereleri seviyoruz aslında; kahvemizi, çayımızı alıp pencere kenarına geçiyoruz ya da yolculukta genellikle yerimiz cam kenarı olsun istiyoruz. Kâh beklenenin gelişini izlediğimiz bir durak oluyor, kâh yazı tahtası... Bir nefeste, çoğu zaman da daralıp “Açın pencereleri de bir temiz hava alalım.” diyoruz. Günü karşılayıp uğurluyoruz onlarla. Bir de merak duygusu var; öyle ya manzara her zaman durağan olmuyor. Hayat durmadan akıyor ve bu akıntının güürültüsü şeffaf

sınırlardan geçerken sizin için sessiz sinemaya dönüşüyor. Dışarıda neler olup bitiyor? Öyleyse gelin şiirin penceresinden bakalım manzaraya!

*Boş zamanlarımda,
Hiçbir şeyi sevmem,
Pencereden bakmak kadar dışarıya.
Belki ayıptır yaptığım ilk bakışta,
Gelenleri izlemek, geçenleri süzmek
Bir kadının eteğinin rüzgarla
dansını,
Bir mağandanın buna bıyık
kıvrmasını,
Ya da bir çocuğun hiddetle
tepinmesini,
Annesinin onu kolundan
çekiştirmesini,
Bir memurun işten dönüşünü,
Belki de iki aşığın kol kola
gezişini...
Görmeden edemem bunların
hiçbirini.
Sonra aklıma gelir gülümsetir
Birinin de kendi penceresinden
Beni izlediği düşüncesi.*

odyayilmazguller@butundunya.com.tr

Dünya Döndükçe

Sabriye Aşır

Anlam öldü mü?

Her şeyi zaman zaman sorgulamamanın ve hayat yolculuğumuz boyunca benimseydiğimiz inançların halen geçerli olup olmadığını kontrol etmenin sağlıklı olduğuna inanırım. Bu türden sorgulamaları bir bakıma anlam konusundaki küçük bir kriz olarak niteleyebiliriz. Çünkü acı verici olabilir, yerleşik değerler konusunda yıkıcı etki yaratabilir; eskiden keyif aldığımız şeylerden artık zevk almadığımız ve içinde olduğumuz topluluğa uyum sağlayamadığımız duygusuyla büyük bir üzüntü ve yalnızlık içine düşmemize yol açabilir.

Belirli bir ölçü dahilinde, bu umutsuzluk, çaresizlik, endişe veya büyük üzüntü anlarından kaçınmamalı veya korkmamalıyız. Çünkü bu anlar genellikle yenilenmemizi ve gelişmemizi sağlayan dönüm noktalarıdır. Fakat bu sürece çok fazla takılıp kalırsak ve bu durumla başa çıkmak için bizi andan koparak geçici uzaklaşma sağlayacak yöntemlere yönelirsek, bu anlam krizi sağlıksız bir hale gelir. Kaygı, depresyon ve yalnızlık vakalarındaki artış, bugün Batı toplumlarında kronik, düşük düzeyde bir anlamsızlık hissi, motivasyon eksikliği ve yönelim bozukluğu yaşadığımızı gösteriyor. Bu durum, önceki nesillerin orta yaş krizinde tipik olan bir durumken, günümüzde gençler ve ergenlerde daha da belirgin hale gelmiştir.

Peki ne değişti? Önceki anlam kaynaklarımız (dinler, topluluklar, gelenekler) geçerliliğini yitirdi ve sekülerleşme, küreselleşme ve herkes için ekonomik büyüme vaatleri yerine getirilmedi. Hükümetlere ve kurumlara olan güvenin azalması, ortak anlatıların azalması, çevremizin tahrip edilmesi ve ayrıca teknolojinin neden olduğu hayal kırıklığı (erişim ve bilgi kolaylığı vaat ederken; yanlış bilgi, yalnızlık ve dijital yorgunluğun daha ağır basması), büyük bir umutsuzluk, ilgisizlik ve güçsüzlük hissine yol açtı.

Nihilizm ana akım haline geldi ve postmodern felsefe, popüler kültür, filmler ve müzik, hayatın

Hayatımızda bir anlam aramak ve bulmak için içgüdüsel bir ihtiyaç duyduğumuz gerçeği önemlidir.

kendisinin anlamsız, amaçsız ve değersiz olduğu, ahlaki gerçeklerin nesnel bir temeli olmadığı mesajını sıklıkla yansıtıyor ve yayıyor. Ancak bunu kanıtlamak imkansızdır ve bu nedenle bir gerçek değil, bir görüş olarak kabul edilebilir. Peki, nihilizm gerçekten de binlerce yıldır süregelen hayatın anlamı arayışımıza nihai cevap mı? Tanrı'dan sonra anlam da mı öldü?

Hayatımızda bir anlam aramak ve bulmak için içgüdüsel bir ihtiyaç duyduğumuz gerçeği önemlidir. Eğer insanlar evrenin bir parçasıysa ve insanlar anlamı deneyimleyebiliyorsa, bu durum anlamın zaten bir şekilde evrende mevcut olduğunu göstermez mi? Evren tamamen

anlamdan yoksun olsaydı, onun bir parçası olan bizler nasıl 'anlam üretebilir' ya da anlam kavramına sahip olabilirdik? Bir diğer ifadeyle, eğer evren anlam üretebilen varlıklar yaratıyorsa, anlamın evrenin saklı bir özelliği olduğunu öne sürmek, mantığın gereği değil midir?

Aslında, anlamın bir biçimde var olduğuna dair yaygın bir görüş birliği vardır. Anlamın yalnızca insan zihninden kaynaklanıp evrenin dokusunda yani "dışarıda" var olmadığı (öznel görüş) veya anlamın insan icadından bağımsız olarak gerçekliğin yapısına yerleşik olduğu (nesnel görüş) konusunda bir ayrım söz konusudur. Her iki görüşün sentezi, anlamın zaten

var olan ancak bizim için gerçek hale gelmesi için hayata geçirilmesi gereken "gizli bir potansiyel" olduğunu öne sürer.

Başka bir açıdan bakarsak, insan evrimimizin veya evrenin evriminin sona ermediğini düşünürsek, öyleyse neden ve nasıl şu anda hayatın nihai anlamını kavrayabilelim ki? Mevcut evrimsel durumumuzda evrenin amacını tam olarak anlayabileceğimizi düşünmek biraz kibirli bir yaklaşım olmaz mı? Bunu ancak

zaman ve evrim gösterebilir. Anlamı kavrayışımız da, değişim ve büyüme sürecinde kesinlikle değişecek ve gelişecektir.

Anlam ölmedi. Ancak giderek anlamsız hale gelen şey, muhtemelen hayata bakış açımızdır. Varoluşu tüketime, verimliliğe ve ölçülebilir çıktılara indirgeyen tamamen materyalist ve faydacı bir bakış açısı, kaçınılmaz olarak bir hayal kırıklığı

duygusu yaratır. Sevgiyi "sadece kimya", doğayı "sadece kaynaklar" ve insanın değerini "sadece ekonomik değer" olarak gördüğümüzde, gerçekten hayati bir şeyi kaybetmiş oluruz.

Sadece anlam konusunda yaşanacak gerçek bir kriz, bizi dünyaya ve kendimize dair bu indirgemeci bakış açısından uyandıra-

bilir ve derinlik, hayret, büyülenme ve aşkınlık özlemimizle yeniden buluşturabilir. Şimdilik, acı ve ıstı-
rabin görünürdeki anlamsızlığıyla cesurca yüzleşelim, kendimiz için anlam yaratma veya keşfetme sorumluluğumuzu üstlenelim ve insan doğamızda var olan varoluşsal soruları yorulma bilmeyen bir merakla keşfetmeye devam edelim. •

sabriyeasir@butundunya.com.tr

Çeviri kaynağı: "Is Meaning Dead?", Sabine Leitner, 30 Aralık 2025, library.acropolis.org

Anlam ölmedi. Ancak giderek anlamsız hale gelen şey, muhtemelen hayata bakış açımızdır.

Gastro Kültür

Reha Tartıcı

Modern İnsanın Fabrika Ayarlarına Dönüşü: Yeni Beslenme Çağı

Beslenme alışkanlıklarımızı belirleyen o meşhur renkli üçgeni hatırlıyor musunuz?

Hani tabanı ekmek, makarna ve tahıllarla dolu olan, eti ve yağı ise en tepedeki daracık alana sıkıştıran o meşhur “Beslenme Piramidi”ni...

İlkokul sıralarından beri

zihnimize kazınan bu şablon, modern insanın mutfak kültürünü ve sağlık algısını on yıllar boyunca şekillendirdi.

Ancak bugün, gastronomi dünyasının ve bilim camiasının merkezinde çok daha radikal bir dönüşüm konuşuluyor.

Amerika Birleşik Devletleri'nin beslenme rehberlerinde yapmaya hazırlandığı devrim niteliğindeki değişiklik, sadece bir diyet listesi güncellemesi değil; aynı zamanda insanın biyolojik geçmişine ve tabağındaki gerçeğe dönüş hikayesidir.

Yıllarca yağın ve proteinin “düşman”, karbonhidratın ise “temel yakıt” olduğu anlatıldı.

Bu anlayışın sonucunda mutfaklarımıza işlenmiş tahıllar, rafine şekerler ve bitkisel yağlar dolmuştu.

Sofralarımızdaki çeşitlilik artarken, sağlığımızdaki karmaşa da aynı oranda büyüdü.

Şimdi ise beslenme piramidi adeta tersine dönüyor.

Yeni yaklaşım, hayvansal proteinleri, yani eti piramidin en geniş tabanına veya en öncelikli sırasına yerleştirirken, karbonhidratları daha kontrollü bir alana çekiyor.

Bu, aslında bir iade-i itibardır. **İnsanoğlunun binlerce yıllık evrimsel yolculuğunda beynini geliştiren, hayatta kalmasını sağlayan temel besin kaynağına, yani proteine geri dönüyoruz.**

Mutfak kültürünü sadece bir lezzet arayışı olarak görmek, buzdağının yalnızca görünen kısmına

odaklanmaktır.

Gerçek bir gastronomi sevdalısı, tabağındaki malzemenin insan metabolizması üzerindeki derin etkilerini de tartabilmelidir.

Hayvansal proteinler, vücudumuzun ihtiyaç duyduğu temel amino asitleri, demiri ve B12 vitaminini en biyoyararlı şekilde sunan mucizevi kaynaklardır.

Bitkisel kaynaklardan bu yoğun-

lukta ve bu kalitede bir besin profili elde etmek, biyolojik olarak oldukça meşakkatli bir süreçtir.

Beslenme piramidinin tepesinden tabanına inen et, aslında bize şunu fısıldıyor:

Vücudumuzun yapı taşları karbonhidratlardan değil, proteinden örülüdür.

Bu büyük değişim, “yağ korkusu”nun da sonunu getiriyor.

On yıllardır hayvansal yağların kalp sağlığının baş düşmanı olduğu iddia edildi.

Ancak veriler, bu süreçte obezite ve buna bağlı hastalıkların azalmak yerine katlanarak arttığını gösteriyor.

Gerçek suçlunun doğal yağlar değil, endüstriyel olarak üretilen ve vücudun tanıyamadığı işlenmiş karbonhidratlar olduğu gerçeğiyle yüzleşiyoruz.

Tabağımızdaki bifteğin kenarındaki o doğal yağ, artık bir kaçamak değil, bir enerji kaynağı olarak kabul görüyor.

Mutfakta tereyağının, kuyruk yağının veya sızma zeytinyağının yerini hiçbir yapay “light” ürünün tutamayacağını geç de olsa anlıyoruz.

Entelektüel bir mutfak bakış açısı, bu değişimi sadece bir “et yeme” eylemi olarak değil, bir kalite arayışı olarak yorumlamalıdır.

Piramidin tersine dönmesi, her gün sınırsızca işlenmiş et tüketmek anlamına gelmiyor.

Aksine, malzemenin özüne, doğallığına ve besleyiciliğine odaklanmayı gerektiriyor.

Endüstriyel besi çiftliklerinden çıkan seri üretim ürünler yerine, meralarda özgürce beslenen hayvanların sunduğu besin değerine yönelmek, bu yeni dönemin asıl ruhunu oluşturuyor.

Gastronomi, burada bir kez daha tedarik zinciri ve sürdürülebilirlik ile keşif ediyor.

İyi malzeme, iyi sağlık demektir. Peki soframızdaki ekmek ve makarnaya ne olacak?

Onlar tamamen hayatımızdan çıkmıyor, ancak rollerini daha dürüst bir zemine taşıyorlar.

Karbonhidratlar, artık birer “dolgu malzemesi” veya ana öğün değil,

Mutfakta tereyağının, kuyruk yağının veya sızma zeytinyağının yerini hiçbir yapay “light” ürünün tutamayacağını geç de olsa anlıyoruz.

enerjinin destekleyici unsurları olarak tanımlanıyor.

Modern insanın hareketsiz yaşam tarzı, piramidin o eski geniş tabanını artık taşıyamıyor.

Vücudumuza ihtiyacından fazla şeker yüklemekten vazgeçip, kaslarımızı ve zihnimizi besleyecek olan proteine yer açıyoruz.

Bu, mutfakta bir denge ve farklılık sanatıdır.

Gastronomi dünyasında trendler gelir geçer, ancak biyolojik gerçekler sabittir.

ABD'nin beslenme rehberlerindeki bu değişim, dünya genelinde bir domino etkisi yaratacaktır.

Bu durum, sadece restoran menülerini değil, gıda sanayisini, tarım politikalarını ve hatta evimizdeki akşam yemeği sohbetlerini bile değiştirecek güçtedir.

Sofralarımızda artık nicelikten ziyade nitelik konuşuluyor.

Tabağımızda kaç dilim ekmek olduğu değil, proteinin kalitesi ve yağın doğallığı sorgulanıyor.

Yazımın başında bahsettiğim o eski piramit, belki de bir dönemin hatası olarak tozlu raflarda yerini alacak.

Yeni nesil beslenme bilinci, tabağımızı bir eczane hassasiyetiyle değil, bir doğa bilgeliğiyle doldurmamızı öğütüyor.

İnsanın doğasına en yakın olan

beslenme biçimine dönüş, sadece fiziksel sağlığımızı değil, mutfakla kurduğumuz o samimi ve sıcak ilişkiyi de onaracaktır.

Abartılı diyet listelerinin karmaşasından kurtulup, atalarımızın mutfak bilgeliğine modern bir perspektifle bakmanın tam zamanıdır.

Sonuç olarak, beslenme piramidinin tersine dönmesi, tabağımızdaki hiyerarşinin yeniden tanımlanmasıdır.

Bu, eti sadece lüks bir tüketim maddesi olmaktan çıkarıp, insan sağlığının merkezine, yani piramidin sarsılmaz tabanına yerleştirme girişimidir.

Mutfak kültürü, bu bilimsel verilerle harmanlandığında daha derin, daha anlamlı ve daha lezzetli bir hale dönüşecektir.

Unutmayalım ki ne yediğimiz kadar, yediğimizin vücudumuzdaki o görünmez dansını anlamak da bir o kadar kıymetlidir. •

rehatartici@butundunya.com.tr

Bağımlılıklarımdan nasıl kurtulabilirim?

Bilgeyi ziyarete gelen biri ona şu soruyu sormuş:

“Ön yargılanımdan ve bağımlılıklarımdan nasıl kurtulabilirim?”

Üstat ona cevap vermek yerine ayağa kalkmış ve yakında bulunan bir sütuna kollarını dolayarak bağirmaya başlamış:

“Beni bu sütundan kurtarn!..”

Adam şaşkınlıkla bakarak, üstadın deli olduğunu düşünmüş ve ona şöyle demiş: “Ben senin akıllı birisi olduğunu düşünerek ruhsal bir soru sormaya geldim. Ama görüyorum ki sen delinin birisin, sen sütunu tutuyorsun. Sütun değil ki seni tutan! Bırak gitsin!”

Üstat sütunu bırakmış ve şöyle demiş: “Bu söylediğini gerçekten derinlemesine anlayabilirsen, kendi yanıtını vermiş olacaksın.”

Üstat sütunu bırakmış ve şöyle demiş: “Bu söylediğini gerçekten derinlemesine anlayabilirsen, kendi yanıtını vermiş olacaksın.”

(Bağımlılıklarımız bizi tutmuyor, biz onları tutuyoruz. Bırakın gitsin!)

SURLARIN ŐEHRI

Diyarbakır

Yazan: SEMRA YURT AKGÖL

Buraya gelmeden önce toprak ananın soğuk koynundaydım. Dünyanın kalp atışının ritmini ve yeryüzünün seslerin dinledim. Yukarıda neler olup bittiğini akrepler ve yılanlar anlatırdı bana. Kendilerine insan diyen bir tür varmış. Hem birbirleri hem de diğer canlılarla savaşır, hiç sebep yokken ormanları yakar, gölleri kurutmuş. “Hepsi öyle değil” demişti yılan. Bazıları savaşmaz, üretir. Mesela seni alır yontar, biçimlendirir, durağan halinden çıkarır ve sana bir amaç verir. Bu nasıl oluyordu? Merak etmiştim. Uzun sürmedi, öğrendim.

Bir gün, binlerce yıldır yaşadığım yer aniden sallanmaya başladı. O her zamanki tekinsiz uğultuya benzemeyen, daha önce hiç duymadığım garip sesler işittim. Etrafımdaki toprak incelik kayar ve sivri kısımlarım gittikçe açığa çıkarken, birtakım eller beni toprak ananın koyu karanlık rahminden çekip, yeryüzünün

aydınlığına çıkardı. Doğmuştum. İnsanlar beni çıkarmış ve her şey verdikleri gibi bana da bir isim vermişlerdi. Bundan böyle sıradan bir taş değil, bazaltım.

Her taş gibi benim de hafızam vardı ama o kadar çok şey gördüm geçirdim ki, uzak geçmişim birbirine girdi. Beni ilk kimler biçimlendirdi, hatırlamıyorum.

O kadar farklı medeniyet gelip geçti ki buralardan, hepsi birbirinin üzerine kuruldu ve beni tekrar tekrar farklı amaçlar için kullandılar. Kâh bir sarayın duvarı, kâh bir meydanın yolu oldum. İnsanoğlu bana saygıda kusur etmedi. Bir köşede unutup gitmedi.

Sonunda karar verdiler. Amida, Amad, Augusta, Karakale, Karahamid, Diyar-ı Bekr ve sonunda Diyarbakır olarak adlandırdıkları şehirlerini benim koruyuculuğuma emanet ettiler. Şehrin etrafını benden ürettikleri surlarla ördüler. Hurriler, Asurlar, Aramiler, Medler Persler, Makedonya'dan gelen Büyük İskender, Romalılar, Abbasiler, Artuklular ve Osmanlılar... Kimler gelip geçmedi ki etrafını çevreleyip koruduğum bu şehirden...

“İliniz bayındır, halkınız devamlı sevinçli ve neşeli, bütün çoluk çocunuz uzun ömürlü, soylu ve doğru yolda olsun.” diyen Yunus peygamberi karnında saklayan kalkan balığı şeklinde ördüler duvarlarımı. Taş ustaları beni sabırla biçimlendirirken, sanatçılar üzerime türlü şekiller çizdiler. İnsanlar öylesine benimse-diler ki, beni kendilerinin bir parçasıymışım gibi gördüler. Bana *“beden”* dediler. Yıllar geçtikçe şehir, insanlar ve ben, hepimiz bu bedenin ayrılmaz parçaları olduk.

Her beden gibi ben de çok karnadım. Yaralandım, hasar aldım. Zaman denen bitimsiz boşluk gördüklerimi unutturmadı ama Dicle'nin akışındaki dinginlik, Hevsel

Bahçeleri'nin her bahar yeşermesi, Fiskaya'nın vakur duruşu bu şehirde yaşanan her şeyi kabullenmemi sağladı. Çın Seddi'nden sonra dünyanın en uzun duvarıymışım; öyle diyorlar ama geçmişimle şimdinin arası kaç kilometre, bunu ben dahil kimse bilmiyor. Bildiğim tek şey bazı anların gözeneklerimin arasında, mesafe katetmeden ulaşabileceğim bir yerde olduğu. İnsanoğlu yaşanıp bittiğini düşündüğü olaylara *“anı”* der. Ben, yani o katı ve soğuk taş ise, *“an”* derim. Anlar hep oradadır.

Makedonyalı Büyük İskender, Ermeni kralı Tigran, Pers Kralı Şapur, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan, Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim... Hepsi benim şehrim için savaşmışlar. Hangisi hırslı, hangisi öfkeli,

hangisi kibirliydi hatırlayamasam da kokuları aklımda. Birbirine benzeyen savaşların, kanın o paslı demir kokusu hafızama kazılı. İnsanoğlu acıya duyarsızlığı anlatmak için çoğu zaman “taş kalpli” benzetmesini yapar ama benim gördüklerimi başka kimse görmedi. Genç ölümlerin acısı gözeneklerimden hiç eksilmedi; ne yazık ki sürekli tazeleni. Burçlarımda dalgalanan bayraklar, şehirde konuşulan diller değişti ama evlatlarını kurban veren annelerin feryatları her dilde aynı kaldı.

*“Masallar damlatırım
Annemin şehla gözlerinden
Bodrumlara sıkışmış yabancı
benliğime*

İki dilde kederlenmek daha zordur a dostlar”

*Zaman denen bitimsiz
boşluk gördüklerimi
unutturmadı ama Dicle'nin
akışındaki dinginlik,
Hevsel Bahçeleri'nin
her bahar yeşermesi,
Fiskaya'nın vakur duruşu
bu şehirde yaşanan her şeyi
kabullenmemi sağladı.*

Diyarbakırlı şair Ahmet Çakmak'ın şiirindeki gibi keder bu şehirde hep çok dilliydi. Diyarbakır öyle zamanlardan geçti ki, On Gözlü Köprü on gözüyle birden ağlayınca Dicle Nehri kabarıp taşıtı.

İnsanoğlunun tek derdi duvarlarının yıkılması pahasına şehri ötekinin elinden almaktı ama sonrasında her gelen yıktığı yerleri yeniledi. Romalılar su kanallarını,

Abbasiler Ulu Cami'yi, Artuklular kervansarayları, nice medeniyet nice eserleri bıraktı gitti. “Öfke şahlandı mı, vicdan uyuşur.” Büyüttüğüm çocuklarımdan Orhan Asena böyle demişti. Kim bilir belki de öfke dinince insanlık geri geliyordu. Yakan, yıkan, kül eden mi yoksa inşa eden, onaran, yeşerten mi? Gerçek insan hangisiydi?

Zaman gösterdi ki insan bunların hepsiydi. Ciğercilerin tezgahlarından yükselen kokularla doymaya çalışan aç çocuklar da, az ilerideki zengin konağında ziyafet artıklarını çöpe atanlar da insandı. “Gözün kederi görmek, kalbin kederi yanmaktır evladım.” Bunu da benim çocuklarımdan Kemal Varol söylemişti. Bu haksızlıkları gördükçe benim taş kalbim de için için yanmaya devam etti.

“Memleket isterim

Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun;

Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.”

Bu şehirden kimler geldi kimler geçti. Evlatlarımdan en hassas olan Cahit Sıtkı Tarancı, dizelerinde böyle diyordu ama Balkanlar’ın yemyeşil coğrafyasından kopup gelen göçmenlere Diyarbakır’ın bozkırı memleket olamadı. On yedisindeki genç Hatice’nin topaç gibi bebesi Bulgaristan’dan Diyarbakır’a gelesiye heybedeki üzümler gibi kurumuş, kavrulmuştu. Kışın ayazında Tavuklu Köyü’ndeki çatısı çatılmamış, pencereleri örülmemiş evlerine girdiklerinde, Hatice’nin içindeki

Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi

Ahmed Arif Edebiyat Müzesi

son umut kırıntısı da yok oldu. Sıtma, verem ve zatürre göçmenleri kırıp geçirirken, Hatice ikinci çocuğunu da yoksulluğa kurban verdi. O da kocası Mehmet de kadere inanan temiz insanlardandı. Toprağına evlatlarını emanet ettiği Diyarbakır’a elbet kırgın değillerdi ama burada kalamadılar. İki kış sonra diğerleriyle birlikte yine aynı trenle İzmir’e doğru yola çıktılar. Kadere bakın ki Hatice’nin sevemediği Diyarbakır, yıllar sonra orada üniversite okuyacak olan torununa bambaşka kapılar açtı. Şehir, kimilerine acıyı ve zor günleri hatırlatırken, kimilerininin

kalbine taht kurdu. Kimileri ateş almaya gelmiş gibi hemen dönerken, Remzi Hoca gibi Diyarbakır sevdalıları bu şehirden hiç kopamadı.

Geçen onca senede hatırlı konuklarım oldu. On yedinci yüzyılda mürekkebi hâlâ taşlarını arasında kalan Evliya Çelebi derler bir gezgin geldi. Surlarımı ölçtü, burçlarını saydı. Beni sıradan bir savunma duvarı olarak görmedi, bana mühendislik harikası dedi. Beni değil “*kara taşlı azametli şehir*” diyerek Diyarbakır’ı yüceltti. Çünkü Evliya Çelebi gibi görmüş geçirmiş bir seyyah, Amida’nın daha kurulduğu ilk andan itibaren kadim bir şehir olduğunu anlamıştı. Diyarbakır Dicle gibi, evvelden beri oradaydı.

Diyarbakır hareketli gibi görünse de kendine has sükûnetini hep korudu. Bu sükûnet, kendini en keyifli anda, yemek vaktinde ortaya çıkardı. Ciğercilerin sabahın ilk ışıklarıyla mangalları- nı yakması, büyük avlulu evlerin mutfağlarında içli köftenin yoğrulması, Meftune’nin patlıcanlarının doğranması, mumbar

dolması için koyun bağırsağının temizlenmesi ile başlayan bu keyif, kalabalık sofralarda devam etti. Diyarbakır sofralarında sadece yemeğin değil muhabbetin de tadına varıldı. Kimse acele etmedi ve burada yaşayanlar yediği içtiğiyle birlikte, şehrin ruhunu da hazmetti.

Sair gibi, yemek gibi, müzik de her daim bu kadim şehrin eşlikçilerindendi. Suzi ile Adil’in Kırklar Dağı’ndaki Ziyaret’te başlayan ve On Gözlü Köprü’nün üzerinde son bulan imkânsız aşkı dinleyenleri hüzne boğarken, Lorke’nin hareketli ezgileri kanlarını kaynatı.

Diyarbakır’dan bir değil iki kez Mustafa Kemal geçti. Bin dokuz yüz on altıda avurtları çökmüş,

yüzü solmuş, tıpkı benim kadar yorgun ama kararlı bir askerdi. Bin dokuz yüz otuz yedide ise cephelerde harcadığı gençliği için pişmanlık duymayan idealist bir cumhurbaşkanı. İlkinde perperişan Kafkas Ordusu’nu toparlamak için ayağının tozuyla Çanakkale’den,

Atatürk’ün Diyarbakır ziyareti (1937)

Diyarbakır Ulu Cami

ikincisinde ise kurduğu cumhuriyetin kadim şehrini son kez görmek için Ankara'dan gelmişti. Bir yıl sonra da bu dünyadan göçüp gitti.

Ali Emiri, Ahmed Arif, Süleyman Nazif, Sezai Karakoç, Kemal Varol, Cahit Sıtkı, Ziya Gökalp'i, Orhan Asena, Hicri İzgören, Şark Bülbülü Celal Güzelses, Coşkun Sabah, Ciğerci Şehmus, Kadayıfçı Sıtkı Usta, Tavacı Recep Usta, Bakırcı Halil, İpekçi Boulos, Terzi Raket, Öğretmen Gülay... Bunlar benim şehrimin çocukları. Duvarlarımın altında büyüdüler. Onlar şarkıları, şiirleri, öyküleriyle, dramlarıyla anlattı bu şehri, ben suskunluğumla. Onlar içini döktü; ben biriktirdim ne varsa. Şehirler de insanlar gibidir. Dışarıdan sağlam görünse de içinde çatlaklar büyür.

Şimdi buradayım. Güneş taşlarımın üzerine ağır ağır düşer ve Suriçi'nde sokaklar uyanırken, ben

her zaman ayaktayım. Tavşan kanı kaçak çaylar demlenir, ciğerciler tablalarına şişlerini dizer, kahvaltılar hazırlanırken, ben yine ayaktayım. Dağkapı'daki minibüslerin homurtusu Ulu Cami'den yayılan öğle ezanına karışır, Trafik Çay Bahçesi'nde sohbet eden öğrencilerin ya da şehre tayinle gelen memurların yüzleri yıldan yıla değişirken, ben değişmeden buradayım. Olağanüstü haller olağan hale döner, sokağa çıkma yasakları kaldırılır, tiyatrolar açılır, insanlar Melik Ahmet Mahallesi'nde özgürce dolaşır, şehrin ruhu, ritmi gittikçe değişir ve dönüşürken, ben hep olduğum gibi katı sessiz ve vakur hep buradayım. Ben surum; zamanın omzuna yaslanmış bir bekçi, şehrin hafızasının susmayan diliyim. Ne gördüysem sakladım ve bin yıllar boyunca Diyarbakır gibi ben de küllerimden değil, bu hafızadan doğdum. •

Boz Urbalı Köy Kahramanları Köy Enstitülerinden İş Isıtın Öyküleri

Cemal Türkmen

Matematik Dersi

Antalya, Aksu Köy Enstitüsü'nde işler yürüyordu. Perge'nin yanı başında yüzyıllar öncesinin anıtsal yapılarıyla çelişen basit yapılar kuruluyordu.

Çifteler'den gelen yapı ekibinin kurduğu altı barakanın dördünde eğitimler yatıp kalkıyorlardı. Kış kapıya dayanıncaya kadar derslerini de dışarıda, doğanın içinde yapacaklardı. "Yeni eğitimin" temel ilkesi de buydu zaten; doğada, yaşamın içinde, iş ile birlikte

Olay, 1940
ya da 1941
yılı'nın yaz
aylarında
yaşanmıştır.

öğrenilecekti her şey. Kuramsal dersler bile yaşamın içinde yapılacak, iş ile ders bütünleşecekti.

Dört köy öğretmeni okulu enstitüye dönüştürülmüş, on tane de yeni enstitü açılmıştı. Birkaç sözcükle söyleniveren bu işlerin gerçekleşmesi, söylendiği kadar kolay olmamıştı. Büyük bir özveri, büyük bir koşuşturma gerekmişti.

İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, gecesini gündüzüne

katıyor, enstitüden enstitüye mekik dokuyordu. Yakınıyordu iş yoğunluğundan, hatta büyük bir zevk bile alıyordu gece gündüz yollarda olmaktan.

Ama Nafia Hanım hiç de hoşnut değildi yaşamından. Tonguç leyleği havada görüyor ama Nafia Hanım onu havada bile göremiyordu. Onun kendini parçalarcasına çalışmasına açıktan açığa tepki de veremiyor ama yanında bir koca, çocuklarına bir baba olsun istiyordu. Sessiz ve çoğu zaman ilgisiz kalarak anlatıyordu duygularını.

Aksu açılalı birkaç ay olmuştu. Henüz öğretmen kadrosu tamamlanmamıştı ama öğretmen atamaları yapıncaya değin eğitim kursu öğretmenlerinden de yararlanılıyordu.

Eğitmen Kursunun Şefi İlköğretim Müfettişi Tahsin Özdemir, eğitim adaylarını yetiştirmek üzere başarılarıyla dikkat çeken bazı öğretmenlerin kurs öğretmeni olarak görevlendirilmelerini sağlamıştı. Alanya, Manavgat, Korkuteli'nden gelen ilköğretim öğretmenlerinin arasında Sabit Ünal da vardı. Ünal, yöre köylerinde başarılı bir öğretmenlikten sonra Aksu Bucak merkezindeki Macun İlkokulu'na başöğretmen olarak atanmış ve enstitünün öğretmen kadrosu oluşuncaya değin eğitim kursundan arta kalan

Tonguç, enstitü enstitü geziyordu.

Sabit Ünal öğrencileriyle birlikte.

zamanlarda enstitü öğrencilerinin matematik derslerine de giriyordu.

Tonguç, Aksu'yu ziyaret etmek için yine yollardaydı. Zamanını en iyi şekilde değerlendirebilmek için önce Isparta'daki Gönen Köy Enstitüsü'ne yol düşürdü. Orada yapılanları inceledi, öğretmen ve öğrencilerle konuştu. Gönen Okul

Müdürü Ömer Uzgil ve iki öğretmeni yanına alarak Aksu'ya gitti. Tonguç'un bir enstitüye yanına başka bir enstitünün müdürü ve öğretmenleriyle birlikte gelmesi artık alışıldık bir durumdu. Tonguç, böylelikle, bir müdürün bir başka okulda yapılanları görmesini, eksiklikleri saptamasını, kendi okulundan farklı ve olumlu olanı görmesini, gördükleriyle kendi okulunu kıyaslamasını istiyordu. Yanında götürdüğü öğretmenler de gelecekte yönetici olarak yararlanmayı düşündüğü öğretmenlerdi. Denlediği okul müdürünün diğer okul müdürünün yanında rençide olmaması için özel çaba harcıyor, konuk okul müdürünün okuluna giderken de denlediği okul müdürünü yanına alıyordu. Böylece, okul ziyaretlerine katılan müdürler birbirlerinin ayıp, kusurunu görmek yerine, yapılanlardan olumluyu alarak kendi okulunda uygulama amacı güdüyorlardı.

Sabah herkes uyurken Tonguç, Aksu okul kurağının yakın çevresini dolaşmıştı bile. Emin Soysal'ın yılanlarına ve çıyanlarına rastlamıştı; fakat Sili Layoş'un kemikli sinekleri halen can yakıyordu.¹ Sanki yapılabilir de yapılması savsaklanmış ya da yapılması zamana bağlı ama mutlaka yapılması gereken şeyler varmış gibi geldi ona. Bir eksiklik, işlerde bir çarpıklık vardı. Yanına gelen Talat Ersoy, onun çevreyi gezip eksiklikleri gördüğünü biliyordu. Bir ağacın altında sabah kahvesi içerlerken Perge tarafından gelen öğretmenlerin söylediği marşa

kulak kabarttı. "Eğitmen" konusunda epey yol aldıklarını düşündü. Kahvaltıdan sonra eğitimciler, grup başlarıyla birlikte çalışma alanlarına dağıldılar. Öğrencilerden bir küme matematik dersine, bir kümenin yarısı tarım öğretmeniyle birlikte bataklik kurutmaya, diğer yarısı ise yapıcılık öğretmeniyle birlikte barakaların çevresine kaldırım taşı döşemeye gittiler.

"Yanına kâğıt kalem al, civarı biraz dolaşalım." dedi Tonguç.

Okul Müdürü, Müdür Yardımcısı, kurs yöneticisi ve konuklarla birlikte çevreyi dolaşmaya çıktılar. Gezi sırasında gördükleri eksiklikleri uygun bir dille not ettiriyordu Genel Müdür. Yapılması gerekenler konusunda ipuçları da veriyordu. Bazen kızar gibi oluyor, sonra gönül alıcı bir iki söz söyleyip eleştirisini sürdürüyordu. Bu eleştiriler onun için eğitim toplantısı gibi bir şeydi. Yeni yapılan geçici mutfağın yamuk bir yanını işaret ederek, "Burası hiç olmamış, bunu siz görmediniz mi? Bence buranın düzeltilmesi lâzım." dedi.

Talat Ersoy buna şükretti. "İyi ki açık havada yemek pişirirken gelmedi." diye geçirdi içinden.

Topluca dolaşırken telli bir pencereden içeri baktılar. İçeride yeni alınmış cilalı bir masa ve sandalyelerde uyuklayan çocuklar vardı. Tahta başındaki öğretmense "kare"yi anlatmak için terleyip duruyordu. Bu manzara diğerleri için sıradan bir manzaraydı ama Tonguç için şiddetle karşı çıkılması, bir

daha yinelenmemesi gereken bir öğrenci kıyımıydı. Hiçbir dersin, buna matematik de dâhil, böyle işlenmeyeceğini önceki ziyaretinde tüm öğretmenlere topluca söylemişti oysa. Yağmur, kar olmadığı sürece enstitülerde kara tahta başında, kuru kuruya ders yapılmayacaktı. Enstitü yaşamı edilgin değil, etkin olacaktı. Burada yetişen çocuklar, pısrık, uyuşuk, anlatılanı dinleyen koyunlar olmayacaklardı. Hele böyle sıcak bir havada dört duvar arasında “kare” öğretmek ne sıkıcı bir şeydi. Önceki söylediklerinin önemsenmemiş olmasına kızmıştı Tonguç.

Yanıdakilerin hepsine birden, “Enstitülerin ne demek olduğunu Maarif Müdürü de dâhil hiç biriniz anlamamışsınız.” dedi azarlar bir tonla. “Dışarıda ölçülüp biçilerek öğretilcek bir konuyu,

Tonguç, İnönü ile birlikte Aksu Köy Enstitüsü'nde. (30 Nisan 1943)

Talat Ersoy öğrencileriyle

ıçeride, cehennem gibi sıcak bir derslikte işlemek, enstitünün yeni eğitim anlayışına taban tabana zıttır. Öğretmenler derslerini iş içinde öğretmeye alışuncaya kadar bu sınıf- ların kapısına kilit vurun!”

Konukları, Müdür Yardımcısını orada bırakarak Müdürle birlikte içeri girdi. Müdür, öğretmene ve özellikle öğrencilere Tonguç’u tanıttı:

“İlköğretim Umum Müdürümüz, İsmail Hakkı Tonguç.” dedi.

Öğrenciler, ayağında golf pantolon, sırtında yazlık ceketle Genel Müdürü görünce yarı uyuklar durumlarından sıyrılıp kendilerini topladılar. Öğrencilerin çoğu onu ilk kez görüyordu. Müdür:

“Matematik öğretmeni Sabit Bey efendim.”

Sabit Bey, “Hoş geldiniz.” dedikten sonra, “Konumuz metrekare efendim.” dedi.

Tonguç’un, konuya doğru-
dan ve biraz sert bir ifadeyle
girmesinden kızgınlığının halen
geçmemiş olduğu anlaşılıyordu:

“Bu dersi dışarıda yapsanız
daha doğru olmaz mı, bakınız
öğrenciler uyukluyorlar Sabit
Bey.”

Sabit Bey, önce bir şaşkınlık
geçirdi, ardından savunmaya geçti:

“Ama yazı tahtası gerekir
efendim.”

“Onu da alınız yanınıza.”

İki öğrenci taşınabilir yazı tah-
tasını omuzlayıp dışarı taşıdılar.
Öğrenciler güle oynaya, neşe içinde
koşarak dersliğin arkasındaki büyük
ağacın altında toplandılar.

“İşin zor Talat.” dedi Tonguç.

İşinin çok zor olacağını daha
Bakanlıkta, İlköğretim Şube Mü-
dürlerinin odasındayken anlamıştı
zaten Talat Ersoy ama Genel Müdür
ısrar etmişti görevi kabul etmesi
için.

“Şu boşlukta ne yapacaksınız
Talat?”

Tonguç ağacın önündeki araziye
göstermişti bu soruyu sorarken.

“Orası narenciye bahçesi olacak
efendim. Mimara böyle bilgi verdik,
mimar gördü, uygun buldu.”

“Tamam işte.” dedi Tonguç.
Sabit Beye dönerek, “İşte size üye-
rinde çalışacak bir saha. Buranın
ölçümünü yapın. Hem sahayı ölçer

Tonguç, bir şerit metresini bir de fotoğraf
makinesini yanından hiç ayırmazdı.

hem de fırsattan istifade ile metreyi
de kareyi öğretmiş olursunuz.”

Sabit Bey, alışık olmadığı bir
yöntem dayatmasıyla karşı karşıya
olduğu için tedirgindi. Ama öğ-
rencilerin uykusu dağılmış, terleri
kurumuş, birden zindeleşmişlerdi.
Tonguç’un yönlendirmesiyle nöbet-
çiler, araç başkanları koşuşturdular.
İşlikten kazma, keser, ip, kazık ve
benzerlerini alıp geldiler. Sabit Bey
dâhil olmak üzere öğrenciler Ton-
guç’un başına toplanmışlardı.

“Burası narenciye bahçesi ola-
cakmış, Talat Bey öyle söyledi.”
dedi. “Burası kaç dönüm gelir, tah-
min edin bakalım?”

Öğrenciler yaklaşık yanıtlar
verdiler.

“Peki, bir dönüm yer, kaç
metrekaredir?”

“Yüz” metrekare diyen de oldu,
“on” diyen de “bin” diyen de.

“Narenciye fidanlarını kaç met-
re arayla dikmek gerekir?”

Çoğu “beş” dedi öğrencilerin.
“Altı”, “yedi” diyen de çıktı.

Tonguç onların ön bilgilerini yoklarken bataklık kurutma çalışmalarını yaptırmakta olan Tarım Öğretmeni Zarif Tuncay da geldi. Mandalinaların 5, portakalların 7 metre arayla dikilmesi gerektiğini söyledi.

Çakırlı

Hasan'ın sesi yükseldi:

"Ben dediydim." dedi. *"Ben 5 metre arayla dikilir dediydim."*

Sabit Bey, Zarif Bey ve öğrenciler işe koyuldular. Öğrencilerin ellerinde sicim yumakları, kazıklar, kazık çakmak için keserler vardı. Tonguç da her zaman yanında taşıdığı şerit metresini çıkarmıştı belinden. Bahçe, önce dönüm olarak ölçüldü. Bir dönümün köşelerine büyük taşlar konuldu. Sonra, her dönüm üzerinde onar metre kareler ve birer metre kareler bulundu. Her fidanın dikileceği yere küçük taşlar konuldu. Kaç fidan dikilmesi gerektiği sayıldı. İpler gerilerek metre kareler yapıldı. Köşelerine kazıklar çakılınca kareler iyice ortaya çıktı, sayıldı. Bu çalışmalar yapılırken işe el sürmeyen öğrenci kalmadı. Her biri bir yanından tutuyordu işin.

Tonguç, *"Bundan sonra Sabit Bey'le birlikte çalışırsınız, birbirinize çok işiniz düşecek; kurutulan*

Matematik dersinde yapılan ölçümler esas alınarak tarım dersinde turunç fidanları dikildi.

bataklığın ölçümünü de siz yaptıracağız." dedi tarım öğretmenine.

Sabit Bey'e de, *"Şimdi kara tahtada bunların hesabını yaptırıp, ne kadar fidan dikilecek, tarım öğretmenine bildirirsiniz."* dedi.

Öğrenciler, ağacın altında hesaplamalarını, çizimlerini rahatça yapmışlar, ders sonunda, metre-kareyi hiç unutmayacak biçimde öğrenmişlerdi.

Tonguç akşam yemeğinden sonra öğrencileri, öğretmenleri ve eğitimci adaylarını toplayarak onlarla konuştu. Onlara özellikle iş eğitimi ilkesini anlattı. Öğrenciler "iş"e ne kadar önem verildiğinin bilincine vararak ilgiyle dinlediler onu.

Öğrenciler yatmaya gidince sürdürdü toplantıyı Tonguç. Bu kez de öğretmenlere anlattı bıkmadan, usanmadan. Bir iki öğretmen konuyu anlamakta güçlük çekince bir daha, bir daha anlattı. Bu işin dönüşünün olmadığını anlayan

öğretmenler, bu kez anlatılanları daha iyi anlar oldular.

Öğretmenleri de yatmaya gönderdikten sonra her zaman yaptığı gibi iki müdürle sürdürdü toplantıyı. Gönen'in Müdürü Ömer Uzgil resim öğretmeni, Talat Ersoy ise kimya öğretmeni idi. Her ikisi de Gazi Eğitim çıkışlıydı. Tonguç'un onlarla sabahlara değin görüşmesi beceriksizliklerinden değildi. Onlar üstlendikleri görevi özveriyle ve oldukça başarılı bir biçimde yapıyorlardı. Ama Tonguç'un onlara hep söyleyeceği bir şeyleri oluyordu.

Tonguç sabahı hiç uyamadan etti. Erken saatte yola çıkarak acele Ankara'ya ulaşması gerekiyordu.

O gün okulda bir söz kulaktan kulağa yayıldı. "Sabit Bey dershaneleri kapatılacaktır." Duydukları doğrudu. Sabit Bey tipi dersin enstitülerde yeri yoktu. Ama Sabit Beyler'in vardı. Çünkü bu sistem bu öğretmenlerle yürütülecekti. Zaten onun içindir ki Sabit Bey'in gönlü de alınmıştı. •

(Karanlık Sokakta Aydınlanma, Aksu Köy Enstitüsü, s. 64)

(Pakize Türkoğlu, Tonguç ve Enstitüleri, s. 274-277)

Tonguç, yönetici ve öğretmenlerle kimi zaman sabahlara kadar süren toplantılar yapardı.

1. Aksu Köy Enstitüsü'nün kurulacağı yer belirlenirken Tonguç'un yanında Kızılçullu Köy Enstitüsü Müdürü Emin Soysal da vardır. Soysal dönüşte okulunun öğretmenleriyle yaptığı söyleşide Aksu'nun yeri için "Yılanların, çıyanların kol gezdiği bir yer olarak" söz eder. Kimya öğretmeni Talat Ersoy bu sözlerden olumsuz yönde etkilenir. Tonguç onu Bakanlığa çağırıp kurulacak Aksu Köy Enstitüsü'ne müdür olarak atanacağını söyleyince Soysal'ın sözleri aklına gelerek Aksu'ya gitmek istemez. Enstitülerin yapı ustası Macar Sili Layoş da ona "Orada öyle sivrisinekler vardır ki adamın kemiğini kırarlar." diye söz eder. Görevi kabul etmek istemeyen Ersoy'u Ferit Oğuz Bayır, Rauf İnan ve Tonguç güçlükle razı ederler.

SUDOKU

		9	8			4		
4	6	2		7		5		
	3		4	2	9	7		
	2	6		8		3		
3	1	5			6			
		4	7	1	3			6
9	4		6	5	8	1		
				3				5
2		1	9				8	

Sudoku Yapamayanlar İçin

			7		1		9	
1							4	5
5	7			8	2		3	
					9		6	1
		5	9					
6			5			9		
	5	1		7		3		
4			1			2	5	
2	8						1	

Sudokusuz Yapamayanlar İçin

Bir Defterin Öğrettikleri

Yazan: TAYFUN YILMAZ

Okul yıllarında yeni bir deftere başlamak heyecan verirdi. Sanki çok önemli bir görevi tamamlamış gibi, eski defteri hüznle kapatıp kaldırır, yeniyi açardık. Defter sayfalarının sol tarafında 2-2,5 cm. boşluk bırakarak marj çizgisini, sayfa boyunca yukarıdan aşağıya doğru çekerdik. Bu çizgi, satır başlangıç-

larımızın aynı hizada ve düzgün görünmesini sağlardı.

Bugün geriye baktığımda, bize eğitim olarak verilenlerin temelinde daima disiplin, uyum, düzen, itaat, kural gibi öğeler olduğunu görüyorum. Bunun öncelikli nedeni, bir sınıftaki yaklaşık 40 çocuğun kaos yaratmaya meyilli olmaları her-

halde. Bütün kurallar, öğrencilerin 40 dakika boyunca, disiplinli bir şekilde ders dinlemesi, öğretmene saygısızlık etmemesi, sessiz olması, düşüncelerini kendine saklaması ve itaat etmesi için oluşturulmuş diye düşünüyorum.

O yıllarda önemli olan sistem, öğrenciye bilgiyi aktarabilmek üzerine kurulmuştu. Bilgi çok önemli ve değerliydi. Onu özümseyen, sahip olan fark yaratabilirdi. Bu yüzden, kafamıza sokmak için çabalıyordu öğretmenler. Çoğumuz, bilgiyi sorgulamayı aklımızdan bile geçirmezdik. Hatta bazı bilgileri öğrenmenin yolu, onları ezberlemekten geçiyordu. Kafamız almasa bile, ezberleyerek onu öğrendiğimiz varsayılırdı.

Bizim jenerasyonun çilesi, bol bol yazmak ve okumak zorunda olmaktı. En azından yazdıklarımızı okuyorduk. Ders sırasında not tutmak için, sınav sırasında soruları yanıtlamak için de, bol bol yazıyorduk. Sadece okulda değil, işimizde de kalem, yaşantımızın bir parçasıydı o yıllarda. Bilgisayar ya da telefonun tuşları henüz bizi bu kadar esir almadığından, haberleşmek için kağıdı kalemi alıp, mektup yazıyorduk. Çok değil, 30 sene önce, uzaktaki insanlarla mektup aracılığıyla haberleşiyorduk. Ulaşması zaman aldığından, uzun uzun kendimizden, durumumuzdan bahsediyor, hal hatır soruyor, yüz yüze ifade etmekte zorlandığımız konuları yazarak anlatmaya çalışıyorduk. Bazen ba-

O yıllarda önemli olan sistem, öğrenciye bilgiyi aktarabilmek üzerine kurulmuştu. **Bilgi çok önemli ve değerliydi.**

şımızdan geçen bir olayı uzun uzun heyecanlı kısa cümlelerle, bazen de başı sonu belli olmayan cümlelerle anlatıyorduk. Mektuplar saklanır, tekrar tekrar okunurdu. İlginç bir şekilde, içinde sevgi, sıcaklık, bazen de sitem taşırdı o zarflar. Kişiyi özel ve hep sahibiydiler. Karşı taraf sizin için, kendi el yazısıyla, duygularını dökerdi satırlara. Emek verilmiş ve değerliydi. •

Promete
Necdet Pamir

2026 Başlarında Doğu Akdeniz ve Enerji Jeopolitiği

Giriş

Doğu Akdeniz bölgesi, son yıllarda diğer özelliklerinin yanı sıra, önemli miktardaki doğal gaz keşifleriyle öne çıktı. Keşifler, ağırlıklı olarak doğal gaz, önemli hacimlerde keşif gerçekleşen denizel alanlar (offshore) ise İsrail ve Mısır çevresindeki denizel alanlardı. Bu ölçeklerde olmasa da Kıbrıs adamızın güneyinde kalan denizel alanlarda da

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından keşif ilanları yapıldı. Rumlar, KKTC'nin de hakkı olan bu sahaları, uluslararası şirketlerle birlikte ve tek taraflı olarak geliştirme konusunda hayli yol aldılar. Bunu yaparken, 1959 Londra ve Zürih anlaşmaları ile 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın yok sayılması, Rum ve Yunan taraflarının yanı sıra, ABD ve AB üyesi ülkeler açısından da son derece olağan olarak sayılıyor.

Doğu Akdeniz (Kıyı) Devletleri

Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletler; Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır ve Libya olarak sıralanabilir¹. Tüm bu coğrafyanın merkezinde konumlanan Kıbrıs adasında ise KKTC'nin yanı sıra, uluslararası hukuka ("Giriş" bölümünde anılan uluslararası anlaşmalara) aykırı olarak "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak adlandırılan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) yer almaktadır.

Yunanistan'ın Maksimalist İddia ve Talepleri

Altını kalınca çizmemiz gereken bir husus ise Yunanistan'ın bir Doğu Akdeniz kıyıdaş devleti olmadığı hususudur. Buna karşın Yunanistan, Meis başta olmak üzere Girit, Kaşot, Çoban, Rodos adalarını sanal bir hatla birleştirilerek, zorlama bir "kıyı şeridi" (ileri cephe!) oluşturmaya kalkışmaktadır. Yunanistan, toplam yüzölçümü 7,3 km. olan Meis için 40,000 kilometrekarelik Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) iddiasında ısrarcıdır! Oysa adı geçen adalar, Yunan ana karası ile Anadolu kıyıları arasında çizilen ortay hatta göre, "TERS TARAFTA" yer alan adalardır. Bu nedenle de sınırlandırma

1 Filistin, henüz devlet statüsü kazanmadığı için söz konusu devletler arasında sayılmamıştır.

konusunda, kıyı oluşturmaz ve karasuları dışında kıta sahanlığına (KS) sahip olamazlar². Adalara; konumları (ana karalar arasındaki ortay hattın yanlış tarafında kalmaları), cephe uzunluklarının kısa olması, ana karaların KS'nı kesmeleri durumlarında, sıfır etki (sadece karasuları) ya da sınırlı etki verilebilir. Bunu destekleyen çok sayıda uluslararası mahkeme kararı ve devlet uygulaması vardır³.

2 Prof. Dr. Sertaç Başeren

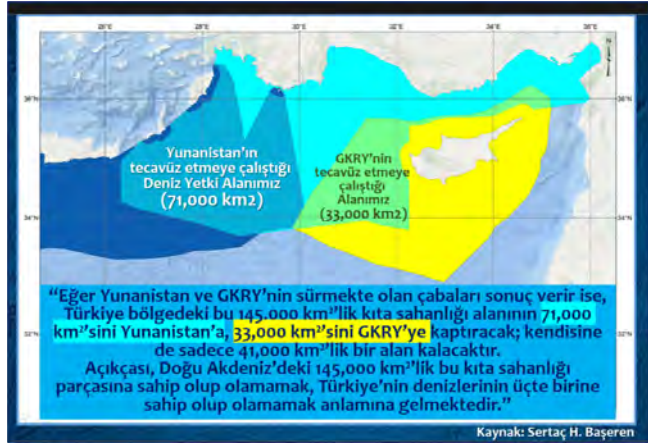
3 DOĞU AKDENİZ, Türkiye'nin Politikaları, Hukuki Tezleri, Sahadaki Uygulamaları; Büyükelçi Çağatay Erciyes, 22 Ocak 2020, Ankara Üniversitesi - SBF

Bunların örnekleri arasında; 1969 Kuzey Denizi Davası, 1977 Fransa - İngiltere Davası, 1984 Libya - Malta Davası, 1984 Libya - Tunus Davası, 1992 Kanada - Fransa St.

Pierre & Miquelen Davası, 1999 Eritre - Yemen Davası, Romanya - Ukrayna (Serpent/Yılan Adası) Davası, vb. sayılabilir⁴.

Prof. Dr. Sertaç Başeren'in senelerdir sabırla anlatmaya çalıştığı gibi, "Eğer Yunanistan ve GKRY'nin sürmekte olan çabaları sonuç verir ise, Türkiye bölgedeki bu 145.000 km²'lik kıta sahanlığı alanının 71.000 km²'sini Yunanistan'a, 33.000 km²'sini GKRY'ye kaptıracak; kendisine de sadece 41.000 km²'lik bir alan kalacaktır. Açıkçası, Doğu Akdeniz'deki 145.000 km²'lik bu kıta sahanlığı parçasına sahip olup olamamak, Türkiye'nin denizlerinin üçte birine sahip olup olamamak anlamına gelmektedir." Buna izin vermek, ulusal çıkarlarımızı yadsımdan, ülkenin bugününe ve geleceğine ihanetten başka bir şey değildir.

⁴ Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı, Müstafi Tümamiral Prof. Dr. Cihat Yaycı

Bölgenin ve Kıbrıs Adamızın Ekonomik ve Stratejik Önemi

Daha önceki yazılarımızda da vurgulamaya çalışmıştık: Havzanın ispatlanmış ve olası hidrokarbon rezervlerinin önemi kadar, başta Avrupa olmak üzere uluslararası piyasalara taşıma güzergahı olarak da son derece stratejik konumu ve önemi vardır. Doğu Akdeniz havzasına açılan Süveyş Kanalı'ndan kuzey-güney ve güney kuzey yönlerinde yılda ortalama 8,8 milyon varil petrol (ham petrol ve ürün) taşınmaktadır⁵. Ayrıca, Türk boğazlarından ve Cebelitarık Boğazı'ndan (iki yönde) taşınan petrol ve LNG (sıvılaştırılmış gaz) de Doğu Akdeniz havzamızdan geçmektedir. Dolayısı ile bölge, bir yandan enerji arz güvenliği için (hem ihracatçı hem de ithalatçı ülkeler açısından) kritik önem taşıyor, diğer yandan da taşıma sürecinde oluşabilecek çeşitli risklere de açıktır.

⁵ 2024 verisi

Doğu Akdeniz enerji jeopolitiği, tüm bu tarafların çıkarılarının bileşkesi temelinde biçimlenmektedir. Dolayısı ile sadece bölge devletleri ve kıyıdaş devletler açısından değil, aynı zamanda bölgede çıkarları olan (başta petrol ve gaz ticareti yapanlar olmak üzere) ithalatçı ve ihracatçı aktörler açısından da kritik/stratejik önemdedir.

Bölgenin enerji açısından değerlendirilmesi sürecinde, salt *petrol ve doğal gaz kaynaklı* bir analiz yapmak ve o doğrultuda strateji oluşturmak, çok yanlış ya da en azından çok eksik bir yaklaşım olacaktır. Zira “enerjide dönüşüm” rüzgarlarının güçlü esmekte olduğu bugünlerde, yenilenebilir enerji kaynakları odaklı bir analiz, en az fosil yakıt odaklı analizler kadar önemli ve gereklidir. Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı’na (IRENA) göre, *okyanuslardan elde edilebilecek elektrik enerjisi miktarı, dünya mevcut elektrik tüketiminin iki katından fazladır*. Gelişmekte olan okyanus enerji teknolojileri, elektrik üretiminden kaynaklanan karbon-dioksit salımlarının azalmasına, sürdürülebilir ve iklim değişikliği riskini azaltan bir enerji geleceği oluşturulabilmesine önemli katkı sağlayacak çok önemli bir kaynak olarak ortaya çıkmış durumdadır.

Halen geliştirilme aşamasındaki ve henüz (yeterince) ticarileştirilememiş başlıca **okyanus enerjisi teknolojileri** şöyle sıralanıyor:

1) Dalga enerjisi, 2) Gel-Git enerjisi, 3) Tuzluluk gradyanı enerjisi ve 4) Okyanus termal enerji dönüşümü. Bunların yanı sıra, denizlerimizde ve Doğu Akdeniz havzamızda deniz yetki alanı iddiamız olan alanda⁶, çok ciddi bir **rüzgâr ve güneş enerjisi potansiyeli** olduğunun altı da çizilmelidir.

ABD ve AB’nin Engelleme ve Türkiye’yi İskenderun Körfezi’ne Sıkıştırma Çabaları

Başta AB ve ABD olmak üzere “Batı”, Doğu Akdeniz’de sadece hidrokarbon arama ve sondaj çalışmalarımızı baltalamakla yetinmemekte, aynı zamanda “Sevilla haritası” diye betimlenen politika çerçevesinde Türkiye’yi tüm faaliyetlerinde, hukuksuz ve hadsiz olarak İskenderun Körfezi ve yakınındaki dar alana hapsedmeye çabalamaktadır.

Somut bir örnek vermek gerekirse, ülkemizin Denizüstü Rüzgâr Enerji Derneği, ODTÜ Mezunlar Derneği’nde yaptığı bir sunumda, Dünya Bankası’nın Türkiye için kendince(!) belirlediği koordinatlardaki rüzgâr potansiyeli haritasını yayımlamıştır. Bu harita, tıpkı Sevilla haritası kabul ve dayatmaları sınırlarını kullanmaktadır.

6 Hala Münhasır Ekonomik Bölge ilanı yapmadığımız için bu terimi kullanmak durumundayız.

TÜRKİYE Denizüstü Rüzgar Potansiyeli

(75,000 MW)

Sunum: Murat Durak
14 Mart 2023

Ülkemizin ve Civarındaki Ülkelerin DRES Potansiyeli

Ülkeler	Sabit (GW)	Yüzer (GW)	Toplam (GW)
Azerbaycan	35	122	157
Bulgaristan	2	24	26
Kazakistan	265	153	418
Romanya	22	54	76
Türkiye	12	63	75
Türkmenistan	46	27	73
Ukrayna	183	68	251
TOPLAM (GW)	565	511	1076

- ✓ 2025 Mart ayı Türkiye toplam kurulu gücü: ~ 118.668 Megawatt
- ✓ Rüzgar Kurulu Gücü: 13.290 MW (%25'i devrede)
- ✓ Karasal Rüzgar Potansiyeli: 48.000 – 58.000 MW (EİGM)
- ✓ Denizel Rüzgar Potansiyeli: 75.000 MW (DÜRED)

Benzer biçimde, gene sayın Murat Durak'ın sunumunda belirtildiği gibi, *Avrupa Komisyonu tarafından 19.11.2020 tarihinde yayımlanan bir diğer raporda da aynı uluslararası hukuk ihlalleri tekrarlanmaktadır.* AB ve ABD, Doğu Akdeniz'e yönelik faaliyetler konusunda, Türkiye'ye, sürekli artan baskı uygulamaktadır. Ne yazık ki Doğu Akdeniz'deki sismik araştırma ve sondaj faaliyetlerimiz, son olarak Abdülhamit derin su sondaj gemimizin de Karadeniz'e yönelmesiyle, 2 Ağustos 2024 itibarı ile sonlandırılmıştır.

Tüm bu aleyhte-ki baskılara karşılık olarak Türkiye'nin, kanımca titizlikle ve yeniden oluşturması gereken **Doğu Akdeniz Stratejisi**, tüm bu verilere ve potansiyel kaynaklara dayalı olarak

biçimlendirilmeli ve Mavi Vatan'a, kıskançlıkla sahip çıkılmalıdır. Doğu Akdeniz'de, deniz yetki alanımız içindeki tüm kaynaklara, sadece günümüz kuşakları için değil, gelecek kuşaklar için de bilgiyle ve sorumlulukla sahip çıkmak, fan-tezi ya da macera değil, ulusal bir yükümlülüktür.

Oysa Türkiye, ne yazık ki son iki yılı aşkın sürede, Doğu Akdeniz'den adeta çekilmiş durumdadır. Son dönemde Libya ile imzalanan yeni anlaşma çerçevesinde planlanan faaliyetlerin, 27 Kasım 2019

tarihinde Libya'nın Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Türkiye arasında imzalanan deniz yetki alanı sınırları içinde bir faaliyet olup olmadığı, bu ataleti sonlandırma olanağı açısından, önemli bir kriter olacaktır.

Halen (Şubat 2026 sonunda)

Fatih, Yavuz, Kanuni ve Abdülhamid Han adlı derin su sondaj gemilerimizin yanı sıra, sismik araştırma gemilerimiz Barbaros Hayreddin ve Oruç Reis de Karadeniz sularındadır. Yeni alınan iki adet derin su sondaj gemisinden Yıldırım adı verileni de Karadeniz'dedir. Yeni gemi Çağrı Bey ise Somali yolundadır. Geminin Somali'ye Nisan 2026'da ulaşacağı açıklanmıştır.

Toparlarsak

Doğu Akdeniz'de, kıyıdaş devletlerin (Karadeniz'de olduğu gibi) üzerinde hep birlikte mutabık oldukları bir Münhasır Ekonomik Bölge paylaşımı yoktur. Bu nedenle, Oruç Reis sismik araştırma gemisinin MTA tarafından Türk tersanelerinde inşa ettirilmesi ve Barbaros Hayreddin adı verilen Polarcus'un satın alınmasının bir mantığı vardır. Doğu Akdeniz'de gemi kiralama yöntemiyle ilerlemeye çalışan Türkiye'nin önu, AB ve ABD baskısıyla (gemileri kiralayan yabancı şirketlere yapılan baskı) engellenirken, kendi geminize sahip olmanın en doğal refleksi olduğu açıktır. Benzer biçimde, sismik verilerin ışığında Doğu Akdeniz'in derin sularının altında saptanan potansiyel

yapılarda sondaj yapmamızı engellemek için aynı "şebekenin" çabaları anımsanacak olursa, derin su sondaj gemilerine sahip olmak da kaçınılmaz bir seçenek olarak ortaya çıkmıştı. Ancak bu gemilerin alınması süreçlerindeki kimi uygulamalara (ihale, Sayıştay denetimi, vb.) ilişkin eleştirilerimiz saklı kalmak kaydı ile "prensipte" olumlu baktığımız söylenebilir. Ne var ki bu gemilerin, Doğu Akdeniz'deki sorunları aşmak için ulusal arama ve sondaj filomuza katıldığı unutulmuş görünmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi, sismik araştırma ve derin su sondaj gemilerimizin biri hariç tamamı, Karadeniz'dedir. Türkiye'nin, söz konusu gemileri envanterine katmaktaki temel hedef ve gerekçesi unutulmamalı, sismik araştırma ve derin su sondaj gemilerimizin birkaçının Doğu Akdeniz'de hak iddia ettiğimiz deniz yetki alanlarına dönmesi sağlanmalıdır.

Kıyıdaş devletlerle olan ilişkilerimiz, karşılıklı yarar ilkeleri doğrultusunda, akılcılıkla yönlendirilmeli ve bu devletlerle **ortak arama ve üretim faaliyetlerinin yolu aranmalıdır**. Dış politikamız, enerji politikası ile bütünleşik (entegre) olarak planlanmalı, Doğu Akdeniz kıyıdaş devletleri ile karşılıklı yararlı dayalı politikalar geliştirilmeli ve bunun çimentosu olarak, ortak arama ve sondaj faaliyetleri hayata geçirilmelidir.

Buna yönelik olarak, araştırma ve sondaj gemilerimizin varlığı en önemli avantajlarımızdan

birisiyken, bunlardan hiçbirinin Doğu Akdeniz’de olmaması kabul edilebilir bir durum değildir. Bir diğer avantajımız, ülkemizin ve KKTC’nin son derece deneyimli ve liyakatlı yer bilimcilerinin varlığıdır. Ne yazık ki bu büyük potansiyel de âtıl biçimde devre dışında tutulmaktadır. Türkiye ve KKTC’deki söz konusu potansiyelden daha fazla yararlanmadan en geniş biçimde yararlanma yoluna gidilmelidir.

27 Kasım 2019 tarihinde **Libya’nın** Ulusal Mutabakat Hükûmeti ile imzaladığımız Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması, stratejik önemdedir. Söz konusu anlaşma, Birleşmiş Milletler tarafından 30 Eylül 2020’de tescil edilmiştir. 2025 yılında Libya’nın doğu kesimini kontrol eden Hafter ile de yakınlaşan Türkiye, Doğu Akdeniz’de kendisine karşı oluşan ittifakı kıracak stratejik ve yaşamsal bir olanak yakalamıştır. Buna karşın, henüz nedenleri ortaya konulamayan ve Libya Ulusal Mutabakat Hükûmeti Genelkurmay Başkanı ve beraberindeki heyetin ölümüne neden olan uçak kazasının, bu stratejik kazanımımızı zedelemesine izin verilmemelidir. Medyada yer alan haberlerde, “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki elini güçlendiren bir başka ülke Libya’da ise önümüzdeki ay **yeni lisanslama ihalesi yapılacak. İhaleye iddialı bir şekilde hazırlanan Ankara**, buradan alınacak sahalarda yeni projeleri hayata geçirmeyi hedefliyor.” Bu ifade, lisans alanının, Libya ile Türkiye

arasında imzalanan deniz yetki alanı içinde değil de uluslararası ihaleye açık farklı bölgelerde olduğu izlenimi vermektedir. Oysa asıl, **imzalanan anlaşma kapsamındaki deniz yetki alanında, sismik araştırma ve sondaj gemilerimizin Libya ile ortak faaliyet göstermesi sağlanmalı ve böylece hak iddia ettiğimiz alanda hızla devlet uygulaması gerçekleştirilmelidir.**

Suriye’de ABD ve İsrail güdümünde hareket eden “hükümet” ile çok iyi ilişkilerimiz olduğu dillendirilirken, (eğer öyle ise) Suriye ile de bir deniz yetki alanı anlaşması imzalanması, en doğal beklentidir.

Bu hamleler (Libya ve Suriye) gerçekleştirildiği takdirde Türkiye, gemi satın almakla övünen bir devlet olmak yerine, Doğu Akdeniz enerji jeopolitiğinde “oyun değişiren” ya da mevcut olumsuz dengeleri kendi lehine bozup yeniden kuran bir devlet konumuna erişecektir.

Mısır ile enerji alanındaki ilişkiler, “bu ülkeden LNG ithali, yenilenebilir enerji vb gibi alanlarla sınırlı tutulmayıp, Libya ile imzalanan deniz yetki alanı paylaşım anlaşmasının imzalanmasına evrilebilmektedir. Sürekli övündüğümüz sismik araştırma, derin su sondaj gemileri filomuz, bu hedefe ulaşabilmemizde elimizdeki en önemli kozlardan biri olarak kullanılmalıdır. Müzakerelerde dayanacağımız bir diğer somut husus ise Mısır tarafının en az bizim kadar farkında olduğu, GKRY ile imzaladıkları MEB anlaşması ile (bizim tezimizi kabul

etmeleri halinde geri kazanacakları) kaybettikleri (bir diğer ifade ile GKRY'nin Mısır aleyhine gasbettiği 21.500 km²'lik MEB alanının varlığıdır. Benzer "gasp", Lübnan (3.957 km²) ve İsrail (4.600 km²) için de söz konusudur.

Bunlar yapılırken de Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında, yerbilimcilerden, deniz hukuku uzmanlarından, çevre bilimcilerden, enerji ekonomistlerinden, siyaset bilimcilerden, vb. oluşan ve Doğu Akdeniz'e yönelik bir "Çalışma Grubu" oluşturulmasında ve Türkiye'nin yeniden Doğu Akdeniz'e odaklanmasında büyük yarar vardır.

"Epstein dosyası, hangi 'sanaatçı' uyuşturucu kullandı, hangi belediye başkanı transfer oldu, 'terörsüz Türkiye'..." derken; **gözden kaçırılmayalım:**

ABD'li Chevron, bir yandan Türkiye ile enerji anlaşmaları imzalarken, diğer yandan GKRY ile, Chevron'un %35 hissedar ve operatör olduğu Afrodit sahasında, KKT-C'nin haklarını hiçe sayarak, üretim ve taşıma projesine hız vermiştir. Chevron, bir yandan Türkiye'ye şirin gözükürken, diğer yandan GKRY'nin tek taraflı çıktığı sahada, dolu dizgin at koşturmaktadır.

Chevron'un GKRY'ye verdiği ilk geliştirme planı reddedildikten sonra verdiği ikinci plan, GKRY tarafından Şubat 2025'te kabul edilmiştir. Söz konusu plan, Afrodit sahasına bir FPSO (Floating Production Storage Offloading: Yüzer Üretim ve Depolama Ünitesi) yerleştirerek üretime (2026'dan itibaren) başlanması, deniz tabanına dönecek bir boru hattı ile doğal gazın Mısır'daki LNG terminallerinden birine (Damietta) taşınması ve ihracı olarak özetlenebilir. Öne sürülen tahmini üretim miktarı, yılda 8 milyar metreküp olarak açıklanmaktadır. Bir diğer ifade ile "atı alan Üsküdar'ı geçmekte", kum saati hızla boşalmaktadır. Ya da Ziya Paşa'nın ünlü dizeleriyle: "**Äyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz/Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde**" ... ("**İnsanın aynası işidir, lâfa bakılmaz; bir kişinin aklının seviyesi, yaptığı işte görünür.**") •

nedetpamir@butundunya.com.tr

Assos Gezisi ve Felsefe

Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinin Behramkale Köyü'nün içerisinde limanı da olan antik kent Assos, Antik Çağ'da Midilli Adası'nın (Lesbos) karşısında volkanik tepelerde ve yamaçlarında kurulmuştur. Assos Lidya, Pers, Pergamon ve Romalılar tarafından yönetilmiş, o tarihlerde büyük limanı ile deniz ticareti sayesinde zenginliğe, bölgeye

has andezit taşından yapılan lahitleri ile söze ve üne sahip olmuştur.

Buram buram tarih kokan bu antik kenti görmek ve gezmek isteyenlerin ulaşım için şu üç rotayı kullanmaları gerekir: Çanakkale'den geleceklere karayolu ile Ezine üzerinden Ayvacık'a, Balıkesir-Edremit Kocaseyit Havalimanı'na inenlerin karayolu ile

Edremit-Küçükkuyu-Ayvacık'a, İzmir'den Aliğa-Dikili-Ayvalık-Burhaniye-Altınoluk-Küçükkuyu-Ayvacık'a gelerek oradan Assos Behramkale Antik Liman'a inmeleri çok keyifli bir yolculuk olacaktır.

M.Ö. 900'lü yıllarda kurulduğu bilinen yerleşim yerinin en tepesindeki Athena Tapınağı, akropolün en önemli yapısıdır.

Restorasyonlar ve kazılar sürmekte olup, agora, tiyatro, Ayazma Kilisesi, gymnasionlar, meclis binası, revaklar ve surlar görülmesi gereken diğer mimari yapılarıdır.

“Karesi Beyliği'nin topraklarında olan Assos, tüm Çanak kale çevresi ile birlikte 1359 yılında Sultan I. Murat'a satılarak Osmanlı topraklarının bir parçası olmuştur.” (Vikipedi)

Antik Çağ filozoflarından Aristoteles'in Assos'ta felsefe okulu kurmasından yaklaşık 24 asır sonra, 2000 yılında “Assos'ta Felsefe” adı verilen felsefe çalışmaları başlatılmıştır. Sempozyumlar Prof. Dr. Örsan K. Öymen öncülüğünde “Felsefe Sanat Bilim Derneği” bünyesinde düzenlenmektedir. Etkinlikler her yıl Şubat ayında sunum dili Türkçe, Temmuz ayında ise İngilizce olmak üzere iki kere kesintisiz olarak düzenlenmektedir.

Köyün girişinde ve antik kent surlarının dibinde yer alan ve mutlaka görülmesi gereken Aristoteles heykeli, Öymen'in önerisi ve katkıları ile Behramkale Muhtarlığı tarafından dikilmiştir. Bu heykel Türkiye'de bir köyde yer alan ilk ve tek filozof heykelidir. 6-7 Şubat 2026 tarihlerinde yapılan “Assos'ta Felsefe” çalıştayında felsefe, sanat, bilim ve siyaset konuları konuşuldu ve tartışıldı. Örsan K. Öymen “Aydınlanma Bağlamında Felsefe, Bilim, Sanat ve Siyaset” başlıklı açılış konuşmasında aydınlanmanın tarihini Antik Yunan'dan itibaren

başlayarak, felsefe, bilim, sanat alanındaki devrimleri, bunların siyasete ve siyasi devrimlere etkisini anlattı. Orta Çağ'daki gerileme dönemini; bilim, sanat, felsefede Rönesans'taki ve 17., 18. yüzyıldaki aydınlanma kültürünü; 1776 Amerikan Devrimi'ni ve 1789 Fransız Devrimi'ni özetledi; ayrıca kapitalizmin ve emperyalizmin geçerli olduğu bir düzende aydınlanmanın olamayacağını, aydınlanmanın sosyalizmle de geliştirilmesi gerektiğini vurguladı. Umut Hacıfevzioğlu'nun "Kim Yönetmeli?" sunumu, tüm katılımcıların 'kimler yönetmemeli'ye cevap bulduğu bir tartışma ortamı yarattı. "Ahlaki Şok, Siyasi Olanaklar ve Değerler: Toplumsal Hareketler Neden Nasıl İlerler?" konusu Burak Kesgin'in günümüzün gerçeklerini net bir perspektiften anlattısını içeriyordu. Sezgi Durgun Özkan "Küresel Göç, Etik, Gerilimler ve Çıkmazlar" başlıklı konuşmasında tüm dünyada ve ülkemizde son yıllarda yaşanan bu

güncel sorunları tüm çıplaklığı ile gözler önüne serdi. Sempozyumun ikinci gününde "Post-Doğruluk Çağında ve Siyaset-Din-Bilim Bağlamında Gerçeklik ile Akıl Sorunu" başlıklı Cengiz İskender'in anlatımı sonrası katılımcılar, 'doğruluk ötesi kavramı' ve 'gerçeklik ile hakikat' arasındaki farkları konuştular. Fırat Şenol, "Günümüzde İbn Haldun: Dayanışma, Uygarlık Kuramı ve Egemenlik Ekseninde Bir Siyaset Analizi Denemesi" konuşması ile geçmişten günümüze hoş bir felsefi meltem estirdi. "Yanlış Hayatı Doğru Yaşamak: İdeolojiden Sanata Adorno Felsefesi" Doğan Yaşat'ın o güzel sunumu ile sanki antik Assos Limanı'nda yankılandı ve hayat buldu. Bayer Demircan, "Hegel ve Sanatın Sonu" başlıklı çok iddialı bir konuyu detay ve ironiden uzak, sade şekilde sundu. Çalıştayın final konuşmacısı Cemil Güzey Hoca'ydı ve tüm katılımcılar kendisini dinlemek için heyecanla "Felsefe Kapıyı İki Kere Çalar" başlıklı

konuşmasını bekleyip, sonuna kadar pür dikkat dinlediler. Kendisinin dinleyicilere sorduğu sorular, nükte ve ironilerle bezenmiş konuşma, katılımcıların katkılarıyla benzersiz bir felsefi söyleşiye dönüştü. Akşamki veda yemeği neşe doluydu ve dostlukları perçinledi. Konuşmalarda verilen kısa aralarda, Antik

Assos'un küçük limanında katılımcıların "Temiz Deniz ve Çevre" için çöp toplamaları ise farkındalık yarattı ve takdir topladı. Ertesi sabah, yağmur sonrası mis gibi kokan, masmavi deniz ve gökyüzünün buluştuğu limanda, güneşli bir güne uyanan katılımcılar, yeni bir etkinlikte buluşmak üzere geride güzel sohbetleri ve anıları bırakarak ayrıldılar. Ludwig Wittgenstein boş yere söylememişti: "Felsefe bir kurum değil, bir etkinliktir."

muratmolu@butundunya.com.tr

AFORİZMALAR

- "Boş inanç tüm dünyayı ateşe verir, o yangını felsefe söndürür."

Voltaire

- "Felsefe yapmak kuşku duymaktır."

Montaigne

- "Halkın iyiliği ulvi kanundur. Devlet, idare edenler için icat edilmemiştir, vatandaş içindir."

Hobbes

- "Her ulus, büyük uygarlık akışı ile birleşen, ona karışan yeni bir sudur."

Max Scheler

- "Uygarlık sürekli bir yürüyüştür, bu yürüyüşe yetişemeyenler yok olmaya mahkumdur."

Hilmi Z. Ülken

- "Felsefe ile alay etmek, felsefenin daniskasıdır."

Pascal

Assos 6-7 Şubat Felsefe Sempozyumu Programı
Konuşmacılar ve
Özgeçmişleri

İnsanlar Yaşadıkça Mehmet Ünver

SICACIK KÜTÜPHANELER

Bu yazımı, ülkemizin her köyünde ve her mahallesinde yaşayan insanlara ücretsiz kitap ulaştırmak için ömür boyu çaba sarf eden gönüllü kütüphanecilerimize ithaf ediyorum.

Aramızdan ayrılanların ruhu şad olsun.

İlkokula başladığım günlerden bu yana kütüphanelere karşı özel bir sevgi besledim. Okul binamız bir zamanlar, bir Osmanlı paşasının konağıymış. Sonradan Milli Eğitim emrine verilmiş ve o sayede muhteşem bir Boğaziçi manzarasına sahip olan bu tarihi binada öğrenim görme şansına kavuştuk. Okulumuzun kütüphanesi, kızları

kocaman çini sobalarla ısınan, tavanları nakışlar ve rölyeflerle kaplı bir salondur. Geniş pencerelerinden bakıldığında Boğaziçi'nden geçen gemiler, vapurlar görünürdü. O kütüphaneye ilk kez 1963 yılında, deniz aşırı coğrafi keşiflerle ilgili bir kitap aramak için girmiştım. Hiç unutmuyorum, İstanbul'un şiddetli kışlarından birinin yaşadığı bir

Ocak ayıydı. Dışarıda göz gözü görmez bir kar fırtınası hüküm sürerken, insana adeta bir dost gibi gülümseyen kitaplarla dolu raflara hayranlıkla bakakalmıştım. İşte tam o an, bugün bile koklamaya doyamadığım kitap sayfalarının o unutulmaz kokusu burnuma gelmişti. Boyumun en az iki katı büyüklüğündeki çini soba gürül gürül yanıyor, kar fırtınasından dolayı limana sığınmak isteyen gemilerin uyarı düdüklü camlarda çınlıyor ve ben raflardaki yüzlerce kitaba hayranlıkla bakıyordum. Kütüphane sevgim o gün başladı ve aradan geçen altmış üç yıl boyunca sıcak evim gibi benimsediğim kütüphanelerin bağmlısı oldum.

Sonraları, ortaokulu okuduğum şirin Anadolu kasabasının kütüphanesi, oranın ileri gelen ailelerinden birinin bağısladığı, üç katlı, cumbalı, ahşap bir yapıydı. Kasabanın sırtını dayadığı kale tepesine çok yakın olduğu için kitap okurken camdan baktığınızda aşağıda uzanan yemyeşil ova-yı ve o ovayı ortasından bölen nehri kuşbakışı görebilirdiniz. Küçük bir kasaba kütüphanesinde bulmayı umduğunuzun çok üzerinde, sayısız kitap ve ansiklopedi vardı. Okul etkinlikleri nedeniyle geç saatlere kadar dışarıda oyalanmamızın gerektiği kış günlerinde o şirin kütüphaneye gider, orta kat cumbasındaki

sedirlere oturup kitapları karıştırırdık. Bu kütüphanenin her katında, üzerinde sanatsal kabartmaların olduğu kocaman Demir Döküm sobaları yanardı. Üç sene boyunca hemen her kış, evimiz kadar sevdiğimiz o sıcacık kütüphanede o güne kadar hiç okuma fırsatı bulamadığımız yazarların kitaplarını okuyup, pırl pırl coğrafya ansiklopedilerinde o güne kadar hiç bilmediğimiz diyarları öğrenme fırsatı bulduk. O sıralar henüz on iki yaşındaydım.

Dünyanın yüzde otuzunu kaplayan muazam Pasifik Okyanusu haritalarında minicik bir nokta gibi görünen tropikal adaları öğrenme şansını bulmuştuk. O kasaba kütüphanesi olmasaydı, büyük olasılıkla kardeşimle birlikte o soğuk kış günleri so-

kaklarda vakit geçirecektik. İyi ki varmış.

İstanbul'un Anadolu yakasındaki Üsküdar ilçesi, tarihi çok eskiye dayanan bir yerleşimdir. Osmanlı zamanında bağları, bostanları, yemyeşil koruları ve konaklarıyla öne çıkan bu ilçe, günümüzde, dünyanın belki de en güzel konumdaki kütüphanesine sahiptir. Üsküdar Şemsipaşa Kütüphanesi'nden bahsediyorum. Aslında çok sayıda kütüphanesi olan Üsküdar'da, denize sıfır denen bir konumda olan bu kütüphane, tarihi mimarisi ve Boğaziçi'nin hırçın sularının Marmara deniziyle birleştiği yerdeki

İstanbul'un Anadolu yakasındaki Üsküdar ilçesi, tarihi çok eskiye dayanan bir yerleşimdir.

konumuyla bana göre dünyanın aynı zamanda en romantik kütüphanesidir. Üyesi olduğum ve çocukluğumdan bu yana ders çalışmak, ödevlerimi yapmak ya da ödünç kitap almak için sık sık gittiğim bu kütüphane evim gibi sevdiğim yerlerden biridir.

İstanbul'da sayılı karayel fırtınalarının zaten soğuk olan kış havasını adeta bıçak gibi keskin bir soğuğa döndürdüğü bir gün dışarıda olduğunuzu varsayın. Kuzeyden esen bu deli rüzgâr zaten hırçın olan Boğaziçi akıntılarının baş döndürücü bir hızla akarak sahilleri dövmesine neden olmuş, dalgalar rıhtımlara vururken dışarıda olanlar iliklerine kadar donmaktadır. İşte tam da böyle bir gün, Boğaziçi sahilindeki Şemsipaşa Kütüphanesi'nden içeri giriyorsunuz ve yüzünüze sıcacık bir havayla birlikte kitap sayfalarının kokusu vuruyor. Raflardaki binlerce kitap ve dergi sizi bekliyor. İsterse dışarıda kıyamet kopsun, siz seçtiğiniz kitabı alın, uygun bir yere oturun ve kendi evinizdeymiş gibi huzur içinde başka dünyalara dalın. İçinde bulunduğunuz tarihi binanın önünde dünyanın en yoğun deniz trafiği akmakta, iki kıtayı birbirine bağlayan Marmaray Demiryolu ise altınızdaki geçmektedir. Büyük ola-

Şemsipaşa İlçe Halk Kütüphanesi

sılıkla birazdan kar yağmaya başlayacak ve siz o mis kokulu kitaplar arasındaki tarihi binada, ev sıcaklığındaki bir kütüphanede olmanın keyfine varacaksınız.

Hangi yaşta olursanız olun, kütüphaneleri yaşamınıza sokmakta acele ediniz. Göreceksiniz, kısa bir süre sonra hayatınız renklenecek. Yarından itibaren size en yakın olan kütüphaneye gidip üyelik kartı çıkartmanızı ve içine dalacağınız o yeni dünyanın keyfine varmanızı öneririm. •

mehmetunver@butundunya.com.tr

Büyükada
Edebiyat Müze
Kütüphanesi

Gezdikçe Gördükçe

İzlen Şen Toker

İstanbul'a denizden bakan Büyükkada, Heybeliada, Burgazada ve Kınalıada, yüzyıllardır yazar ve şairlere ilham vermiş.

Doğal güzellikleri, tarihi köşkleri ve sakinlikleriyle adalar, edebiyatımızda kimi zaman romanların geçtiği mekânlar, kimi zaman da anı ve hatıra kitaplarının başlıca konusu olmuş. Kentin kalabalığından uzakta, düşünmeye teşvik eden sessizliğiyle pek çok yazar için üretime uygun bir ortam yaratmış. O yazarların izleri de, Büyükkada Edebiyat Müze Kütüphanesi'nde bir araya gelmiş.

Müzenin bulunduğu Haritadonis Köşkü'nün geçmişi de adanın kültürel dokusunu yansıtıyor. Adını 19. yüzyılın sonlarında Büyükkada'da yaşayan Haritadonis adlı bir kişiden alan köşk, dönemin varlıklı Rum ailelerinin yazlık yaşamını temsil eden ahşap mimarisıyla dikkat çekiyor. Zaman içinde aile bi-

reylerinin adadan ayrılmasıyla yapı kullanılamaz hâle gelmiş. Uzun yıllar yalnızlığa terk edilen köşkün kaderi, Adalar'ın kültürel mirasını yaşatma amacıyla yürütülen çalışmalar sayesinde değişmiş. Köşk, kapsamlı bir restorasyon projesiyle orijinal dokusuna sadık kalınarak yenilenmiş. Süslemeleri ortaya çıkarılarak ahşap detayları aslına uygun şekilde onarılmış. Restorasyonun tamamlanmasının ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredilmiş.

2 Mayıs 2023 günü yapılan Büyükkada Edebiyat Müze Kütüphanesi

açılışı ile yalnızca geçmişin izlerini taşıyan bir yapı olmaktan çıkıp, pek çok yazarı bir araya getiren bir mekâna dönüşmüş.

Kütüphanede Adalar'da yaşamış ya da eserlerinde Adalar'a yer

vermiş 92 yazarın kitapları, yazıları, biyografik bilgileri ve bazı özel eşyaları sergileniyor. Büyükada'da uzun yıllar yaşayan Reşat Nuri Güntekin, Burgazada'nın ruhunu öykülerine taşıyan Sait Faik Abasıyanık,

kitaplarını Heybeliada'daki evinde yazan Hüseyin Rahmi Gürpınar... Her biri adaların sessizliğinden, doğasından ve insanlarından beslenmiş.

Adalı yazarların eserlerine ek olarak, Atatürk ile ilgili kitapların, Türk ve dünya edebiyatından kitapların da bulunduğu kütüphanenin kapısından girince sağ tarafımdaki rafta gördüğüm bir fotoğraf dikkatimi çekiyor. Uşak kentinin ilk profesyonel fotoğrafçılarından biri olan Foto Kazım olarak bilinen Kazım Gürel'in 1933 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. yıl kutlamalarında çektiği bu fotoğraf o dönemin ruhunu, heyecanını ve toplumsal dönüşümünü yansıtıyor. Çektiği fotoğraflarla o dönemi belgeleyen Kazım Gürel'in fotoğraflarının altındaki raflarda Atatürk ile ilgili "Türkiye'nin İlk Yılları" ve "Türkiye'nin Geleceği" gibi kitaplar yer alıyor.

1933 yılında Uşak'ta çekilen bu meşhur fotoğraf Kurtuluş Savaşı'nda Yunan işgaline dur diyen kahraman Uşak halkının yasadışı gurur ve mutluluğu resmediyor. Yazdıkları destanlar... 'da devrullu sarımsak bir tıraşla kulluyor o çok zor kazandıları cumhuriyetini... diğer Foto Kazım o kullandıyseniz bu harayı tarih... im olayın.

İki katlı köşkün odalarını, okuma salonlarını dolaşıyor; kitapları ve sergi alanlarını inceliyorum. Raflarda roman, şiir ve öykülere ek olarak araştırma-inceleme, eleştiri, ansiklopedi, sözlük gibi araştırmacılara destek olan kaynaklar da bulunuyor. Şair ve yazarların fotoğrafları, yaşam öyküleri, saat, daktilo, gözlük, dolma kalem gibi özel eşyaları, yazılarının olduğu kağıtlar, imzalarının olduğu kitaplar beni geçmişe götürüyor. Bugün aramızda olmasalar da yazarak sonraki nesillere ne güzel izler bıraktıklarını düşünüyorum. Onların hatırasını yaşatmayı ve okurlarla bağını güçlendirmeyi amaçlayan,

yaşadıkları ilin kültürel dokusunu ve mimari özelliklerini yansıtan böyle kütüphanelerin sayısının artmasını diliyorum.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Sait Faik Abasıyanık, Ahmet Rasim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Halit Refiğ, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Reşat Nuri Güntekin, Melih Cevdet Anday, Zeyyat Selimoğlu, Hüseyin Cahit Yalçın, Nazım Hikmet, Fazıl Ahmet Aykaç ve daha nice yazar ve şairin eserleri bu tarihi köşkün odalarında sessizce ziyaretçilerini bekliyor. Yeniden gelmek niyetiyle kütüphaneden ayrılırken adaların sakinliğini, çam kokusunu ve denizle iç içe yaşamını da ardımda bırakıyorum.

Büyükada'dan ayrılırken bana eşlik eden deniz esintisi, Sait Faik Abasıyanık'ın Alemdağ'da Var Bir Yılan adlı öyküsündeki şu cümleyi aklıma getiriyor: "Bir insanı sevmekle başlar her şey." Bir insanı, bir canlıyı, bir kitabı sevebilmek değil mi zaten bizi insan yapan? •

izlensentoker@butundunya.com.tr

Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi adlı romanında hayat küçük ayrıntılarda yaşanıyor.

Nobel Ödül'ü yazarımız Orhan Pamuk, ilk romanı Şevket Bey ve Oğulları'nı 26 yaşında yazdı. O günden bugüne yazdığı birbirinden değerli romanlarla dünya çapında tanınan ve okunan bir yazar oldu. Annesinin romancı olmak uğruna üniversite eğitimini yarıda bırakmış olmasına çok üzüldüğünü, babasının ise

onu cesaretlendirdiğini biliyoruz.

Orhan Pamuk, bireyin çok yapmak istediği, arzuldığı bir tutku alanına sahip çıkmasının, ona odaklanmasının ve bu uğurda mücadele etmesinin en güzel örneklerinden biri...

Orhan Pamuk, Nobel Ödülü'nü felsefi ve katmanlı dev romanlarıyla ulaştığı başarısının haklı bir tescili

olarak aldı.

Ödülünü aldığı gece “Babamın Bavulu” adlı bir konuşma yaptı.

7 Aralık 2006 gecesi Stockholm’de, özentiden uzak, bilinçli bir tercihle Türkçe yaptığı konuşmasının sonunda, babasının ilk romanını okuduktan sonra onu çok yüreklendirdiğini ve bu ödülü bir gün alacağına olan inancını, “Bir gün paşa olacaksınız!” diyen bir Türk babası gibi ifade ettiğini belirtti. Konuşmasının son cümlesini ise, “Babam 2002 yılı Aralık ayında öldü. İsveç Akademisi’nin bana bu büyük ödülü, bu şerefi veren değerli üyeleri, değerli konuklar, bugün babam aramızda olsun çok isterdim.” şeklinde tamamladı.

Bu haklı arzu, hepimizin kalbine dokunmuştu...

***

Masumiyet Müzesi, yapıtları arasında ayrı bir yere sahip. Nobel Ödülü’nü aldıktan sonra yazdığı ilk roman olması nedeniyle beklentiler yükselmişti. Böylesine büyük bir başarıdan sonra, uluslararası bir konuyu tercih edeceğini tahmin ettiğimiz bir dönemde, tamamen bize odaklanmış, İstanbul’u anlatan bir aşk romanı yazmıştı. Masumiyet Müzesi’ni, İstanbul’un sosyal yaşantısı ve mekânları, Yeşilçam hayatı, kadın-erkek ilişkisi, sınıf farkı, dönemin cinselliğe bakışı, Batılılaşma sorunu, çevre baskısı,

eşya - hatıra biriktirme tutkusu gibi çok katmanlı pek çok konuyu tüm ayrıntılarıyla, çok acı bir üslupla bize anlatmaya ayırmıştı.

Orhan Pamuk’un, bütün romanlarında olduğu gibi Masumiyet Müzesi’nde de, üslubu ve seçtiği kelimelerle okuyucunun dikkatinden kaçabilecek ayrıntıları görünür kılmaya, bana Tolstoy’un Bryullov hikayesini hatırlatıyor. Hikayede, bir öğrenci eskizini düzelten ressam hocasına, “Sadece küçük bir değişiklik yaptınız ve sonuç tamamen farklı oldu.” diyerek şaşkınlığını dile getiriyor. Bryullov ise şu cevabı veriyor: “Sanat, o küçük değişiklik ile başlar.”

Masumiyet Müzesi romanının başarısı, katmanlı büyük kurgudaki

küçük ayrıntılarda saklı. Ve hayat bu küçük ayrıntılarda yaşanıyor.

***

Roman uyarlamaları çok zordur, nadiren beğenilir. Çok okunan, çok sevilen romanların sinemaya uyarlanması beni her zaman tedirgin etmiştir. Okuyucu sevdiği yapıtın karakterlerini kafasında kendisine göre canlandırır, mekânı ve diyalogları hayal eder; adeta romanın filmini çeker. Çoğu zaman perdede gördüğü ile kafasında canlandırdığı örtüşmez. Sonuç hayal kırıklığı olur ve “keşke sadece kitabında kalsaydım” duygusu ağır basar.

Benim için dünya edebiyatında romandan sinemaya uyarlanmış en güzel örnek Boris Pasternak’ın Doktor Jivago adlı romanıdır. Film ile kitap adeta atbaşı gitmektedir. Türkiye’de ise tercihim, günün bütün mütevazı koşullarına karşın dev kadrosuyla ve tamamen romana sadık kalarak çekilmiş olan 1965 yapımı Çalığısu filmidir.

Bu istisnalara Masumiyet Müzesi dizisini de ekliyorum. Dizinin, yayınlanmasının üzerinden çok kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen, global ölçekte Netflix’in yayınladığı İngilizce olmayan diziler sıralamasında, dördüncü sırada olması bu başarının bir göstergesi niteliğinde. Ben diziyi çok sevdim. Masumiyet Müzesi’nin ekrana uyarlanmasının bundan sonra çekilecek sinema filmi ve dizilere örnek olacağını umuyorum.

Bu tür başarılı uyarlamalarda kanımca en önemli nokta, eserin ruhunu çok iyi okuyabilmekten geçiyor. Orhan Pamuk’un birebir için içinde olması kitaba sadık kalınmasını sağlamış.

Yazarımız romanı için ilk başta Hollywood’u düşünmüş. “Hollywood yapımcılarına elini verirken kolunu kaptırırısın” misali tüm ikazlara rağmen, tercihini bu yönde yapmış. Senaryo romandan uzaklaşınca, büyük ve masraflı bir hukuki mücadele vererek yapıtını Hollywood’dan kurtarmış. İyi ki

böyle olmuş; Ay Yapım, Kerem Çatay ve Emrah Gamsızoğlu'nun projesi olan Masumiyet Müzesi dizisi, romanın edebi anlatımını ve döneminin ruhunu bizlere tüm sadeliğiyle geçirebiliyor.

Ertan Kurtulan dizinin senaryosunu 1,5 sene gibi uzun bir zamanda yazmış. Orhan Pamuk senaryonun her sayfasına, değiştirilmeyeceğine ve harfiyen uygulanacağına dair imza almış. Dizi çok tutulduğu takdirde, uzatılmayacağı maddesini de sözleşmesine eklemiş. Yönetmen koltuğuna çok başarılı bir kadın yönetmenimiz Zeynep Günay'ın oturması, Pamuk'a göre eserin kadın gözüyle derinleştirilmesinde büyük rol oynamış. "Kemal" rolünde Selahattin Paşalı ve "Fusun" rolünde Eylül Lize Kandemir olağanüstü performanslarıyla dizinin omurgasını oluşturuyor. Yardımcı rollerde Oya Unustası (Sibel), Tilbe Saran (Vecihe), Bülent Emin Yarar (Mümtaz), Ercan Kesal (Tarık Bey), Gülçin Kültür Şahin (Nesibe), Zeynep Dinsel (Berrin Basmacı), Tolga İskit (Osman), Onur Ünsal (Zaim) Neslihan Arslan, Cansel Elçin (Turgay), Ali (Emirhan Parlak) ve Aybike Turan, Hasan Erdem Yıldırım, Cem Bayurgil, Enes Danış, Eren Kabatepe, Jessica Katharina Tascı bu omurganın yapısını sağlamlaştırıyor ve başrol oyuncularının başarısına destek oluyor. Mekân ve dekorlar çok iyi hazırlanmış, kamera açıları, ışık düzeni, sahne geçişleri kusursuz düzenlenmiş. Profesyonelliğin

Ertan Kurtulan dizinin senaryosunu 1,5 sene gibi uzun bir zamanda yazmış. Orhan Pamuk senaryonun her sayfasına, değiştirilmeyeceğine ve harfiyen uygulanacağına dair imza almış.

zirvesinde, amatör ruhtan taviz vermeyen bir ekip çalışması olduğu izleyiciye ulaşıyor.

***

1965 yapımı Reşat Nuri Güntekin'in Çalığı uyarlaması da çok başarılı bir yapımdı; romanın ruhuna ve vecize niteliğindeki cümlelerine sadık kalan tek versiyondur. Siyah beyaz olmasına rağmen, kamera, ışık, mekân ve dekor düzenlemeleri çok özenliydi. Filmin yönetmeni Osman Seden senaryoyu, Reşat Nuri'nin eşi Hadiye Hanım ve kızı Ela ile birlikte Levent Mahallesi Çalığı Sokak'taki evde yazmıştı. Türk sinemasında bugüne kadar görülmemiş dev bir kadro bu filmde bir araya gelmişti. Türkan Şoray "Feride", Kartal Tibet "Kamuran", Zeynep Değirmencioglu "Munise" rolündeydi. Film sinemalarda haftalarca oynanıyordu. Filmde ayrıca Kerim Afşar, Parla Şenol, Cahide Sonku, Bedia Muvahhit, Çolpan İlhan, Kadir Savun, Sevda Ferdağ, Vahi

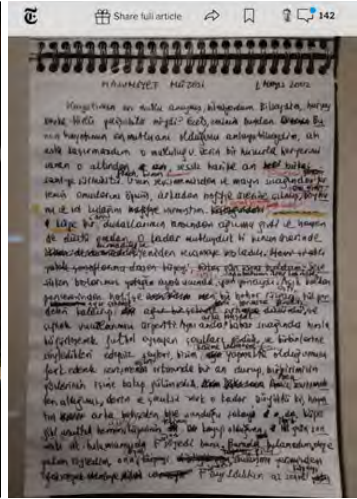
Öz, Nedret Güvenç, Aliye Rona, Neriman Köksal, Devlet Devrim, Mürvet Sim, Feridun Çölgeçen, Mualla Sürer, Renan Fosforluoğlu, Şaziye Moral, Yılmaz Gruda, Önder Somer, Hayri Esen, Leman Akçatepe,

Nubar Terziyan, Efgan Efekan gibi Türk sinema ve tiyatrosunun 57 büyük ismi rol almıştı. Osman Seden'e böyle bir kadroyu nasıl bir araya getirdiği sorulduğunda, "Çalılıkşu denince, herkes oynamak istedi." demişti.

***

Masumiyet Müzesi'nde beni iki sahne çok etkiledi. Birincisi, Kemal'in babasıyla yediği öğle yemeği sahnesi. (21. Bölüm: "Babamın Hikâyesi - İnci Küpeler")

Nişana dokuz gün kala, babanın talebi üzerine baba-oğul Emirgan'da Abdullah Efendi Lokantası'na gidiyor. Yemek siparişlerinden sonra, baba şoförlerinin çok iyi bir insan olduğunu söyleyerek sohbet başlıyor. Kendisinden sonra, arabanın satılmaması ve aynı şoförle devam edilmesi arzusunu dile getiriyor. Kemal'in "O arabanın içinde büyüdüm babacığım, sen hiç merak

etme." demesi üzerine bir vasiyet havasına bürünen konuşma doğal bir akış içinde Kemal'in nişanlısı Sibel'e odaklanıyor. Baba, Sibel'in çok özel ve güzel bir kız olduğunu söyleyerek oğluna nişanlısını hiç üzmemesini, el üstünde tutmasını öğütüyor. Ardından konuşmayı kendi hayatına çeviriyor ve Kemal'e "O güzel kıızı hatırlıyor musun? İlk bizi Beşiktaş Barboros Parkı'nda görmüştün, onu görünce ilk ne düşündün?" diye soruyor. Oğlunun "Hatırlamıyorum." demesi üzerine sinirleniyor ve cebinden çıkardığı fotoğraftaki genç kıızı göstererek anlatmaya başlıyor:

"On bir yıl benim sevgilim oldu o kız, çok güzeldi. Çok iyi kalpli, çok şefkatli, çok zeki, çok özel bir insandı. (...) Başka kadınlara hiç benzemezdi. Benim birkaç kaçmağım olmuştur ama onun gibi kimseye aşık olmadım. Onunla evlenmeyi de çok düşündüm oğlum...

Ama annen ne olacaktı, sizler ne olacaktınız...”

Birden sessizleşiyor. Sonra yeniden konuşmaya başlıyor:

“Yanlış anlama evladım, siz mutlu olun diye ben kendimi feda ettim filan demiyorum. Aslında tabii ki, benden çok evlenmeyi isteyen oydu. Ben onu yıllarca oyaladım. Ondan ayrı bir hayat düşünemiyor, onu görmeyince çok acı çekiyordum. Bu acıları sana, kimseye anlatamadım.

Sonra bir gün bana ‘Tercihini yap! dedi. Ya annenden ayrılıp onunla evlenecektim ya da beni terk edecekti.”

Kemal soruyor: “Sonra ne oldu?”

Baba susuyor bir süre; “Annenden, sizlerden ayrılmayınca beni terk etti.”

Bunu söylerken biraz rahatlıyor ve devam ediyor anlatmaya:

“Çok, çok acı çekiyordum. Ağabeyin evlenmişti, sen Amerika’daydın. Ama tabii acımı annenden saklamaya çalışıyordum. Hırsız gibi bir köşede gizli gizli acı çekmek de bir başka acıydı.”

Genç sevgili de o günlerde çok kederliydi. Sonunda babaya, bir mühendisten evlilik teklifi aldığını, karar vermediği takdirde onunla evleneceğini söylüyor. Baba buna inanmayıp blöf yaptığını düşünüyor. Genç kızın, ilk defa kendisi ile birlikte olduğu için vazgeçmesinin imkansız olduğuna inanıyor.

O yaz ailece İzmir’e gidiyorlar.

Baba dönüşte, genç sevgilinin hiç iz bırakmadan onun için tuttuğu evden taşındığını görüyor. Onu her yerde arıyor ama bulamıyor. Sonunda bir gün kızının arkadaşının nişanlısı olarak sevgilisinin annesine telefon ediyor ve sevgilisinin kanserden öldüğünü öğreniyor.

Bir kez daha susuyor. Sonra yeniden konuşmaya başlıyor:

“Neyse... Seni bugün acılarımı anlatıp üzme için çağırmadım öğlüm. Nişanlanıp evlenmek üzeresin, bu acı hikayeyi bilmeni, babanı daha iyi tanımanı istedim elbette; ama başka bir şeyi daha anlatmak istedim.”

- “Anladın mı?”

- “Nedir o?”

- “Şimdi çok pişmanım. Ona yeterince iltifat etmedim, ne kadar tatlı, ne kadar hoş ve değerli biri olduğunu binlerce kere söylemediğim için çok pişmanım. Altın kalpli, alçak gönüllü, zeki ve çok da güzel bir kızdı. Bizdeki güzel kadınların hepsinde gördüğüm, güzelliğine mağrurca dikkat çekmek yoktu onda; şımartılma, sürekli övülme isteği de. Bugün onu kaybettiğim için olduğu kadar, ona hak ettiği kadar iyi davranmadığım için de hâlâ acı çekiyorum. Oğlum, bir kadına zamanında, iş işten geçmeden iyi davranmayı bilmek lazım.”

Bu bölüm Kemal ile Füsün’un öyküsünün adeta bir prototipi gibi. Sanki babanın bu gizli aşkı yıllar sonra oğlunda çiçekleniyor!

İkinci sahne ise, yıllar sonra annesinin kahvaltı ederken Kemal’e, kadın erkek ilişkisini ve aşkı

anlattığı sahne: (Bölüm 74, “Tarık Bey” sayfa 499)

“Aman oğlum, ben yıllardır her şeyin farkındayım. Onunla evleneyim diye tutturursan, etrafa karşı hiç güzel olmayacak.

- Anneciğim, etrafın ne dediğinin ne önemi var?

- Aman sakın beni yanlış anlama (...) Bazılarının ne dediği elbette en sonunda önemli değildir. Önemli olan hissettiklerimizin hakikiliği, sahiciliğidir. Bunlara itirazım yok oğlum. Bir kadını sevmişsin. O da güzel. Ama o seni sevdi mi? Sekiz yılda ne oldu? Niye hala kocasını bırakmadı?

- Bırakacak artık, biliyorum.

- Bak, rahmetli baban da kızı yaşında zavallı bir kadına heves etti, ona kapıldı. Hatta ona evler almış. Ama her şeyi gizli tuttu, senin gibi kendini rezil etmedi. En yakın arkadaş bile bilmezdi. (...)

- Yıllar önce Merhamet Apartmanı’ndaki dairenin anahtarını isteyince sana verdim. Ama babanın zayıflığı sende de vardır diye seni uyardım.

- ‘Aman dikkat et’ dedim. Demedim mi? Oğlum beni hiç dinlemedin.

(...)

Annemin sözleri, hayatımı berbat ettiğimi kafama vurmuyor; tam tersi, bugünlerde hep hissettiğim gibi, yakında Füsün ile mutlu olacağımın müjdesini veriyordu bana. Bu yüzden ona hiç kızmıyor, hatta gülümseyerek dinliyor, bir an önce Füsün’un yanına dönmek istiyordum.

Annem ondan etkilenmediğimi görünce öfkelenmişti.

- ‘Kadınla erkeğin yan yana gelemediği, birbirleriyle görüşüp konuşamadığı memlekette aşk olmaz.’ dedi iddialı bir havayla.

- Neden biliyor musun? Çünkü erkekler uygun bir kadın görür görmez, iyi-kötü, güzel-çirkin, hiç bakmaz; haftalardır aç kalmış hayvanlar gibi üzerine atlarlar. Hepsinin alışkanlığı budur. Sonra da bunu aşk zannederler. Böyle bir yerde aşk olur mu? Sakin kendini kandırma.”

***

Anna Karenina, “Tüm mutlu aileler birbirine benzer; her mutsuz aile ise kendine özgü bir şekilde mutsuzdur.” diye başlar ve bu paradoksal bir içgörüdür. Mutlu hayatlar ve mutlu aileler varsa, anlatacak bir dram da yoktur: Uyandılar, kahvaltı yaptılar, kavga etmediler, işe gittiler, keyifli bir akşam yemeği yediler ve yine kavga etmediler... Anlatacak ne var bu gündelik ve sakin rutinlerde?

Mutlu aileler birbirine benzer; çünkü onlar hakkında anlatacak bir hikaye yoktur. Ama mutsuz ailelerin hepsinin hikayeleri vardır ve her hikaye farklıdır.

Masumiyet Müzesi “Hayatımın en mutlu anıymış, bilmiyordum.” cümlesi ile başlıyor; “Herkes bilsin, çok mutlu bir hayat yaşadım.” cümlesi ile de bitiyor. Her iki cümlede de “hayat” ve “mutluluk” var. Orhan Pamuk bu romanında bize hayatın ve mutluluğun ipuçlarını veriyor. •

demiraytac@butundunya.com.tr

Anka
Berk Yüksel

Sözde “İnsan Sever” ve “İnsan Seçer”

*“Zor dünyanın zor derisi... / Sen de öğrensen iyi edersin...
Kötülük pek çok maske giyebilir.
Hiçbiri iyilik maskesi kadar tehlikeli değildir.” Sleepy Hollow*

Mevzu “mış gibi” yaşayan kitlenin sözde insan severlik pazarlamacılığı ve havasın teşriki mesaide bulunacağı insanı bilinçli olarak seçmesidir. “İnsan sever” tabirinin içini hakkı ile dolduran özü, sözü, bakışı güzel, içi dışı bir, yüreğinde Tanrı’ya sevgi mabedi kuran, bilgelik yolunun yolcusu “gerçek

insanlar” konu dışındadır...

Sevgi ilk önce kişinin kendinden başlar. Kendi ile barışık, kendini sevebilen kişi yola koyulabilir. Birey, ilişkilerinde, sosyalleşmede itina ile hareket eder. Kiminle ne konuşacağına, nasıl konuşacağına, ne kadar konuşacağına önem verir. Her farklı şahsiyeti farklı farklı değerlendire-

rek iletişim kurar. Kendi frekansına çok uzak şahsiyetler ile sıkı görüşmez ya da idareten iletişim kurar.

“İnsan gibi insan” herkese bodoslama atlamaz... Bir sevgi yumağı, sevgi pıtırıcığı görüntüsü ile önüne gelene sırtlaşmaz. Birinin akraba olması ya da komşu olması kitle için onunla mutlaka sıkı fıkı iletişim kurmayı gerektirirken, insan gibi insan yaşamın her alanında seçmeyi becerildiğinden kiminle, ne ölçüde sosyalleşeceğine o kişiyi önce tanıyarak kendisi karar verir. Basit sadece soy-sop-hemşeri mantığına dayalı yüzeysel ilişkiler ona göre değildir. Eleğinden geçen yetkin kişiler insan seçerin dostluğunu kazanır. İnsan seçer bir terzi gibi kişilere sürekli yeni elbise diker. Bir kerede peşin hüküm verip silip atmaz. Zaman içerisinde kişilerin gelişimi de izler.

Geniş kitleler, “insan sever” taklidini çok iyi yapar. Herkese gülümser, güzel konuşur, hal hatır sorar. Ancak daha köşeyi dönmeden olumsuzluklar ile dolu çirkinleşen ağızını açar. Yüze karşı farklı arkadan farklı olmak; bu şekilde karaktersizce, onursuzca davranmak maalesef değersizlerin temel özelliğidir. Sanki herkese karşı olumlu

Geniş kitleler, “insan sever” taklidini çok iyi yapar. Herkese gülümser, güzel konuşur, hal hatır sorar.

olmak gereклиmiş gibi rol yapar ve sonra içindeki birikmiş kırı kusar.

Yapmacık insan sever, görgüsüz-lüğü de zirvede yaşar. Her şeyi dile getirmeye ve boş boğaz konuşmaya bayıldığından “Biz çok insan severiz.” vs. diye kendi kendini methederek konuşmaya dahi kalkacak kadar alçalabilecektir. Kendi kendini övmek kadar aşağı bir davranış biçimi yoktur. Yokluğun, hiçliğin, düşüşün en saf halidir. Kendine bir kırmızı halı serer, tahtını hazırlar ve kendi akılsız başına tacını yine kendisi takar. Kayıp ruhlardır... Dedikoducu, haris, fitne ve fesadın kaynağı da olsa, “insan sever” diye kendini tezgâha koyar. Sözde insan sevgisi ile yanıp tutuşan bu varlıklar

her konuda kötü örneklerdir. Sah-te kahkahaları, bu kemirgenlerin içyüzünü saklamaya hiçbir zaman yetmemektedir.

Sözde insan sever, evrensel sevgiden ve bu tip kavramlardan anlamaz. Sevgi kusucu, sevginin hak edilerek kazanılması gerekliliğini algılayamaz. “Ay, çok mu kıymetli sanki sevgin önüne gelene dağıt” söylemi bu yapıda geneldir. Gösterdiği sevgi olmayan sevgi gösterişçiliği zaten özde sevgi olmadığından hak edene de etmeyene de aynı akıl yoksunu kahkahayı atar, aynı sözde ilgiyi gösterir. Sonra da bunu insanlık diye pazarlar. Bireysel bilinci olmayan avam herhangi bir değere ya da erdeme sahip değildir. Sahip olduğunu zaten megafonla ilan ettiği bir değer varsa bu erdemin arana-çağı son yer bu şahsiyetlerdir.

Klan, kabile görgüsü ve aile içi eğitimi alan kitle ne yaptığını, niye yaptığını bilmeden ezber yaşamlarda hayatını sürdürür. Onlar, bireysel ve toplumsal bilinçten yoksun sayısal yığındır. Sürü psikolojisi ile birbirine yanaşık, kalakalır. Yığın üyesinin, kabilenin sıcak sırnaşıklığından ayrılacak ne bir isteği ne de cesareti vardır. “Domuzların önüne inci atıp, eşeğe gül veremeyin.” der Christian Rozencreutz.

Sözde insan sever kendini herkesten akıllı sanır. O, geniş geniş hareketleri ile gökten düşmüş güzel insanı oynarken birazcık insandan anlayan birey, bu şahsiyetlerin iç yüzünü rahatlıkla görecektir. Dü-

Yığın doğası gereği kusurlu olmaya meyillidir ancak kendini sevgi kumkuması görür.

şünmeden yapacağı bir eylem ya da kıracağı bir pot, söyleyeceği bir söz ile insan sever görünümü sosyal ke-lebek, moda tabirle iyot gibi açıkta kalır.

Yığın doğası gereği kusurlu olmaya meyillidir ancak kendini sevgi kumkuması görür. Kendine hâkim olamadığı, kendini kontrol edemediği için çuvallar. Egoya arzu, ide benlik, süper egoya da vicdan dersek güruh ilkinde takılıp kalır. Bireyin evrime inancını şüpheye düşürecek kadar gelişme göstere-meyen örnekler bile vardır. Pek haz edilmeyen bu insan kümesi “ben” yerine sürekli “ben de” der. O silik, çapsız, amaçsız hayatını dahi değer diye pazarlamaya kalkabilir.

İnsan sever kılıklı kabile üye-si yeni kuşakları da kendisi gibi yetiştirmek için elinden geleni ardına koymaz. Bulaşıcı bir hastalık gibidir. Durmak bilmez, her daim herkese sırnaşmak onlar için elzem-dir. Çocuklarına delice saldırmak, naralar atarak dengesiz hareketler ile ilgi ve sevgi göstermek bahanesi ile topluma yeni problemler kuşaklar yetiştirmek onların temel görevidir. Çocuğun birey olabilmesini, anlamsız bağımlılıklar yaratarak yapış yapış hayatlar ile derdest eder. İnsan

seçer ise insan gibi insandır. Boğazdaki dokuz boğumun, bir şey söylemeden önce birçok kere düşünerek konuşmanın sembolü olduğunu bilir. İnsan sever kılıklı ise konuşulani dinlemez, kendi konuşurken ise zerre kadar düşünmez.

Sözde insan severler hayatın her alanında rastlanabilecek, bolca bulunan bir kitledir. İnsan seçer ise sosyalleşmesini, insanlarla ilişkilerini daha nitelikli, kaliteli, seviyeli biçimde yaşamak ister. Bu sayısal yığın tarafından anlaşılabilir, algısının ötesindedir. O, ezber yaşam biçimini zerre kadar değiştirmeden kopya yaşamlar şeklinde sürüsü ile birlikte uygular. Farklılık sürünün sınırını bozmaktadır. Bu sebepten yığıntıdan ayrı olana iyice sırnaşmak ve yanaşmak onun için vazgeçilmezdir.

İnsan gibi insan seçen insandır. Neyin yanında neyin karşısında olduğu bilinir, omurgalıdır. Zaman içerisinde kendini değiştirme yetisine de haizdir. İyi, doğru ve güzele gidiş yolunda gelişecektir. “Bana arkadaşını, dostunu, iyi anlaştığın kimseyi söyle sana kim olduğunu söyleyeyim.” sözü gerçekten önemlidir. Bir nevi turnusol kâğıdıdır. Popülistin dilinden düşürmediği koşulsuz sevgi yumağı pazarlaması ile kendi yolunda yürüyen, düşünen bireyin farklı bakış açıları olması elbette çok doğaldır. Friedrich Nietzsche'nin dediği gibi: “Birey, her zaman kabile tarafından yutulma-

Sözde insan severler hayatın her alanında rastlanabilecek, bolca bulunan bir kitledir. İnsan seçer ise sosyalleşmesini, insanlarla ilişkilerini daha nitelikli, kaliteli, seviyeli biçimde yaşamak ister.

mak için mücadele etmelidir.” Ve... “Büyük adam nerede ve ne zaman küçük adam olacağını bilir. Küçük adam ise küçük olduğunun farkında değildir ve bunun farkına varmaktan da korkar.” Wilhelm Reich

“Dünyanın anlamını kavramadan dünyada yaşamak, büyük bir kütüphanede kitaplara dokunmadan gezmeye benzer.” •

Manly P. Hall

berkyuksel@butundunya.com.tr

Neler Olmuyor ki Dünyada

Dr. Sezin San Sungunay

Çikolata Treni

İtalya'nın Milano kentinde hazırlanan dünyanın en uzun çikolata treni, Guinness Dünya Rekorları tarafından tescillendi. 2 bin 300 kilogram ağırlığında, 55,27 metre uzunluğundaki dev çikolata treni kentte sergileniyor. Rekor kıran çalışmada, İtalyan ve Maltalı usta pastacıların yanı sıra okullar ve mesleki eğitim merkezlerindeki öğrencilerin katkılarıyla hazırlandı. Projenin tasarımı, ITS Malta

bünyesinden pastacı Andrew Farrugia tarafından yapıldı. Etkinlik, hem çikolata sanatındaki ustalığı hem de mesleki eğitimin yaratıcılıkla buluşmasını gösterirken, ziyaretçiler tarafından büyük ilgi topluyor.

2 Çin Yeni Yılı Paris'te Kutlandı

Çin Yeni Yılı, Fransa'nın başkenti Paris'te düzenlenen renkli bir geçit töreniyle kutlandı. Kentin simgesi olan Şanzelize Caddesi'nde yapılan törene turistlerin yanı sıra Paris halkı da yoğun ilgi gösterdi. Çin kültürüne özgü kostümler, danslar ve gösterilerin yer aldığı geçit töreninde 500'ü aşkın sanatçı sahne aldı. Geleneksel unsurların ön planda tutulduğu etkinlikte, bu yıl bir yenilik de vardı. Törene ilk kez katılan insansı robot, organizasyona farklı bir boyut kazandırdı. Çin Yeni Yılı kutlamaları kapsamında düzenlenen tören, Paris'te kültürel çeşitliliğe verilen anlam açısından önem taşıyor.

3 Bosna'da "İnsan Avı Safarisi"

Saraybosna'da keskin nişancı tüfekleriyle sivillerin yıllarca katledildiği iddiaları üzerine İtalya'da başlatılan soruşturmada ilk somut adım atıldı. İtalya'da savcılık, 1992-

1995 yıllarında Saraybosna'daki insan avıyla ilgili harekete geçti. Milano Başsavcılığı, 80 yaşındaki eski bir kamyon şoförünü sorguya çağırdı. Şüphelilerin, aralarında çocuk ve kadınların bulunduğu sivilleri hafta sonları düzenlenen turlarla Saraybosna çevresindeki tepelerden keskin nişancı tüfekleriyle katlettikleri belirtiliyor. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden gelen varlıklı kişilerin sivilleri öldürmek için Sırp keskin nişancılara yüksek miktarlarda para verdiği iddia ediliyor. Bosna'da 6 Nisan 1992'de başlayan ve 3 buçuk yıl devam eden saldırılarda bin 601'i çocuk olmak üzere 11 bin 541 sivil hayatını kaybetmişti.

4 Schumacher'den Yıllar Sonra İyi Haber

Formula 1 tarihinin ünlü isimlerinden Michael Schumacher, 2013 yılında kayak yaparken geçirdiği ağır kazanın ardından felç kalmış ve uzun süre yoğun bakımda tedavi görmüştü. Kazanın ardından yıllardır yatağa bağlı bir yaşam süren Schumacher'in sağlık durumunda

olumlu bir ilerleme görüldüğü belirtildi. 57 yaşındaki Schumacher'in tedavilere yanıt verdiği ve artık tekerlekli sandalyede oturabildiği öğrenildi. Schumacher'in, eşi Corinna Schumacher'in desteğiyle tekerlekli sandalyesiyle göl kenarında kısa turlar attığı belirtiliyor. Yıllardır sağlık durumuyla ilgili sınırlı bilgi paylaşılan Schumacher'den gelen bu haber, Formula 1 dünyasında ve hayranları arasında umut yarattı.

5 Filipinler'in Güneyinde Büyük Yangın

Filipinler'in güneyinde yer alan Tawi-Tawi eyaletine bağlı Bongao bölgesinde yangın çıktı. Kuvvetli rüzgar nedeniyle kısa sürede büyüyen yangın çevredeki evlere sıçradı; geniş bir yerleşim alanını küle çevirdi. Yangın sonucunda binin üzerinde ev kullanılamaz hale geldi. Çok sayıda aile evlerinden ayrılmak zorunda kaldı. Yaklaşık 5 bin kişi, hem kara hem de deniz yoluyla güvenli bölgelere tahliye edildi. Yangında can kaybının yaşanmadığı açıklandı. Yetkililer, yangının çıkış

nedeninin belirlenmesi ve maddi hasarın boyutunun saptanması için incelemelerin devam ettiğini duyurdu.

6 Küresel Isınmada Vahim Tablo

Avrupa'nın ve Amerika'nın büyük bölümünde ocak ayında dondurucu soğuk görülürken, Güney Yarımküre orman yangınları ve sellerle mücadele etti. Copernicus İklim Değişikliği Servisi'nin verilerine göre, 2026 ocak ayı kayıtlara geçen en sıcak beşinci ocak ayı oldu. Rekor sıcaklık artışı Ekvator'un güneyinde aşırı hava koşullarını daha da şiddetlendirdi. Şili, Avustralya ve Patagonya'daki orman yangınları can kayıplarına yol açtı. Güney Afrika'daki şiddetli yağışlar Mozambik'in aralarında bulunduğu bazı ülkelerde sellere neden oldu. Avrupa ise 2010'dan bu yana en soğuk ocak ayını yaşadı. Dondurucu hava, Sibirya ile Avrupa'nın kuzey ve doğusundan Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı bölgelerine kadar yayıldı. •

sezinsansungunay@butundunya.com.tr

MART AYI ÇÖZÜMLER SAYFASI

Sudoku Çözümleri

1	7	9	8	6	5	4	3	2
4	6	2	3	7	1	5	9	8
5	3	8	4	2	9	7	6	1
7	2	6	5	8	4	3	1	9
3	1	5	2	9	6	8	7	4
8	9	4	7	1	3	2	5	6
9	4	3	6	5	8	1	2	7
6	8	7	1	3	2	9	4	5
2	5	1	9	4	7	6	8	3

Sudoku Yapamayanlar İçin

3	4	6	7	5	1	8	9	2
1	2	8	6	3	9	7	4	5
5	7	9	4	8	2	1	3	6
7	9	4	8	2	3	5	6	1
8	1	5	9	6	7	4	2	3
6	3	2	5	1	4	9	7	8
9	5	1	2	7	6	3	8	4
4	6	3	1	9	8	2	5	7
2	8	7	3	4	5	6	1	9

Sudokusuz Yapamayanlar İçin

“Bilginizi Denetleyin”

- 1-(b) Üniversiteler arası bilgi paylaşımı
- 2-(c) Alexander Fleming
- 3-(a) Çin
- 4-(d) Antartika
- 5-(c) Kırmızı
- 6-(a) Bağırsaklarda
- 7-(b) Trafik ışıkları
- 8-(d) Bambu
- 9-(c) Geri
- 10-(a) Treble
- 11-(b) Vincent van Gogh
- 12-(c) Finlandiya

- 1-(a) Karşılaşma
- 2-(a) Yaratım
- 3-(c) Gece gösterimi
- 4-(d) Yalıtkan
- 5-(c) Laf cambazı
- 6-(b) Sayısal
- 7-(a) Toplam ürün
- 8-(b) Süreli, dönemli
- 9-(c) Büyükşehir
- 10-(d) Yöntem bilimi
- 11-(a) Seçkin
- 12-(b) Geçerlik
- 13-(b) Para kısıtlayıcı
- 14-(a) Ayaklık
- 15-(d) Özellikli

Kare Bulmaca

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Y	A	V	U	Z	Ö	Z	K	A	N	T	A	R	A
2	U	R	A	L	N	E	O	E	K	E	N	E	K	
3	S	A	R	A	B	A	N	D	A	E	K	A	H	İ
4	U	F	O	E	L	A	R	E	T	İ	N	A		
5	F	Ş	E	N	A	S	E	T	O	N	V	E		
6	Z	N	P	İ	S	T	O	N	N	S	E	T		
7	İ	Z	İ	N	A	N	A	R	F	E	T	A		
8	Y	U	R	T	A	L	A	A	R	A	L	M		
9	A	L	E	F	T	R	A	K	U	N	B	İ		
10	A	B	L	A	İ	T	A	L	İ	K	N			
11	A	K	A	R	O	M	A	M	E	İ	S			
12	N	R	U	A	A	K	S	T	A	N	İ	K		
13	A	R	A	Z	A	R	A	A	N	R	A			
14	M	A	N	G	İ	Z	L	A	Z	A	N	Y	A	
15	U	S	O	A	L	A	N	H	A	T	T	A		
16	R	A	S	İ	M	A	A	S						
17	T	E	K	M	E	A	F	İ						
18	B	B	B	T	U	O	N							
19	A	R	A	B	A	R	O	R	O					
20	L	T	A	T	V	A	N	P						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

YARININ BÜYÜKLERİ

Gönderi adresi:

Sedef Cad. 2446 Ada, 1. Parsel, A Blok, Kat: 3,

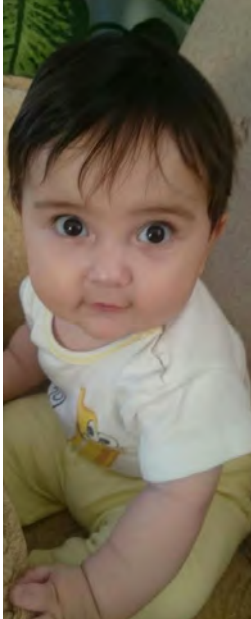
Da: 16, Ataşehir, 34750 İstanbul

e-posta: butundunya@butundunya.com.tr

(e-posta ile göndereceğiniz fotoğrafların 3 MB'den fazla olmamasına lütfen özen gösteriniz.)

Bilge Deren Aslan, İzmir

Toprak Ablak, Ankara

Sami Toprak ve İkra Çelik, Afyon

Özge Eylül Öksüz, Alanya

Ege Doruk Ögeyik,
Tunceli

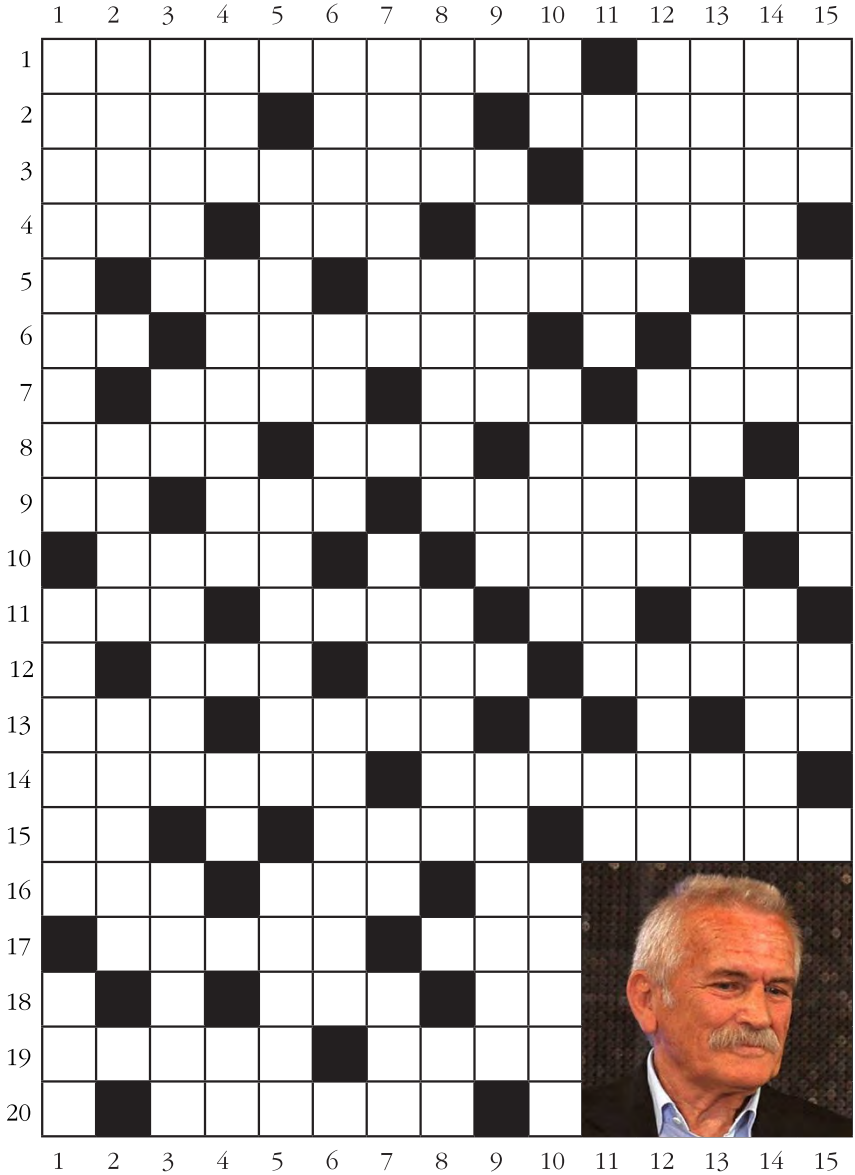
Mert Remzi Emekçi, *Bursa*

Çınar Mete Yılmaz, *Malatya*

Burak Kerem Yıldız, *Yalova*

Bulmacanın çözümü 151. sayfadadır.

SOLDAN SAĞA: 1-1942-2019 yılları arasında yaşamış olup, 'Yengeç sepeti', 'Büyük Yalnızlık' adlı filmlerinden de tanıdığımız fotoğrafta görülen sinema yönetmeni ve senaristimiz.- Bağ budamaya ya da ağaç kesmeye yarayan eğri bir tür bıçak. 2-Asya ile Avrupa'yı birbirinden ayıran sıradağlar.-Yapısına girdiği sözcüğe yeni anlamı katan yabancı bir ek.- Ekim yapmak için ayrılmış toprak parçası. 3-Araplardan alınmış ağır adımlarla yapılan bir İspanyol dansı.-Papatya çiçekleri. 4-Belirlenemeyen gök cisimleri için kullanılan bir kısaltma.-Bir göz rengi.-Gözün en iç tabakası. 5-Neşeli.-Genellikle oje çıkarmakta kullanılan bir kimyasal.-Bir bağlaç. 6-Çinkonun simgesi.-İtenek.-Çevresi duvarlı, üstü düz, yerden yüksek yer. 7-Aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki.-Çok taneli bir meyve.-Bir tür Yunan peyniri. 8-Memleket.-Güzel, hoş.-Asya'da bir göl. 9-Bir renk.-Bankalar arası para transferlerinde kullanılan bir kısaltma.-Kuzey Amerika'da yaşayan kürklü bir hayvan.-Bizmutun simgesi. 10-Büyük kız kardeş.- Belli bir zamana bırakma, erteleme. 11-Eli açık, cimri olmayan.-Avrupa'da bir başkent.-Kuzu sesi.-Duman lekesi. 12-İskambilde bir kağıt.-Dingil.-Şahit. 13-Fasıla.-Sivas'ın bir ilçesi.-Eski Mısır'da güneş tanrısı. 14-Argoda para.- Bir çeşit İtalyan makarnası. 15-Akıl.-Saha, meydana.- Üstelik, ayrıca anlamında bir sözcük. 16-Habeş soylusu.-Dolayısı ile anlatma.-Bir takımın gözde oyuncusu. 17-Ayakla bir yere sertçe vurmak.-Caka. 18-Klimalarda kullanılan bir kalori birimi.-Kimyada ketonları gösteren son ek. 19-'..... Sevdası' (Recaizade Mahmut Ekrem'in bir yapıtı).-Bir tür deniz taşımacılığı. 20-Bitlis'in bir ilçesi.

YUKARIDAN AŞAĞIYA: 1-' .... Ortaç' (1895-1967 yılları arasında yaşamış olup,'Üç Katlı Ev', 'Gün Doğmadan' adlı yapıtlarından da tanıdığımız edebiyatçımız).-İçel'in bir ilçesi.-Tatlı bir besin türü. 2-Cennet ile cehennem arasındaki yer.-Haberci.-Gözlem. 3-Kent veya kasabada dış mahalle.-Zirkonyumun simgesi.- Meyve, ağaçlar ve bitkilerin irisi.-Sözünden veya kararlarından dönmeme. 4-Muğla'nın bir ilçesi.- Organ ve vücut yüzeylerini örten hücre tabakası.-Uzakdoğu'ya özgü bir zeka oyunu.-Baryumun simgesi. 5-Batı Afrikad'a bir ülke.-Var sayımsal .- Denizden karaya doğru esen mevsim rüzgârı. 6-'Füsun ....' (pop müzik sanatçımız).-Bir zaman birimi.-Ululuk, yücelik. 7-Nitelikli emeğe dayalı, el becerisi ve ustalık gerektiren meslek.-Bayındır.-Bir nota.-Sınır nişanı. 8-Kimliği gizlemek için kullanılan takma ad.- Balıkların yerini akustik dalgalarla belirleyen sistem.-Bir tür pamuk cinsi.-'..... Emir' (Yönetmen Cecil B. DeMille'in 1956 yapımı filmi). 9-Granitli kayaların ufalanması sonucu ortaya çıkan madde.-Bir binek hayvanı.-Argoda yolsuzluk yapılarak elde edilen şey. 10- Bir soru sözü.- Bir besin türü.-Sayıları belirtmek için kullanılan simgeler.-Yetmez miktarda.-Bir ilimiz. 11-Karbonil grubuna iki alkil kökünün bağlanmasıyla türleyen birleşik.- Pastacı ve terzilerin kullandığı küçük demir çark.-Beddua. 12-Eski Türklerde bir babanın taşınmaz mallarının mirasçısı olan en küçük oğlu.-Ölümlü.-'..... Karenina' (Lev Tolstoy'un bir yapıtı). 13-Eski dilde ufuklar.-Geçtiği yerlere zarar veren taşkın su.-Garaz.-İterbiyumun simgesi. 14-Vücutta görülen gevşeklilik.-Etrafı hudutlu ve işlek cadde. 15-İşyan eden.- Seyrek dokunmuş delikli bir tür kumaş.-Kiloamperin kısa yazılışı.

Satranç

Mustafa Yıldız

**TATA STEEL'DE
BİR TÜRK ÇOCUĞU**

Dünyanın en prestijli turnuvalarından Geleneksel Tata Steel Satranç Turnuvası 2026 Ustalar kategorisinde 14 yaşındaki genç büyükustamız Yağız Kaan Erdoğan'ın, süper büyükustalarla başa baş diş diş yarışması kuşkusuz Türk satrancında önemli bir kilometre taşı, gurur duyulacak bir olay. Hollanda'nın Wijk aan Zee kentinde 17 Ocak – 1 Şubat 2026 tarihlerinde 14 davetli büyükusta arasında döner sistemle yapılan turnuvayı Erdoğan, 7 puanla 7. Sırada bitirdi ve büyük övgülerle Türkiye'ye döndü. İşte Erdoğan'ın güzel oyunlarından seçtiğim konumlar:

Türkiye'nin 1 Numarası

GM Yağız Kaan Erdoğan (2658) -GM Jordan Van Foreest (2703), 6.Tur

Siyah, bu konumda 37... Kb1+ ile kalesini beyaz kareye taşımadan hemen beyaz kaleye saldırdı. 37... Şf7?? Bu hata oyunu derhal kaybettirebilirdi ancak 38.Kxg5? Kaçan balık, 38.Kxg7+! Şxg7 39.Fd4+ ve 40.Fxb2+ 38... Kxb3 Beyaz, safari avcısı gibi şah avı başlatıyor. 39.Kf5+ Şe7? 40.Fc5+ Şd8 41.Ae6+ Şd7 42.Ad4 Kb1+ 43.Şh2 Axc4 44.Kf7+ Şd8? 45.Ae6+ Şc8 46.Fa7! Kapan kuruldu. Siyah terk etti. 1-0 Siyah, 47.Kc7 matını alet yitirmeden önleyemiyor.

GM Arjun Erigaisi (2775) - GM Yağız Kaan Erdoğan (2658), 7.Tur

20... Kxe3!! Siyah 1 piyon geride ama kalite fedası yapıyor; cesur ve kararlı. 21.Axe3 Fe6 22.d4 Kxd4 Kararlılık sürüyor, tek ağır figürü de değişiyor. 23.Şe1 Kxd1 24.Axd1 Axa2 Vezir kanadı piyonlarında Siyah üstünlüğü ele geçirdi. İşte asıl murat buydu, 1 puan... 25.Şd2 b5 26.Ac2 a5 27.Ac3 Axc3 28.bxc3 a4 Vezir ka-

nadında ilerleyen siyah piyonlar tehlike çanları çalıyor. 29.e4 Şc7 30.f4 g6 31.Ad4? Fc4 32.e5 Fe7 33.g4 c5 34.Ac2 Şc6 35.Ae3 Fb3 36.f5 Fg5 37.Şd3 Ff4 38.Şe4 g5 39.h4 Fxe3 40.Şxe3 gxh4 41.Şd2 Fd5 42.Ke1?? Şd7 43.Ke3 a3, Zavallı beyaz kale kös kös oturdu yerinde, kımıldamanın şimdi zamanı değil. 44.Şc1 Fg2 45.e6+ Şe8 46.exf7+ Şxf7 47.Şe6 b4 48.g5 b3 6. yataya ilerlemiş bağlı geçerler kaleden kuvvetlidir. 49.Kf6+ Şg8 50.Ke6 b2+ 51.Şc2 h3 52.Şd3 ve Beyaz terk etti. **0-1**

GM Thai Dai Van Nguyen (2656) - GM Yağız Kaan Erdoğmuş (2658) 9.Tur

Beyaz, diğer atıyla çatal atmak umuduyla b2 piyonunu bırakıyor. Büyükkustamız bu ikramı memnuniyetle kabul ediyor. 31... Kxb2 32.Aa4 Vb4! Siyah vezir değişimiyle çatalı boşa çıkarıyor. 33.Vxb4 Kxb4 34.Kb1 Kxb1+ 35.Fxb1 Fb5 Beyaz atlar tahtanın kenarında ne kadar zayıf! 36.Ab3 Ka8 Zayıf atlardan biri kısıtıldı. Beyaz terk etti. 0-1

GM Yağız Kaan Erdoğmuş (2658) - GM Vladimir Fedoseev (2705), 12.Tur

29.Ke3! Bu kalenin yükselişi doğrudan rakip şahı kurulan kapanın bir parçası. 29...Vf6 30.Axh6! Vxh6 31.Vf5+ Ag6 32.Vxf7+ Vg7 33.Vxe8 Fxe5 34.Kh3+ Ah4 35.dxe5 Şh6 36.g3 Vh7 Siyah Vb1'den mat talep ediyor ama biz önümüze bakalım. 37.Ve6+ Şh5? 38.h5# Kolay ve güzel mat.

DÜNYA ŞAMPİYONU NASIL KURTULDU?

GM Yağız Kaan Erdoğmuş (2658) - D. Gukesh (2754), Tata Steel Ustalar Turnuvası, 10.Tur

Beyaz, güzel oyununa at çatalıyla başlıyor. 26.Ab6 axb6 27.Vxa8 Fa6?? Arka sıra matı nedeniyle vezir alınmaz ama Dünya Şampiyonu düpedüz kendini ateşe atıyor. 28.Kad1'e Siyah'ın kalite kaybını önleyecek yanıtı yok. En iyisi, 28... Kxa8 29.Kxd7 ve Beyaz üstün. Şampiyon yıkılırdı. 28.Kxa6?? Serap! 28... bxa6 Gukesh, derin bir nefes aldı. 29.Vxa6 Vd4 Devamında 1 piyon önde olan Siyah, önce vezirleri değişik tokuş etti ve kale oyun sonunu kazandı. **0-1** Bu da bize ders oldu.

Bize Gönderilen Kitaplardan

Tarihin Manzarası

John Lewis Gaddis

Say Yayınları

Tarih bir bilim midir yoksa bir sanat mı? Duayen tarihçi Gaddis, tarihyazımı üzerine modern bir klasik olan Tarihin Manzarası'nda, tarihçilik zanaatını alışlagelmiş kalıpların dışına çıkarıyor. Gaddis'e göre tarihçiler, laboratuvara sığmayan gerçeklikleri anlamlandırmaya çalışan "geçmişin kartografları"dır. Caspar David Friedrich'in meşhur tablosundaki yalnız gezgin gibi, uçsuz bucaksız bir geçmiş manzarasına sislerin arasından bakarlar. Sosyal bilimlerin katı formüllerinden ziyade jeolojinin, astronominin ve evrimsel biyolojinin yöntemlerine yakın durup, geçmişin kalıntılarından yola çıkarak geçmişi yeniden inşa ederler. Thucydides'ten Machiavelli'ye, Marc Bloch'tan E.H.

Carr'a uzanan bir çizgide; zaman, mekân ve nedensellik üzerine ustalıkla kurgulanmış bir keşif yolculuğu olan Tarihin Manzarası, geçmişini sadece bilmek değil, onu bir harita gibi okumak isteyenler için eşsiz bir rehber. Tarihçilerin mirasını yüzyıla taşıyan bir başyapıtı.

Türk Basınında İlan (1831-1923)

(Adnan Giz Bütün Eserleri: 1)

Adnan Giz, Ali Giz, Mustafa Kirenci

Büyüyenay Yayınları

İnsanların birbirlerini gömmeye çalıştığı, acımasızlığın doruk yaptığı bir alemde hem yaşayanları hem de yaşarken değeri bilinmeyen ustaları, yayınlanmamış, gazete ve dergilerde kalmış çalışmalarını yaşatmaya çalışıyor, Mustafa Kirenci. Adnan Giz'in 183 daktilo sayfası halinde tanzim ettiği Giz'li kalmış bir eseri: Türk Basınında İlan (1831-1923). Yedi bölümde:

İkinci Mahmud Devri (1831–1839); Tanzimat (1839-1861); Abdülaziz Devri (1861–1876); İki Devrin Arası (1876–1878); İkinci Abdülhamid-Sansür Devri (1878–1908); Meşrutiyet (1908–1918); Mütareke ve Kurtuluş Savaşı (1918–1923) 54 gazeteye yer verilmiş. İstanbul’un tanınmış gazeteleri ile bazı vilâyet gazetelerinin koleksiyonları incelenmiş, şekil ve tertiplerine dair teknik bilgiler verilmiş, siyasî tutumlarını, sahip ve ünlü yazarlarını ve yazı nevilerini belirten örnekler sunulmuş ve belli bir kategorik düzenle ve özenle seçilmiş ilânlardan örnekler verilmiş. Ülkemiz 19. yüzyılının basın üzerinden siyasî, toplumsal ve ekonomik değişimlerinin adeta bir envanteri olan eser, edebiyattan sanata, siyasî hayattan ekonomiye, eğilimlere, değişimlere 100 yıllık bir dönem içerisinde tanıklık ediyor. Bursa (1890) ve Kastamonu (1890) gazetelerine ulaşılmayı da bekliyoruz.

Çanakkale Cephesi’nde Mustafa Kemal (Atatürk)

Fatma Bulut Hacıoğlu

Paradigma
Akademi Yayınları

Çanakkale Cephesi, yalnızca bir muharebe alanı değil, aynı zamanda bir milletin varoluş mücadelesinin simgesidir. Bu cephede, tarihin akışını değiştiren karar ve uygulamalarıyla öne çıkan Mustafa Kemal, askeri sezgisi, üstün liderlik vasıfları ve insani duyarlılığıyla farklı bir konuma sahip olur. Onun savaş meydanında sergilediği kararlılık, inisiyatif alma gücü ve askeri düzenlemeleri, yalnızca dönemin harp şartlarını değil, milletin geleceğini de derinden etkiler. Bu kitap, Mustafa Kemal’in Çanakkale’deki görev ve sorumluluklarını belge temelli, çok boyutlu ve bütüncül bir bakış açısıyla ele alıyor. Çalışmada yalnızca muharebelerin seyri değil; aynı zamanda bir komutanın savaş alanındaki idaresi, moral-motivasyon uygulamaları, ağırlama karşılama ritüelleri, karargâh düzenlemeleri komuta ilişkileri de incelenmiş. Böylece Mustafa Kemal’in Çanakkale Cephesi’nde nasıl bir asker, nasıl bir lider ve nasıl bir düşünce insanı olduğu bütüncül bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Bir Fotograf Bin Sözcüğe Bedeldir

Gönderi: MEHMET TÜRKMEN, İZMİR

Kare Kodla Derginiz Her Ay Kapınızda

Bütün Dünya, dergisini her ay kapısından almak isteyen okurlarına yepyeni bir imkân sunuyor.

Telefonundan kare kodu okutarak, siparişini veren okurlarımızın dergileri

DK **DERGİ KAPINDA** ile kapılarına kadar geliyor.
Türkiye'nin en büyük dergi merkezi

Siparişinizi kare kodla verin, derginiz kapınıza gelsin

İ H S A N R I Z A

Babası Bedesten’li Rıza Bey’di. Kız Öğretmen Okulu’ndan sonra Kız Güzel Sanatlar’ın Resim Bölümü’nün ilk kız öğrencilerinden oldu.

Kırlar, bahçeler, kent yaşamı, portrelerde anı yakalamaya çalışan izlenimcilik akımını yeğledi. Okuduğu Kız Öğretmen Okulu ve Nişantaşı Kız Lise’sinde öğretmenlik yaptı. Bütün Dünya Dergisi yazarı Cengiz Özakıncı’nın annesi Naile Akıncı gibi öncü kadın ressamların yetişmesinde rehber oldu. Türk Ressamlar Cemiyeti’nin 1919’da başlattığı sergilere katıldı. 1920’de Halife Abdülmecid, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hikmet Onat, Ömer Adil gibi erkek sanatçıların önde olduğu sergiye arkadaşları Bakiye Koray, Güzin Duran, Muhterem Ömer Hanım, Melek Fevzi Hanım, Melek Celal Sofu, Mediha Hanım, Nevzat Hanım ile katıldı. 1922’de Cemiyet’in dördüncü sergisinde arkadaşları Zahide Hanım, Meliha Hanım, Emine Naciye Hanım, Melek Celal Hanım, Melek Fevzi Hanım, Muide Esat Hanım, Nezahat Hanım, Belkıs Mustafa, Zahide Özer ile yer aldı. Soyadı bile alamayan bir çok öncü kadın gibi gölgede yaşadı. Ondan geriye İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’nde bir kayıp iki tablo kaldı.